MEGYEI KÖNYVTÁR
C 2352
GYŐR

...LENSÉGEK és VISSZAÉLÉSEK

A KÖZIGAZGATÁSBAN.

(MOSONY-VÁRMEGYEI SZÉGYENTELJES ÁRNYKÉPEK, HIVATALOS MEGTÉVESZTÉSEK, SZEMENSZEDETT HANGULATKELTÉSEK, LELEPLEZETT HAZUDOZÁSOK ÉS EGYÉB KALANDOR-CSINYEK ISMERTETÉSE.)

VÉDEKEZÉSÜL MEGTÁMADTATÁSOKRA

IRTA

RILL JÓZSEF,

MOSONY-VÁRMEGYE KIR. TANFELÜGYELŐJE.

SZERZŐ TULAJDONA.

MAGYAR-ÓVÁR

MOTTO: »Fiat justicia, pereat mundus «

Bolti ára 1. korona.

GYŐRÖTT,
KÖNYVÁRUSI BIZOMÁNYBAN: GROSS TESTVÉREKNÉL.
1900.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Megyei Könyvtár
64445
GYŐR

C 2352
350
R 73
RILL József
Törvénytelenségek és visszaélések a közigazgatásban.
...osony-vármegyei... hivatalos
évesztések... ismertetése./
900, Gross. 97, [3] p.
8.
...1/439/"1900"

64445

Központi raktár

3. r. sz. Könyvkártya
ÁKV. Könyvtárellátó
61-5802 Pécsi Szikra Ny.
Ára: 4 fillér

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Megyei Könyvtár Győr
0 000000 604963
9021 Győr Baross Gábor u. 4.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

TÖRVÉNYTELENSÉGEK és VISSZAÉLÉSEK

A KÖZIGAZGATÁSBAN.

(MOSONY-VÁRMEGYEI SZÉGYENTELJES ÁRNYKÉPEK, HIVATALOS MEGTÉVESZTÉSEK, SZEMENSZEDETT HANGULATKELTÉSEK, LELEPLEZETT HAZUDOZÁSOK ÉS EGYÉB KALANDOR-CSINYEK ISMERTETÉSE.)

VÉDEKEZÉSÜL MEGTÁMADTATÁSOKRA

ÍRTA

RILL JÓZSEF,

MOSONY-VÁRMEGYE KIR. TANFELÜGYELŐJE.

SZERZŐ TULAJDONA.

MAGYAR-ÓVÁR.

MOTTO: »Fiat justicia, pereat mundus.«

GYŐRÖTT,

KÖNYVÁRUSI BIZOMÁNYBAN: GROSS TESTVÉREKNÉL.

1900.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Megyei Könyvtár
64445
GYŐR
C 2352
H
1999-

Nyomatott Gross Testvéreknél, Győrött.

Digitalizált dokumentuma

I.

Tájékoztató előzmények.

1. *Utazás párbajvétség és becsületsértés megtorlása ügyében.*

Két utas várta a mosonyi állomáson az 1899. évi december hava 28-ik napján a vonat megérkeztét. Együtt szállottak be azután a vasuti kocsiba. Azaz: nem együtt; csak egyszerre két külön-külön coupeéba. Győrré utaztak. — Megidézte őket a győri kir. törvényszék. Az egyiket »különbeni elővezettetés terhe alatt«; a másikat úgy, hogy megjelenhetik a bíróság előtt, ha akar.

Az »elővezettetéssel« fenyegetett egyik utas ő volt: Mosonyvármegye alispánja; a saját elhatározásából utazó másik pedig én: Mosonyvármegye kir. tanfelügyelője. — Ennek az »együttutazásnak« históriája a lapok közlése és az igaz tényállás szerint ez:

»Mosonyvármegye főispánja csak elvétve tartózkodik rövid 1—2 napon át a vármegyében és annak székhelyén. Rendes távollétében az alispán kormányoz, administrál, uralkodik. Ez vezette a közigazgatási bizottság 1899. évi október hava 11-iki gyülését is helyettes elnöki minőségben A gyülés nyugodtan és rendben folyt le. Gyülés után egyik bizottsági tag, ki Amerikából hat havi tanulmányutról tért vissza, a gyülésterem egyik ablak mélyedésében állva, a bizottság tagjainak egy pillanatfelvételre alkalmas fényképészeti készüléket mutatott be s azt indítványozta, hogy a bizottság tagjai vonuljanak ki a vármegyeház udvarára, a hol ő csoportképben szándékozik őket lefényképezni. Mikor a bizottsági tag ezen indítványt tette, akkor *előtte* az alispán *és* a kir. tanfelügyelő *egymásmellett* állottak s mindketten, *együtt* a bizottság többi tagjaival, helyeselve az indítványt, azt elfogadták és szó nélkül vonultak az udvarra. Ott pedig csoportba állottak úgy, hogy az alispán a jobb, a kir. tanfelügyelő pedig a balszárnyra került. A gép felállítása utáni rendezgetés közben a fotografáló tag azt kivánta, hogy

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

az alispán, mint bizottsági helyettes elnök, a csoport közepén foglaljon helyet. Megtörtént! Pillanat mulva a felvétel is *befejeződött* s a társaság *oszlófélben* volt. Ekkor az alispán megindulva helyéről s pillanatra megállva a kir. tanfelügyelő előtt, minden incidens, minden apropos nélkül szóról-szóra ezeket mondotta: »Én nem akarok az urral egy képen lenni! Izléstelenség volt, hogy ide jött. Ez vagy szamárság vagy szemtelenség«.*) Ezeket mondva futott lakása felé. A kir. tanfelügyelő e durva és sértő viselkedés előidézte meglepetésében szomszédja felé fordulva fenhangon e szavakat mondá: »A szemtelenség most nyilatkozott! Beszél-e művelt ember ilyen kocsis-modorban?« A kérdezett azt felelte, hogy »ő nem tudja mi baja az alispánnak, az előzményeket nem ismeri«.**) És együtt indult vissza a társaság a vármegye házába s onnét ki-ki dolgára ment. Másnap a nezsideri járás főszolgabirája egy katonatiszt társaságában megjelent a kir. tanfelügyelő dolgozó-szobájában, s az alispán nevében lovagias elégtételt kért az alispánon elkövetett sértésért. A tanfelügyelő kijelentette, hogy a sértés voltaképen rajta esett meg, de ő az efféle krakélerkedést és burschikozus viselkedést nem veszi figyelembe. Viasszaadta a tromfot s »quittek vagyunk«. A párbajozást bolondságnak tartja, azt barbár előitéletnek, a legkezdetlegesebb ököljog korlátlanságának s az előitéletek megalázó jelenségének nevezi; a köztudat szerint a legkétesebb kalandorok, a legüresebb szereplők voltak Magyarországon az úgynevezett lovagok, lovagias elégtétel után vágyók; megjegyezte, hogy mennél nagyobb a nulla: annál inkább szeret lovagias szinben feltünni; ethikai okokból, de még azért is, mert a törvény tiltja, ellene van az itt szokásos párbaj-maniának. Ha azonban tárgyalni kivánják a tegnapi durvaságot, s a dolgokat a kibékülés felé *rendes mederbe* terelni akarják: e czélra a tanfelügyelő megbizottakat hajlandó megnevezni. A két fél megbizottjai erre éjfélig tárgyaltak. Az alispán segédjei elismerték, hogy a sértés

*) Az alispán az én panaszom és az ő segédjeinek beismerése ellenére 1899. nov. 10-én a vizsgálóbiró előtti vallomásában azon *valótlanságot* adta jegyzőkönyvbe, hogy ő ezt kérdezte volna: „*Mit? Ön azon képen akar lenni, melyen tisztességes emberek vannak?*“ — Nem igaz; nem ezt mondta, hanem az általam idézett szavakat! De mert vallomásával a sértést módosította: ezt második sértés gyanánt panaszoltam. Ezért rovatott ki 20 K. helyett 50 K. pénzbüntetés. *R.*

**) Persze, hogy nem ismeri; nem is ismerheti, mert hisz azok sem az alispánra, sem pedig a kir. tanfelügyelőre nem tartoznak, hanem amannak elhalt apja s emennek testvéröcscse közti differentiákra vonatkoznak. *R.*

Digitalizált dokumentum

az alispán részéről megtörtént s hogy az *szándékos* volt; ők a történtek fölött sajnálkozásuknak kifejezést adni nem voltak hajlandók, s jegyzőkönyvre adták, hogy nekik *fegyveres elégtétel* kell. A tanfelügyelő megbizottjai kijelentették, hogy — miután az alispán sértése szándékos volt, de megbizójuk fegyveres elégtételt nem ad, hanem az ügyet a hivatalos utra s a bíróság elé tereli — ők a további tárgyalásokat beszüntetik. — Erről a megbizottak két példányban jegyzőkönyvet vettek fel s azt érdekelt megbizóiknak átadták«.

Így került az ügy a büntető bíróság elé.

A kir. ügyész párbajvétség miatt emelt panaszt és vádat az alispán ellen; én pedig az ő durva, kihivó s pöffeszkedő viselkedésében megnyilatkozott becsületsértés büntettének megtorlását kértem a független bíróságtól.

A két vádat a bíróság egyszerre tárgyalta s nyomban itéletet is hozott. — *Két heti bezáratásra és 50 korona pénzbirságra itélte „őt"*.

Azóta háromnegyedév telt el. Az itélet megjárta a kir. táblát is, a Curiát is. Mindkét felső bíróság jóváhagyta a szigoru és igazságos itéletet. Most már jogorvoslás keresésének helye nincs. A pénzbirságot ő már lefizette, fogságát meg kell kezdenie a harmadfoku itélet kihirdetése után. Az itélet azért szabott reá oly nagyon súlyos büntetést, mert nekie állásánál fogva nem a békétlenséget előidézni, az izgató szerepére vállalkozni, hanem ellenkezőleg, mindig s mindenütt a békességet közvetíteni, az egyenetlenséget eloszlatni kellene.

Az elsőfoku itélet kihirdetése után ismét együtt, azaz: csak egy kocsi két külön-külön coupeéjában utaztunk vissza Mosony-Magyar-Óvár felé.

2. *Tünődések és elmélkedések utazásközben.*

Magam ültem a kocsiszakaszban. Utazásközben elég időm maradt, elgondolkozni ennek a súlyosan megbüntetett embernek Mosony-vármegyében viselt dolgai fölött. S eszembe jutott, hogy bizony már hivatali elődöm emelt panaszt ellene a nm. közokt. ministeriumnál, amért őt az iskolák fejlesztésére irányzott törekvéseiben (pl. a szolnoki és pándorfi stb. iskolaügyben) akadályozta; nem is szólva azon beugratásról, mely akkor játszódott le, mikor az óvári urodalom tulajdonosságában változás állott be, mi vizsgálattal, aktasikkasztással és sok más effélével áll szoros kapcsolatban.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Azután azt mérlegeltem, hogy ha a régi alispán sem jobb sem roszabb nem volt, mint az ország sok vicispánja: mért kellett »eben gubát cserélve« pótolni az egy híjján 20-at érővel a 19-et érőt? Hogyan eshetett meg az, hogy a régi alispán eltávolításával olyan ember lett a helyettes, a kit a vármegyében senki sem akart? a kinek helyettes alispánná választása ellen az egész vármegye tiltakozott? kinek nyilt megyei gyülésen arcátlanságot, szemtelenséget, tolakodást, erőszakosságot, törvénytelenséget« vágtak szemébe? akivel a vármegye »csöbörből vederbe esett«? s ki többet 10—15 embernél megyei közgyülésre összehozni nem képes?

Majd meg azon tépelődtem, hogy minő okok játszhattak közre abban, hogy a főispáni titkár korában megszokott főispán-helyettesítést az alispán még most is folytatja? De nem voltam képes eligazodni az ellenmondások e nagy tömkelegében. Csak később kezdtem tisztán látni s a viszonyokat a tényeknek megfelelőleg mérlegelni.

És gondolatmenetem azon tényeknél talált megállapodást, melyeket magam éltem át, melyeknek magam voltam szemlélője. Az állása fontosságáról fogalommal sem biró régi alispánnak tehát távoznia kellett; de nem az ügy érdekében, hanem azért, mert a »főispáni titkár« akart ennek utódja lenni. Az is lett!

S most megjelenik lelki szemeim előtt a jó öreg Baczó Frigyes, kir. főmérnök, az államépítészeti hivatal főnöke, kit az uj alispán annyira üldözött, ellene annyit vádaskodtatott, áskálódtatott, hogy a szegény öreg testileg-lelkileg megtörve, a halál martaléka lett. — Miért? Mert Baczó fia a hatalmas helyettes alispántól lovagias elégtételt kért s ő ezt megtagadta. Boszut állt a fiuért az apán!

Még nagy volt a forrongás a vármegyében az alispán-változás izgalmai után is; javában folyt az izgatás a főmérnök ellen is, mikor csendes és eredményes Hont-vármegyei működésem köréből, hol közszeretetnek és közbecsülésnek örvendtem, Mosony-vármegye titkos kézzel szított izgalmai közé kerültem ministerem parancsából a tanügy terén megbomlott rend helyreállítása végett, »eddigi sikeres működésem elismerése mellett«. Itt azonban legott »bünöket« fedeztek fel bennem.

Első bünömül azt rótták fel *nekem,* hogy közöktatásügyi ministerünk a fő- és alispán megkérdeztetése nélkül »merészelt« ide áthelyezni; hogy uj működési körömben szintén megkérdeztetésük nélkül állandósított.

Másik, ennél nagyobb bünöm az volt, hogy mikor Izabella főhercegnő ő fensége az általa fentartott óvodákat szétosztotta

magas látogatásával: erre én illetékes helyről értesítést és meghivást nyertem, ők ellenben — mintha nem is léteznének — nem!

Ezt paralysalni kellett! De hogyan? Mivel nem mentem el úgynevezett flancolásra, mikor a főispán és kisérete a főszolgabirói hivatalokat és községi irodákat vizsgálta, vagy mikor a tanítógyülés címén a »vármegye« Köpcsényben mulatott, hova engem nem hívtak meg, vagy mikor Magyar-Brukkban ő felsége ottani jelenléte alkalmával a főispánnak ezüst koszorut, melyhez egy forintot én is adtam, nyujtottak át: ezt állásfoglalásnak jelentették ki velük szemben; orroltak érte s uton-utfélen azt hirdették, hogy *„ennek a tanfelügyelőnek innét pusztulnia kell!“*

Bár panaszok, megtévesztésekre szánt informatiók eddig sem hiányoztak: az »irányadó köröknek« (értsd: az alispánnak) mégis meg kellett várni az alkalmat az »actio« megindítására. Jó ürügynek mutatkozott Tarcsa községe képviselő-testületének vonakodása a kisdedóvodai felügyelő-bizottság felesketésében. De a hajsza nem sikerült. A megye kénytelen volt a község képviselő-testületének feloszlatását kérni.

Megjött a kiaknázható jobb alkalom! A közoktatásügyi minisiterium elrendelte, hogy a m.-óvári áll. el. iskola volt igazgatója és gondnoka minden a polgári leányiskolát illető pénzt és számadást ezen tanintézet igazgatónőjének adjon át. — Itt az aratás-ideje — így vélte az alispán. Elment az iskola gondnokságának, melynek ő is tagja volt, ülésére, s ott fellépésével, tanácsával, befolyásával arra *csábitotta* a volt gondnok-igazgató-tanítót, hogy ez a ministeri rendelet foganatosítását *megtagadta*, amért aztán indokolt javaslataim ellenére fegyelmi vizsgálat, súlyos büntetés és elhelyezés következett; *szerencsétlenné* téve így *csábításával* egy különben is garázdálkodásra, féktelenségre s izgágaságra hajlandó, máskülönben buzgó s hazafias törekvésü tanítót. De nem ez volt a cél!

Kisérletet kellett tenni a tanügy rendezése ügyében megkezdett actiom megzsibbasztására. A szándékosan élesztett izgalmakban azt tervezték, hogy az én sikeres működésem tétessék lehetetlenné. »Személyes érdekeltséget« hangoztattak, mikor a haza legfőbb tanügyi hatósága tekintélyének megóvása érdekében kellett sikra szállnom a fő- és alispánnak elfoglalt álláspontja ellenében épen az említett fegyelmi ügy tárgyalása alkalmával!

Tünődéseim közepette nem soká időzhettem ezen a fegyelmi ügyek annalisaiban páratlan bonyadalmakkal teli szomorú ügynél, melylyel, ha majd eljő annak ideje, bővebben kivánok foglalkozni; mert lelki szemeim előtt megjelent a szerencsétlen köpcsényi

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

jegyző alakja. Ezt az embert az alispán dobszóval egybeverbuvált panaszosok vallomásai alapján már 1897. végén felfüggesztette, állását helyettes által betöltötte. A község pedig kénytelen két jegyzőt fizetni! — Futólag megállapodtam gondolataimban — jegyzőről lévén szó — a főispáni ötéves jubilaeum alkalmával a jegyzőknek adott utasításról is, hogy a jubilaeumi adakozásokat »iroda költségek« címén számolják el, így tanítván ki a községek érdekeinek őreit, a hamis elszámolásra, magyarán mondva: a csalásra.

És elvonult a gondolatmenet további folyamán az az érdekes esemény, hogy a magyaróvári áll. el. iskola gondnokságát gyülésre hivták egybe az alispán nógatására, hol a testület tagjait a kir. tanfelügyelő elleni tüntetés céljából arra izgatta, hogy köszönjenek le állásukról. Csábjára hallgatva, néhányan csakugyan kötélnek álltak s bejelentették lemondásukat — a ministernek, holott jól tudták, hogy a gondnokságok és iskolaszékek határozatai csakis akkor hajthatók végre, ha azokat a kir. tanfelügyelő jóváhagyja. Illetékes helyen azonban nem vették tréfára a dolgot — és kettő kivételével a gondnoksági tagokat (köztük az alispánt, megyei főorvost és tiszti főügyészt) állásuktól felmentettek.

Felujult emlékezetemben az a közigazgatási aberratio is, mely az állami iskolaszolga jogtalanul visszatartott fizetése ügyében az alispán törvénytelen eljárása folytán nyert főszolgabirói elintézést.

És megemlékeztem arról a műfelháborodásról is, mely az alispán inaugurálására akkor keletkezett, mikor egy ministeri kiküldött járt itt, az itteni zilált viszonyokat megvizsgálani. Az alispán tudta, hogy ez a vizsgálat meg fog tartatni, mert a főispán erről előzőleg értesíttetett, s minden a főispánhoz bizalmasan intézett kérdésre az alispán irja meg a feleletet. Oly incidenst teremtett, mely más lapra tartozik. — S mikor megtudta a főispánhoz intézett egyik későbbi rendeletből, hogy egy másik ügyben, a kir. tanfelügyelő belevonásával a főispán van megbizva egy subtilis vizsgálat megtartásával: akkor idézte elő — ismét hangulatkeltés céljából — azt a durvaságát igazoló botrányt, mely a közig. bizottság tagjainak együttes lefényképezése alkalmával játszódott le, hova mint már említettem — együtt, egymás mellett haladva, indultunk a tanácsteremből. A mi e napokon történt, az méltó felháborodással s elkeseredéssel töltheti el az ember keblét. Jobb lesz ez »emlékeket« elűzni!

Egyszerre egy gondolat cikázta át agyamat, mely a jövő esélyeit tárta szemeim elé!

»Ez az ember boszút liheg!« — gondolám. Biztosra vettem.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

hogy kevés hivei közül valakit ismét valami »hecc« előkészítésére fog felhasználni; mert nem sikerült a független bíróságot az ő »pose-»ba helyezkedve elmondott dictiójával megtéveszteni. Hogy mily alakban és módon ölt e boszú testet: azt akkor nem is gyanítottam. De hogy meg lesz: ez iránt tisztában voltam magammal . . .

A gondolatmenet megszakadt itt, mert a vasuti kalauz »Mosony-Magyar-Óvárt«-t kiáltott.

Kiszálltunk! Ő az előre megrendelt kocsin hajtatott haza. Én az »Omnibus«-ban huzódtam meg!

3. *A bírósági tárgyalás és itélet után itthon.*

Az, a mit biztosan vártam: megtörtént!

Az év utólsó napjait megelőzőleg és követőleg megjelent s az alispán rendelkezésére álló »hellilapokban« t. i. a »Mosony-megyei Értesítő« című a vármegye által subventinált hivatalos közlönyben, a »Győri Hirlap«-ban és a »Vasvármegye« című ujságban az alispánt dicsőítő és a kir. tanfelügyelőt ócsárló cikkek s hirek közöltettek, hirdetvén, hogy »milyen borzasztóan népszerü, lovagias érzelmü, bátor s okos az alispán«; mig ellenben a kir. tanfelügyelő »nem képes megnyerni a közig. bizottság rokonszenvét«. Én nem tartottam érdemesnek, az ilyen boszut lehegő lármára reflektálni. Egy helybeli németnyelvü hetilapban pedig oly gyalázatos támadás intéztetett ellenem, hogy most már annál inkább nem tartottam érdemesnek hirlapilag nyilatkozni, mert a nevezett lap szerkesztője a a következő számban kijelentette, hogy »ha ő P . . . . y-tól pénzt kapott, arra senkinek semmi gondja; a maga pénzét adta«.

Arra szorítkoztam tehát, hogy megfigyeltem az időszaki sajtó magatartását! De ha az alispán azt hitte, hogy e sajtó mellette foglal majd állást: végtelenül tévedett. S ha előre tudta volna, hogy az ő izgatásai, megtévesztései, intrikái minő gyümölcsöket fognak teremni: bizonyára óvakodott volna eddigi heccelődéseinek ismétlésétől! Megindította a lavinát; de őt sújtotta!

4. *Az időszaki sajtó megnyilatkozása után.*

Az erőszak és pressió, s a be nem váltott igéretekkel féken tartott strébersereg hallgatagságának siri csendjét egyszerre zaj váltotta fel, látva azt, mint rontja a vármegye első tisztviselője a hatósági tekintélyt csak azért, hogy ő a kormányzat árnyékában annál jobban grassálhasson.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Mert Mosony-vármegye társadalmi közigazgatási és kormányzati derout állapotait ismertető és a viszonyokat tiszta világba helyező oly cikkek, hirek és ujdonságok jelentek meg a lapokban melyek a közönséget folytonos izgalomban tartották és tartják s a valódi közvélemény megnyilatkozásáról tanuskodnak. — A közönség meggyőződött arról, hogy az alispán mindenkit csávába kerget, a ki az ő szavára, tanácsára, csábítására hallgat. Magának a főispánnak is azért van oly sok baja és kellemetlensége, mert volt titkárja szavai, informatiói, tanácsa után indul, s még több bajt fog okozni, ha e tanácsadó elől el nem zárkózik s nem terjeszti ki bizalmát a törvény által melléje rendelt közegekre, mint azt a törvény s a kormányzat szervezete követeli. A lapok támadásainak oka csakis e körülményből magyarázható ki.

5. *Fordulat az időszaki sajtó nyilatkozásában.*

A napi- és hetilapokban a vármegye irányadó embereiről a legképtelenebbeknek látszó dolgokat hirdetik; ezek és környezetük oly jelzőkkel illettetnek, melyekkel a köztörvényhatóság élén állók megbélyegezhetők; a hírlelések oly cselekedetekről lebbentik fel a fátyolt, melyeket fontos állásokban levő férfiaknak a rend, a közügy, a törvényesség és a tisztességtudás elvénél fogva elkövetni nem volna szabad, nemcsak nem alkotmányos országban, de még ott sem, a hol ázsiai állapotok uralkodnak.

A vármegye kormányzatával s administratiójával kapcsolatban ugyanis a lapok »szédelgésekről, nyomorult módon s alávaló eszközökkel való hangulatkeltésekről« beszélnek.

Szerencselovagi tettekről (Hochstappelei), gazságokról (Gaunerstreich) csalásról (Betrug) van szó.

Előfordulnak következő jelzések és körülirások: számadáshamisítások, paprikajancsiskodások, gazságokra való utasítások, begyült pénzek rendetlen kezelése, abnormis állapotok, botrányos jelenségek, társadalmi élet feldulása, napoleoni állam-csinyek, visszaélések, váltóhamisítások, basáskodások, vármegyei elárvulás, hatósági erőszakkal pénzkicsikarás, fegyelmi vizsgálat követelése, pressiók, jogfosztások, távolból való kormányzás, corruptio, vármegyei vagyon fölötti önkényes rendelkezés, seftelés, állandó magánvendégeskedés közköltségen, tunyaság, butaság, zsarolás, »okos« elszámolás, hatósági személyek jóhirnevének védtelensége, sodoma, sikkasztók védése, rosz és erőszakos administratió, főispán compromittálása, üldözés által mutatkozó zülöttség, hivatali krizis, krach,

katastrófa, mizeriák, vizsgáló-bizottsági működés, hóhér kötél, szemétdomb, erőszakos intrika, tisztességes elemek üldözése, hamis hiresztelések, vizek zavarása, gyülölségszítás, tarthatatlan helyzet, könnyelmü adósságcsinálás, birósági végrehajtó elől való bujkálás a vármegye rehabilitáltatása, sülyedés, szószegés stb.

És e jelzők az enyhébbek közé tartoznak; mert végül kimutatják a lapok, hogy közeledünk az anarchiához, hogy »nyomorult gazemberek seregének« árulása, gyanusítása rabló-lovagok, Schurken und Schuften módjára rabolják a becsületet: a miért is a vármegyei »Gaunerei«-nak és önkénynek rövid időn meg kell szünnie, hogy a nyomoruságos és sülyedt administratiót a törvény oltalma alatt rehabilitálni lehessen.

6. *Megjegyzések a hirlapi nyilatkozatokra.*

Éveken át elnyomott keservek nyilatkoznak meg így a nyilvánosság terén.

A tényekül feltüntetett esetek e szerint régi keletüek és oly viszonyokat ecsetelnek, melyeket idejövetelem idejében lappangva itt találtam s azóta is folytonosan érlelődni láttam és megfigyelek; melyeket tehát én sem elő nem idéztem, sem meg nem szüntethetek.

De ezek a szerencsétlen viszonyok utba torlódó nem mindennapi akadályokat okoznak, melyek engem ember-fölötti munkálkodásra és nehéz küzdelmekre kényszerítenek! Ez áldatlan állapotok oly természetüek, hogy azok kizárólag a megyei kormányzat és megyei administratio rovására esnek!

Kivül állva minden itteni érdekszövetkezet bástyáin, teljes semlegességemben engem az állandó régi *zavarok sem hivatalos, sem társadalmi kötelességeim teljesitésében nem gátolnak.* A munkálkodásban az évek során befészkelődött iskolai zavarok megszüntetésére és az iskolai administratio rendes mederbe terelésére törekszem. Ez képezi feladatomat.

És bár, sajnos, a visszaélésekről szóló hirekben ecsetelt zavarok szaporodtak; az itteni hivatalos körök szokásos megtévesztései a zavarosban való halászás kedveért folyton kiséreltettek, s így mindenki láthatja, hogy ha és bármennyire kifogásolható is itt a szakismeret, a kötelességérzet, az önzetlen hazafiság, az előrelátás, az okossággal párosult tapintat és az egyenesség hiányánál fogva az administratio szervezete: ez a hiány nekem szemememre nem lobbantható. Azért az időszaki sajtó összes kifakadásait és panaszait mindenestül felsorolni nincsen szándékomban. Nagyon bő anyagot

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

kellene felölelnem a Magyarország, Dunántúli Hirlap, Oedenburger Rundschau, Mosonyvármegye, Westung. Gränzbote, Wieselburger Volksfreund, Alkotmány, Egyetértés, Magyar Hirlap, Westung. Volkszeitung stb. című lapokból, melyekben fenti kitéleket láttam, olvastam és melyeket itt reprodukáltam.

Csak felemlítem még azon körülményt, hogy »közéletünk« egy »oszlopos« tagjáról azt a hirleményt is olvastam, hogy nejét házától elűzte s az nyomorban halt meg; de elűzte két leányát is.

— — — — — — — — — — — — — —

Ennyit a lapokról s azok hirleményeiről!

Ha csak részben igaz az, mit a lapok irnak: már akkor is be van bizonyítva, hogy nagyon nagy e vármegyében az erkölcsi komolyság hiánya és nagy baj az, ha erkölcsi posványban fetrengő, züllésnek indult tényezők merészkednek szemérmetlenül Cató szerepére vállalkozni, mikor a becsületes és közhasznu munkásságban eltöltött emberélet elbirálásáról van szó.

Vagy mulhatlanul kell a »bünbak«? az áldozat? Hogy én legyek az: erre nincsen hajlandóságom!

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

II.

Az izgatás és megtévesztés hivatalos alakban.

1. *A párbajsegéd és a „Strohmann" belevonása az actióba.*

Miként a személyeskedő brutalitás és féktelen durvaság: úgy a hirlapi »hajsza« is balul ütött ki az alispánra nézve. Átvitte tehát, de most már nyiltan áskálódódásait a hivatalos térre is. Arra számított, hogy ha a független bíróság és a sajtó ellene s azok ellen fordult, kik vele egy húron pendülnek: akkor a hivatalos téren még babérokat arathat.

Nem számított rosszul! Hangulatot kelteni sikerült nekie!

Csak az a baj, hogy az ő machinatioitól senki sem ijedt meg.

Mindenek előtt felhasználta azt a főszolgabirót, ki nekie párbajsegédje volt, az előcsatározásra! A főszolgabiráknak ugyanis az év kezdetén számot kell adniok az alispánnak a községi ügykezelés ügyében teljesített vizsgálatok eredményéről. És a nezsideri járás főszolgabirája »egészen véletlenül«, mindenestül »bona fide«, a nélkül, hogy nekie »erre az alispán impulsust megadta« volna; a birósági itélet kihirdetése utáni néhány napra, 1900. január 3-án 75. sz. a. kelt jelentésében megszólalt! Ez az alispánt nem csak arra indította, hogy a 340. számu felhivásával a másik két főszolgabirónál is megsürgesse a községi ügykezelésről szóló jelentés felterjesztését, hanem ismét »véletlenül« s »bona fide« a jelentés kiterjeszkedését a kir. tanfelügyelő működésére is kivánta (!!?) Mert, hogy mit tartalmaz ez a 340. számu felhivás; »azt nem lehessen tudni«; de a szolgabirói jelentésekből tisztán kiviláglik, hogy nem a községi ügykezelés a fődolog, — hanem a tanfelügyelő támadása. A pótlólagos főbirói jelentések már az év január 22-én és február 6-án érkeztek az alispánhoz, a kinek jelentése szintén januáriusban, még mindig a sújtó birói itélet folytán beállott kedély-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

állapot befolyása alatt került a bizottsághoz a nélkül, hogy az a tanfelügyelői ügykörben leendő előadásra nekem kiadott volna.

Négy hónapig rágódott tehát az alispán azon, hogyan lehetne a főszolgabirói jelentéseket »hecc«-re felhasználni, mig végre az áprilisi közig. bizottsági gyülésen azokat illetéktelenül alispáni ügykörben előadatta.

Ezzel kezdődött már most — bármennyire iparkodtam előle kitérni — a hivatalos hajsza és hecc.

A következő lapok tájékoznak az ügyek állásáról, s az érdeklődő nagy közönség, különösen pedig az iskolai hatóságok és a néptanítók tiszta képét nyerik a valódi tényállásnak.

2. Négy bizottsági gyülés és a mi ezekkel összefügg.

A közig. bizottság áprilisi gyülése nem sokat különbözött az eddigiektől egyformaságában, szárazságában. A főispán, a ki a mult év folyamán két bizottsági ülésen elnökölt, ezuttal sem jött közénk; s az alispán, mint rendesen, a nélkül, hogy az elnök távolmaradását csak egy szóval is említette volna, beleült az elnöki székbe s megnyitotta a gyülést. A tárgysorozatban feltünt ugyan az, hogy alispáni ügykörben »a főszolgabirói tanügyi jelentések« szerepeltek; de nem tettem kifogást ez ellen, nehogy animozítással vagy Isten tudja, mivel vádoltassam. Nyugodtan hallgattam az alispáni ügykörben előadó aljegyző felolvasását. Felemlítette, hogy a főszolgabiráktól az alispánhoz jelentések érkeztek, ki azokat a bizottsághoz áttette. S a nélkül, hogy valaki kivánta volna, elkezdte azokat olvasni. Először a nezsideriét s azután a magyaróváriét, végre a rajkaiét. Egyik közbeszólásomra az előadó azt felelte, hogy határozati javaslatában e jelentéseknek a kir. tanfelügyelő kezéhez leendő juttatását fogja ajánlani. Ajánlotta is; a bizottság e határozati javaslatot elfogadta s én megnyugodtam benne; bár az eljárás törvénytelen volt; mert rendes viszonyok között, ha nincsen az eljárásban célzatosság vagy ha nem a főispán helyeslésével takarodzó erőszakosság grassál: e három jelentést referálásra nekem, mint tanügyi előadónak kellett volna kiadni; azokat nekem kellett volna előterjesztésem kiséretében elreferálni; nekem kellett volna határozati javaslatot bemutatnom.

3. A „Strohmann" hivatalos valótlanságairól és a tanügyi főhatóságnak illetéktelen birálatáról.

Láttam, éreztem, tudtam, hogy az alispán valami szenzációra tör; valami heccet akar; azért óvatosan és tapintatosan kivántam

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

eljárni minden tekintetben. Ez okból — felölelve az aprilis-juliusi időköz bizottsági gyüléseiben történteket — julius 18-án a főispán elnöklete alatt tartott bizottsági gyülésen 1241. számu havi jelentésemet, melyet az elnök-főispán kivánságára legott a gyülés megnyitása után, a napirend megkezdése előtt olvastam fel, ekkép végeztem:

»Kiszállásokról és iskola-látogatásokról lévén szó, kénytelen vagyok egy igen kellemetlen ügyet jelen havi jelentésem keretébe felvenni: mert a közig. bizottság ez évi április havában tartott gyülése rendjén a tanfelügyelői havi jelentés előterjesztése után dr. Reiter János bizottsági tag ur felvilágositást kért arra nézve, hogy miben áll a rajkai járás főszolgabirájának a községi ügykezelésről szóló s ugyanazon gyülésen *előzőleg* tárgyalt jelentésének azon állitása, hogy a »vármegye kir. tanfelügyelője, mióta a tankerület vezetését átvette, a rajkai járás községeiben, *kettő kivételével*, iskolákat nem látogatott?«

»A kérdésre rögtön válaszoltam, s kiemelvén, hogy a főszolgabirói jelentés ezen része nem felel meg a valóságnak, rögtön megneveztem emlékezet szerint néhány rajka-járásbeli meglátogatott községet s egyuttal megigértem, hogy iskola-látogatási naplóm betekintése után, miután a főszolgabirói jelentésnek hozzám juttatását a bizottság *már elhatározta* volt, részletes kimutatással fogok szolgálni.«

»Nem szoktam kitérni semmi vita elől; de a harcot sem kerestem soha, azért jelen esetben sem tartottam feladatomnak, egy járási közeg *compromittáltatását*, különösen azért nem, mert e közeg félrevezetését kellett gyanítanom. Ugyanazért szemben a vármegye *egyik főtisztviselőjével és főhatóságával* — minőnek az 1896. évi 26. t.-c. vonatkozó szakaszai a kir. tanfelügyelőt is ujból minősítik, — az illető főszolgabiró által elkövetett *botlásra* akkép kivántam borítani a *feledés fátyolát*, hogy a gyülést követőleg f. évi április 24-én 630. sz. a. kelt megkeresésemmel a bizottság egy másik főtisztviselőjéhez fordultam, ki egyuttal a vármegye első tisztviselője is, javaslatba hozván, hogy a magyar nyelv tanitása körül elért sikerért *Bauer János*, miklósfalvi tanító részére a köztörvényhatósági bizottságnál jutalomdíjat kieszközölni sziveskedjék«.

»Ezen javaslatom bevezetésében felsoroltam névszerint 10 községet épen a rajkai járásból, a hol a kérdéses idő alatt 16 iskolának 28 tantermében történt tanfelügyelői iskola-revizió. *Ezzel a kellemetlen incidenst részemről elintézettnek vélvén*, csak a bizottság iránti kötelességemnek kivántam eleget tenni az által, hogy *májusi*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

havi jelentésem csatolmányaképp *bemutattam és felolvastam* az alispánhoz intézett és fent említett átiratot. Nagy megle[illegible]etésemre az áprilisi gyülésen jelen nem volt elnöklő főispán ur hivatkozással információira — ezen gyülés végével ismét visszatért a rajkai járási községek iskolai reviziójának ügyére s azon kérdést veté fel, hogy nem terjesztem-e elé e tekintetben a bizottság által kivánt nyilatkozatomat. Erre feleletül *másodszor* is felolvastam a fent idézett s havi jelentésem kapcsán *már felolvasott* tanító-jutalmazási javaslat bevezető sorait a rajkai járás 10 községének 16 iskolája 28 tantermében történt hivatalos iskola-látogatásokról, megjegyezvén, hogy iskola-látogatásaim jegyzőkönyveit minden tanév végén köteles vagyok a nm. szakminister urhoz igazolásul felterjeszteni, mi meg is történt.«

»Elnöklő főispán ur ezek után, emlékezetem szerint, azon kijelentést tette, hogy itt két ellentétes állitásról van szó, melyek közül az egyik valótlan, miért is az ügy megvizsgálandó. Teljes megnyugvással vártam ezek után azon adatok beszerzését, melyekre a rajkai járás főszolgabirája hivatalos valótlanságait alapította. Ezek bemutatása helyett azonban a juniusi bizottsági gyülés alkalmával az elnöklő főispán ur ismételten nyilatkozatot kivánt be tőlem a rajkai járásban teljesített iskola-látogatásaimról, s én igéretet tettem hogy a juliusi kbi. gyülésen e tárgyban nyilatkozni fogok«.

»A bizottság parancsolja s én engedelmeskedem, midőn iskola-látogatási naplóm, illetőleg az iskola-látogatások alkalmával felvett jegyzőkönyvek alapján következő adatokat terjesztem elő. A tankerület vezetését átvettem 1897. augusztus 3-án. A rajkai járás területén tanfelügyelői hivatalos iskola-látogatások történtek: 1897. okt. 18-án a hegyeshalmi rk. és ág., 1898. jan. 7-én a köpcsényi áll., febr. 28-án a hegyeshalmi rk. és ág., április 4-én u. o. rk. és ág., május 14-én a szaidai urad., május 15-én az oroszvári rk. és ág., jun. 30-án a körtvélyesi és nemesvölgyi áll, okt. 1-én az oroszvári rk. és ág. s kisdednevelési, okt. 3-án a bezenyei, 1899. márcz. 1-én a hegyeshalmi ág. és rk, jun. 21-én a köpcsényi áll., jun. 28-án a nemesvölgyi áll., körtvélyesi, jul. 10-én a zurányi rk. és ág., szept. 16-án a köpcsényi áll. és zurányi rk., szept. 18-án a köpcsényi áll. és novemb. 15-én a kilitii el. és végre a miklósfalusi rk. ág. és kisdednevelési iskolában. E kimutatás szerint Hegyeshalomban 4-szer, Köpcsényben 4-szer, Oroszvárott 2-szer, Körtvélyesen 2-szer, Nemesvölgyön 2-szer, Zurányban 2-szer, a többi helyeken pedig 1 — 1-szer történt hivatalos tanfelügyelői revizió«.

»Eltekintve már most attól, hogy a rajkai járás főszolga-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

birája tisztének feladatát túllépve, *illetéktelenül* is avatkozott a kir. tanfelügyelő *főtisztviselői működésének bírálatába* — kimutattam, hogy e főszolgabiró *hivatalosan valótlanságokat állított*, s ezért — miután nem sikerült a sajnálatos ügyet a 630-ik számu átiratommal a feledésnek átadni, — ajánlom e jelentésem kapcsában bemutatott erre vonatkozó határozati javaslatomat a tek. bizottság figyelmébe. Egyebekben pedig kérem jelen havi jelentésemnek általában leendő tudásul vételét«.

4. *A kir. tanfelügyelő határozati javaslata a hivatalos hazudozásnak és a főtanhatóságnak illetéktelen bírálása miatti megtorlás ügyében.*

Nyomban havi jelentésem előterjesztése után felolvastam következő 427. kbi. számu határozati javaslatomat, mely imigyen szól: »A vármegye kir. tanfelügyelője f. évi julius 17-én kelt 1241. sz. juniusi jelentésében kiterjeszkedik azon adatok felsorolására is, melyekből kitünik, hogy az 1897. évi augusztus 3-ika óta a rajkai járás területén 10 község 16 iskolájának 28 tantermében történt tanfelügyelői hivatalos iskola-látogatás; tehát nem felel meg a valóságnak a rajkai járás főszolgabirája által felterjesztett idei 272. sz. jelentés azon állítása, hogy a nevezett időszakban csak két községben részesültek volna az iskolák a kir. tanfelügyelő látogatásában:«

»Ennélfogva a közig. bizottság — általában tudásul véve a kir. tanfelügyelő havi jelentését — helyteleníti azt, hogy a rajkai járás főszolgabirája a községi ügykezelésről szóló idei 272. számu jelentésében tiszti hatáskörét túllépve, illetéktelenül vonta bele a kir. tanfelügyelő főtanhatósági működésének bírálatát. Ezenfelül a bizottság roszalja azt, hogy a főszolgabiró hivatalosan azon valótlanságot jelentette, hogy a vármegye kir. tanfelügyelője, mióta a tankerület vezetését átvette, csak két községben teljesített volna hivatalos iskola-látogatást. Végül elrendeli a bizottság, hogy tanügyi jelentéseknek felterjesztései alkalmával a rajkai járás főszolgabirája az 1896. évi április 23-án 256. és 1900. évi február 14-én 47. kbi. számok alatt hozott határozatokban adott utasítások értelmében járjon el. Miről a rajkai járás főszolgabirája ahhoztartás, a kir. tanfelügyelő pedig tudomásvétel okából értesítendő lészen.«

5. *Vita a kir. tanfelügyelő juliusi határozati javaslata fölött.*

Az ezután következő vitában többen vettek részt. Volt némi elszörnyüködés a fölött, hogy a kir. tanfelügyelő helyeteleníteni s roszalni akarja egyik főszolgabiró incorrect eljárását és jelentésének

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

valótlan tartalmát. Volt szemrehányás is, amért a kir. tanfelügyelő a községekbe történő kiszállásai alkalmával iskolákat államosítani, óvodákat szervezni akar. Végre a sok szóbeszéd után az ügy állásának megvizsgálására egy háromtagu vizsgáló-bizottság kiküldetése határoztatott el azon czélból, hogy a rajkai járás főszolgabirája bizonyítsa be, hogy a kir. tanfelügyelő, mióta e megyében van, a rajkai járásnak csak két községében vizsgált iskolát vagy igazolja, hogy a felsorolt 16 iskola 28 tantermében nem történt iskolai revizió.

A nyomban megválasztott háromtagu bizottság kiküldésére vonatkozó határozat ellen a gyülés rendjén fellebbezést jelentettem be s a törvényes 48 órai időközben a bizottság utján fellebbezésem indokait következő beadványban fejtettem ki.

6. *A kir. tanfelügyelő fellebbezése vizsgáló-bizottság kiküldetése ellen.*

Bejelentett fellebbezésem indokai ezek:

»A mai napon 427. kbi. sz. a. előadott határozati javaslatom mellőzésével, emlékezetem szerint, a közig. bizottság azon határozatot hozta, hogy küldessék ki egy háromtagu bizottság annak megállapítására, hogy . . . igaz-e a rajkai járás főszolgabirájának f. évi január hó 20-án 272. sz. a. kelt, de a bizottság gyülésén csak f. évi április 25-én 123. sz. a hozott határozatával tudásul vett és velem f. évi május 3-án közölt a vármegye alispánjához intézett jelentésének azon valótlan állítása, hogy a kir. tanfelügyelő, mióta Mosony-vármegyében van, a rajkai járás területén csakis két községben teljesített hivatalos iskola-látogatást? Ezen közigazgatási *aberratio* ellen én a gyülés rendjén a *hatósági tekintély, az igazság s a községek nyugalmának megóvása s a papok s tanítók zaklatásának elhárítása érdekében* felebbezést jelentettem be s annak indokait az 1876. évi 6. t.-c. 22. §-a által megállapított időhatárban tisztelettel beterjesztem«. »Felebbeznem kellett a szakelőadói javaslat mellőzésével elfogadott határozat ellen«:

1. mert a gyülés rendjén kijelentettem, hogy *én állásommal játszanám*, ha mint a bizottságban a közoktásügyi kormány ügykörének képviselője s a tankerület vezetője, vagy mint az 1896. évi 26. t.-c. 84. §-a b) pontjában megállapított főhatóság vagy főtisztviselő *nem az igazságnak*, a való-tényállásnak megfelelően informálnám a bizottságot, vagy ha nem volnék ura szavamnak, midőn állítom s adatokkal igazolom, hogy a rajkai járási közeg hivatalosan valótlanságot *illetéktelenül* jelentett a vármegye első tisztviselőjének«;

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

2. »mert egy bizottsági tag iskola-látogatásaim módját, miről az 1898. évi 21.123. sz. a. kelt ministeri rendeletre f. évi julius 15-én 1268. sz. a. terjesztettem fel jelentésemet illetékes helyre, kifogásolta; állítván, hogy én a határszéli községekben nem annyira iskolát látogatok, hanem az iskolákat államosítani és kisdedóvodákat vagy menedékházakat szervezni akarok«;

3. »mert a vármegye alispánja a gyülés rendjén — hivatkozva hangulatkeltés okából kapcsolatosan párbajügygyel arra, hogy közötte és a kir. tanfelügyelő között a birói itélet által reá kirovott 14 napi államfogház áll, — kijelentte, hogy ő az ő járási közegének elhiszi azon a tanfelügyelő által valótlannak bizonyított állítást, hogy a rajkai járásban csak két község iskolája részesült tanfelügyelői látogatásban«;

4. »mert eddig — miután úgy, mint most, mindig törvényes alapon állottam, a közig. bizottság mint azt 2·/. alatt becsatolt 1900. évi január 10-én 26. kbi. sz. a. hozott határozat hiteles mása igazolja, előadmányaimat mindig, rendesen egyhangulag fogadta el, a mi a szakministeri ügykörre s igy képviselőjére s magára a kormányra nézve is szükséges kellék«; s végre

5. »mert az 1898/9-ik tanévi iskola-látogatási naplóm s az iskola-látogatások teljesítéséről felvett jegyzőkönyvek az 1899. évi október 14-én 75.012. sz. a kelt rendelettel tudásul vétettek, amért-is az, hogy egy járási főszolgabirónak, *kinek félrevezettetését gyanitanom kell*, valótlanságot tartalmazó jelentése alapján, melyet az alispánhoz intézett s annak ügykörében lett elreferálva, s melyet a kb. 1900. évi április hó 25-én 123. sz. alatt kelt határozatával a reménylett izgalom helyett egyszerüen tudásul vett s a kir. tanfelügyelőnek kiadatni rendelt, nem engedhető meg, hogy a közig. bizottság egy ministeri rendeletet superrevizió alá vegyen; de nem engedhető meg azért sem, mert működési kimutatásomat s a tankerület állapotát feltüntető adataimat 1899. évi október 22-én 2057. sz. a. kelt intézvényem mellett a vármegye főispánjának is bemutattam s a bizottság 1899. évi novemberi gyülésén is előterjesztettem, a mikor is a közig. bizottság e kimutatásomnak — minthogy iskola-látogatásaim is kimutatva lettek — a nm. minister elnök urhoz terjesztendő évi jelentéshez leendő csatolását rendelte el«.

»Ezen öt indokra támaszkodva, kérem a tek. bizottságot, sziveskedjék jelen fellebbezésemnek és 2 csatolmányának kiséretében *a*) az én tegnapi keletü s 1241. számu juniusi havi jelentésemet; *b*) a 427. kbi. számu határozati javaslatomat; *c*) az 1900. évi április hava 25-én 123. kbi. sz. a. kelt határozatot; *d*) mult évi

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

november 29-én 2242. sz. a. kelt havi jelentésemet s a reávonatkozó 750. ex 99. kbi. számu határozatot; *e*) az 1900. évi február 14-én 47. kbi. szám alatti végzést s végre *f)* az 1896. évi április 23-án 256. ex 96. kbi. határozatot is, melyet a rajkai járás főszolgabirája félremagyarázott, midőn illetéktelen hatósághoz intézte hivatalosan valótlanságot hirdető mostani jelentését, felterjeszteni a nm. vall. és közokt. minister urhoz, hova azon tiszteletteljes kérelemmel járulok, kegyeskedjék a közig. bizottság határozatának mellőzésével a 427. kbi. számu szakelőadói határozati javaslatomat érvényre emelni«.

7. *Ministeri döntés a kir. tanfelügyelő fellebbezésére.*

Ezen fellebbezésemre leérkezett az 1900. évi augusztus 24-én kelt 53403. sz. rendelet, mely a kir. tanfelügyelő fellebbezésének elutasítása mellett jóváhagyja a háromtagu bizottság kiküldetésére vonatkozó bizottsági határozatot s felhivja a bizottságot, hogy a vizsgálat eredményéről jelentését egy hó alatt terjeszsze fel.

Hogy a minister ekkép döntött: ez igen érthető. A főszolgabiró hivatalos hazudozása, ha igaznak bizonyul, mert a vád súlyos, nem maradhat szigoru következmények nélkül. — Az ügy sürgősségénél fogva a rendelet kézbesítése utáni napon elnöki uton a szükséges intézkedéseket a kiküldött három bizottsági tag értesítésére nézve legott megtettem s most várom a vizsgálati jegyzőkönyveket – *ujabb referadára* és felterjesztésre. E vizsgálat eredményére a vármegye összes inteligentiája nagyon kiváncsi!

8. *A fellebbezés felterjesztése alkalmával előfordult sérelem s törvénytelenség.*

A felebbezésem felterjesztése körüli eljárás ismét sértő és törvénytelen volt; mert — miután fellebbezéseim indokait a közig. bizottságnál igtattattam volt, a bizottság elnöke 1293. tanf. számu és 434. kbi. sz. a. igtatott fellebbezéssel együtt a 427. kbi. számu szakelőadói ivet tette át hozzám azzal, hogy a határozati javaslatom mellőzésével három oldalról is tett szóbeli indítványok értelmében hozott határozatot én szerkeszszem meg. Minthogy minden törvényes forma figyelmen kivül hagyása mellett irásbeli indítványt javaslatom ellen senki sem terjesztett a bizottsági gyülés elé; mint. hogy ezenfelül nem lehetett szándékom az innét ismét távozófélben levő elnöklő főispán urat meggátolni elutazásában s abban, hogy

Magyar Könyvtár digitalizáció, Kulturgyuma

elutazása előtt a fellebbezést felterjesztő jelentést aláirhassa: a felterjesztés előadmányát vonakodás nélkül elkészítettem s a rajkai járás főszolgabirájának kimutatott hivatalos hazudozására vonatkozó ügy megvizsgálását kimondó határozatot is megszerkesztettem.

De mivel ez alkalommal arról kellett meggyőződnöm, hogy előadói javaslatom *gyülési felhatalmazás nélkül* »brevi manu« törölve lett, e szerint tehát nem állt egymással szemben két határozati javaslat: ugyanazért kénytelen voltam a szokástól eltérőleg a 434. kbi. számu felterjesztés pótlásául a 427. kbi. számu mellőzött szakelőadói határozati javaslatomat hiteles másolatban külön felterjeszteni és a már hónapok óta huzódó kellemetlen ügyet, a háttér megismertetésével, megvilágítani. — Eddig t. i. a bizottság az én határozati javaslataimat — bármily kényes természetüek lettek légyen is azok — egyhangulag fogadta el; megtörtént ez többi előadmányaimmal a juliusi gyülésen is. A rajkai járás főszolgabirájának botlása azonban a csendes mederben folyó eddigi tárgyalásokat megakasztotta.

Ámde ez az ügy most csak azért vert nagyobb hullámokat, mert a rajkai járás főszolgabirája akkor, mikor 5 év előtt a vármegye köztörvényhatósági bizottsági tagok egyhangu és izgalmas tiltakozása ellenére, minden törvényt kijátszva a mostani alispán mint egyedüli folyamodó jelentetett ki egyhangulag megválasztott h. alispánnak, egy másik társával »Strohmann« gyanánt szerepelve, a jelöltségről visszalépett, és éppen ezért a rajkai járás főszolgabiró tisztével lett jutalmazva, kinek mindenben az alispán akaratát kell követni, mint ezt a »Dunántúli Hirlap« 1899. évi április 13-án megjelent 30. száma, hol az itteni visszonyok hiven jellemezvék, igazolja. Nem is önmagától botlott e főszolgabiró a hivatalos hazudozás terére! Szavahihető részről nyert értesülésem szerint az alispán sarkalotta erre is, mint ezt 340. számu felhivása is igazolja; kinek, mióta együtt működünk, minden eszköz jó arra, hogy izgasson ellenem. »Ezt a tanfelügyelőt nem türöm meg a megyében«! — ez az ő szavajárása. Nem tudja elviselni, hogy nemtelen heccelődései, hangulatkeltésre irányzott megtévesztései ellenére nem képes működésemet megzsibbasztani, hivatalom tekintélyét megrontani s *társadalmi positiomat* megbénítani, a mi egyedüli feladata velem s az e vidéki tisztességes elemekkel szemben«.

9. *A bánfalusi tanító 2400 koronás fizetés-hátralékának ügye.*

Hogy az alispánnak izgatásai sem a hivatalos, sem a társadalmi téren nem nyomnak a latban, erre nézve ecclatans példa

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

gyanánt említhetem fel a legutóbbi napokból a bánfalusi tanító fizetés-hatralékának ügyét. Évek óta tartozott neki járandóságaival az iskolafentartó. Sem a járási hatóság, sem az alispán nem voltak képesek az ügyet rendbe hozni. Tehetetlenül néztek a nagy bajt és a tanítónak nyomorognia kellett, még akkor is, mikor az idei április 24-én 24.248. szám a. kelt ministeri rendelet leérkezett, mely a közig. bizottságban sem eredményezett többet ügyészi helytelen véleményezésnél; tehetetlenül állott a megyei administratio a nehéz kérdéssel szemben. Sikerült azonban az ügyiratokat tanfelügyelői hatáskörbe utalnom s az eredmény az lett, hogy Bánfalu községe hivatalos irás- és szóbeli felhivásomra kifizette a tanítónak a 2400 K. összegen felüli hátralékot s beterjesztette hozzám az ezt igazoló nyugtatványt, miről az idei junius hó 22-én 44.555. sz. a. kelt ministeri sürgetésre a bizottság, eljárásom helyességét elismerve s az elért sikeren bámulva, ugyanazon julius 18-iki ülésből tett 379. kb. sz. a. jelentést illetékes helyre, melyben referádám előtt az alispán által boszuból inaugurált izgalom zavarta meg az eddigi rendes és nyugodt tárgyalásokat.

10. *Miért kellett a kir. tanfelügyelőnek eddigi defensiv álláspontját elhagyni?*

Mosony-vármegyének országos hirhedtségü zilált vármegyei viszonyainak tényére támaszkodva, az ügynek és a kir. tanfelügyelet hatásosságának s tekintélyének megóvása érdekében is, az eddigi defensivából ki kellett lépnem Nem türhettem már el, hogy az alispán csak azért, hogy ő tovább is »játszhassa a főispánt«, felkavarja a rendet, bénítsa az administratiot a tanügy terén is, és megrontsa a ministerium tekintélyét nemcsak azáltal, hogy azt megtéveszti s a főispánnal takaródzva, félrevezeti, hanem azáltal is, hogy a tanfelügyelői működés hatásosságát megrontani iparkodik — személyes boszuból. Ezt megkellett akadályozni; mert ha a tanfelügyelővel szemben a packázásnak nem szabok határt: ezt a tanügy sinyli meg, de a kormány tekintélyét is aláássa.

11. *Egy bizottsági tag az iskolák államosítása ellen.*

A közigazgatási bizottság egyik tagja, ki három évi itt működésem egész ideje alatt most talán 3-madszor vett részt a bizottsági gyülésein s így a viszonyokat nem ismerheti, a coulissák mögé nem láthat: a juliusi bizottsági gyülésen ingerült hangon azt a szemrehányást tette nekem, hogy én a községekben nem annyira az iskolai élet megfigyelése érdekében fordulok meg, hanem azért,

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

hogy az iskolákat államosítsam s óvodákot szervezzek. Ő vala azon bizottsági tag, kire fellebbezésem indokaiban, kapcsolatosan e kérdéssel, utaltam.

Már pedig az állami kezelésbe veendő iskolákra vonatkozó tárgyalásokat szabályzó 1898. évi *május* 10-iki 21.123. számu rendelet elengedhetetlenül azt követeli, hogy ez ügyben a helyszinén személyesen lépjek érintkezésbe azt illető iskolafentartókkal. Több községben az érdekeltekkel e tárgyalások már huzamosb idő óta folynak és a siker föltehetőleg nem fog elmaradni, bár sok akadály küzdendő még le; egy községben pedig az államosítás iránti kérelem beterjesztését eddig csak az a körülmény akadályozta, hogy ott a polgári község úgy, mint más községekben is, — az általa fentartott népoktatási tanintézetet a község iskolájának tekinti s az iskolaszéket is »Schulcommission der Gemeinde«-nek nevezi, mig az egyházi hatóság ezen iskolára nézve is igazgatási és rendelkezési igényt tart és élvez. Ezért nagy óvatossággal és körültekintéssel kell eljárnom itt is. Az idézett rendelet leérkezte idejében a főispánhoz intézett e tárgyu leiratot az alispán nekem is megmutatta, egyuttal a járási közegek közreműködését is kilátásba helyezte, értesítve engem arról, hogy Körtvélyes, Gáta és Lajtafalu községek iskoláinak állami kezelésbe vételére nézve az e községekben levő uradalmak uj tulajdonosa az iskolák államosítása ügyében a tárgyalásokat kedvezően fogja előkészíteni. A mint tehát mostanság hirét vettem annak, hogy az új tulajdonos lajtafalusi birtokán nyaral: julius 14-én legott kiszálltam a nevezett három községbe s Lajtafalun meglátogatván őt, kértem támogatását s közvetítését, valamint azt is, hogy a községek előljáróságait világositsa fel a kisdedóvodák üdvös voltáról s az iskolák állami kezelésbe vételének nagy hasznáról, hazafias szempontból elódázhatatlanságáról. Nagy *álmélkodásomra* többek jelenlétében az uradalmak tulajdonosa izgatottan e szavakat intézte hozzám: »A mig én e vidéken lakom, az iskolák államosítását nemcsak nem támogatom, hanem minden erőmből ellene fogok dolgozni. Mi teljes békében vagyunk itt. Nem engedem hogy ezt a békét tanfelügyelő ur megbontsa. Nem elég, hogy becsapták Nemesvölgy és Köpcsény községét az államosítással? Most már a többi határszéli községek nyugalmát is háborgatják? Az iskolák jók. A magyar nyelvet is tanítják. Aztán magyarosítok én itt béreseimmel s azok gyermekeivel. Ezért kisdedóvoda sem kell. Ilyennek felállítására nem is vagyunk kötelezve. Még menedékházat sem lehet reánk erőszakolni. Ha az állam át akarja venni az iskolákat: tegye azt a községek megterheltetése nélkül!«

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

A tárgyalás a kastély udvarán történt. A lakosztályokba Mosony-vármegye kir. tanfelügyelője nem jutott; látogatása viszonzásban sem részesült.

12. *Az iskolai helyi-hatóságok jogi természete.*

Látva Lajtafalun azt, hogy itt a kilátásba helyezett s biztosan reménylett támogatásra nem számíthatok, s ismételten meggyőződést szerezve arról, hogy a főispánhoz intézett miniszteri rendelet ismertetése alkalmával ismét hamisan informáltattam: megkíséreltem a tárgyalást Lajtafalun: a rk. plébánossal, mint iskolaszéki elnökkel s a tanítóval; Gátán szintén a plébánossal és tanítóval, mint előzőleg Körtvélyesen a községi jegyzővel s tanítóval. A lelkészek úgy nyilatkoztak, hogy elvből ellene vannak az államosításnak, s ha a községekkel a tárgyalásokat mégis megindítom, ők törekvésem ellen fognak dolgozni minden erejükből; a tanítók megígérték ugyan támogatásukat, de csak azon feltétel alatt, ha a nemesvölgyi és köpcsényi állami iskolai ügy az adott ígéretek értelmében rendezve lesz s ha anyagilag nem károsodnak. A tárgyalásokat ilyen viszonyok között tehát kénytelen voltam ismét függőben hagyni és várakozó helyzetet elfoglalni. Elodázhatatlan szükség tehát az, hogy mindenek előtt az 1898. évi 81. kbi. számu »szervezeti javaslat«, mely a polgári községek által fentartott iskoláknál is a helybeli lelkész iskolaszéki elnökségét az 1868. évi 38. t.-c. 25. §-a 2. kikezdése értelmében érintetlenül kívánja hagyni, felsőbb jóváhagyást mielőbb nyerje meg, s hogy ezenfelül az 1888. évi december 29-én 21694. sz. a. kelt elvi döntés is, mely a felekezeti iskolaszékeket polgári tisztségnek, polgári hatóságnak jelenti ki, általános szabályként állapíttassék meg és hirdettessék ki.

13. *Fontos mozzanat az erélyesnek, igazságosnak, körültekintőnek látszani akaró alispán viselt dolgainak illustrálására.*

Nem lehet átsiklani azon, hogy az alispán miként törekszik igazolni az ő erélyességét és igazságszeretetét.

A alispáni jelentésben nagy garral azt hirdeti ki a többi közt, hogy a vármegye jegyzői közül husz ellen (tehát a jegyzői kar nagyobb fele ellen!) indíttatott meg a fegyelmi eljárás. A jelentés felolvasása után annak tudásulvételét kérte s ez majdnem határozattá is emeltetett. A bizottság egyik tagjának azonban eszébe jutott, felvetni azt a kérdést, hogy mit is vétett a jegyzők e sokasága,

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

hogy ellenük a fegyelmi eljárást kellett megindítani? A felelet nagyon meglepő volt. Kutatva az iratok közt, kijelenti az alispán, hogy voltaképen nem is 20, hanem csak 8 jegyző ellen van az eljárás folyamatban, mert a községi számadások beterjesztését kellő időben elmulasztották. — Ez volt tehát a bizottság megtévesztésére szánt s nagy hangon kihirdetett körültekintés.

Ennél még feltünőbb volt az alispán azon javaslata, hogy a magyar-óvári szolgabiró ellen kötelesség-mulasztás, képtelenség és hanyagság címén indítassék fegyelmi vizsgálat, az illető egyidejüleg állásáról függesztessék fel s fizetése $^1/_3$-ra szállíttassék le. S a bizottság ezt elfogadta, pedig közismeretü tény, hogy ez a szolgabiró nem volt kitéve semmiféle zaklatásnak mindaddig, mig egyszer mulatásközben nem éppen hizelgően nyilatkozott az alispán működéséről.

De ez még hagyján! Hanem megesett az is, hogy kapcsolatban ezzel az ügygyel azt is indítványozta az alispán, hogy a köteles felügyelet gyakorlásának elmulasztása okából a magyaróvári járás főszolgabirája ellen is rendeltessék el a fegyelmi vizsgálat.

A mint én ismerem a viszonyokat, melyek között minden megyei tisztviselő fölött a zaklatás Domakles-kardja lebeg, ez az alispáni indítvány is egyhangulag határozattá emeltetett volna, ha egy érdekelt szakelőadó ki nem jelenti, hogy ő régóta tagja többhelyt közig. bizottságoknak ; de őszintén mondhatja, hogy oly kötelességtudó, lelkiismeretes és correct főszolgabirót, mint minő a magyaróvári járásé, ő eddig még nem talált. Ez a nyilatkozat azután arra birta az alispánt, hogy a főszolgabiróra vonatkozó indítványát visszavette. Pedig a hallgatóság között ott ült a párbaj-segéd-nezsideri és a »Strohmann«-rajkai főszolgabiró is, várva a zavart, mely helyett kartársuk felmagasztaltása volt az eredmény! Közel fekszik a kérdés, ha valjon nem büne-e ennek a magyar-óvári főszolgabirónak az, hogy az idei 340. alispáni számu felhivásra, melyet az elitéltetése utáni első napokban intézett a főszolgabirákhoz, nem »állott kötélnek«, mint a másik két társa?

14. *A szeptember 12-iki bizottsági gyülésen az alispán a tanfelügyelői előadmányok megkezdése előtt ismét törvénytelenséget követett el.*

Ilyen áskálódások, szabálytalanságok és törvényellenességek elleni küzdelmek közepette érkezett meg — az augusztusi »szélcsendes« bizottsági gyülés után — szeptember 12-ike és e napon a tanfel-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

ügyelői ügykör előadmányainak sora. Épen megakartam kezdeni a referálást, mikor az ismét távollevő főispán helyett az elnöklő, alispán ujabb törvénytelenségre ragadtatta magát. Hivatlanul s illetéktelenül beleártotta magát a kir. tanfelügyelő előadói ügykörébe, kihirdetvén, hogy a rajkai járás főszolgabirája valótlanságainak kiderítése érdekében kiküldött bizottságra nézve a közokt. minister a tanfelügyelő fellebbezésének elutasítása mellett a bizottság határozatát hagyta jóvá; kihirdette azt is, hogy az ügy sürgősségénel fogva elnöki intézkedés történt, — és felszólította az alispáni ügykörü előadót, hogy a ministeri rendeletet s az elnöki intézkedést adja elő.

Megjegyeztem erre, hogy ez a tárgy reám tartozik; mert az én felebbezésemnek elintézéséről van szó s elnöki kérésre én készítettem az intézkedést, melylyel a három kiküldött a vizsgálatnak megejtésére felhivást nyert. Hasztalan; az alispán nem tágított s kijelentette, hogy ő helyettes elnöki minőségében akkép »rendelkezett«, hogy a t. főjegyző legyen az ügyben referens, kit menten fel is hivott, hogy a ministeri rendeletet s a tanfelügyelő által készített elnöki kiadványt olvassa fel.

Meg is történt! Mire a bizottság elhátározta, hogy a három kiküldött a vizsgálatot most már foganatosítsa, azon célból, hogy a kitüzött időhatárban a nm. vallás és közokt. ministerhez a felveendő jegyzőkönyvek s a jelentés felterjeszthetők legyenek.

Minden complicatio elkerülése végett a határozathoz a magam részéről is hozzájárultam, s hozzá fogtam a mély csendben meghallgatott a consternatiot keltett előterjesztésem felolvasásához.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

III.

A kir. tanfelügyelő által szept. 12-én okozott consternatio.

1. *A kir. tanfelügyelő előterjesztésének bevezetése.*

»Mosony-vármegye kir. tanfelügyelője 1592/1900.

Tekintetes közigazgatási bizottság!

Ha most, mikor az iskolai működés megyeszerte augusztus hava végeig szünetelt, havi jelentés helyett, szokatlan ügyekben szokatlan módon; de még szokatlanabb alakban vagyok előterjesztést teendő: köteleségemnek tartom a tekintetes közigazgatási bizottság elnézésére apellálni; mert bár az 1876. évi VI. t.-c. 31. §-ában biztosított jogommal élek s az ott reám rótt kötelességet teljesítem: mégis feszélyezőleg hat reám az a tudat, hogy kényszerhelyzetből kifolyólag kell megtennem jelen előterjesztésemet s indokolnom a reája alapított mai határozati javaslatomat azon czélból, hogy egyes tévedések helyreigazíthatók, észlelt visszásságok kimutathatók, többé-kevésbbé bonyolult ügyek megvilágíthatók és kényes természetü kérdések megoldhatók legyenek.

Midőn ezt teszem, biztosítom, a tekintetes közigazgatási bizottságot, hogy engem úgy, mint éltem egész folyamatában, most sem irányít más, mint a magyar nemzeti tanügy felvirágoztatásának, az észszerü és törvényes tanügyi organisatio megszilárdításának és a közjólétének előmozdítása. S a mint már más alkalommal is voltam bátor említeni, ugy ismétlem most, hogy én a harcot nem kerestem, nem keresem s nem fogom keresni; ámde előle ki sem térek soha, különösen akkor nem, ha felállított elveket kell megvédeni, támogatni és tiszta világba helyezni a vita által.

Ez az oka annak, hogy a következőkben utalok oly tényekre, és jelenségekre, melyek a hivataloskodás terén lappangva, úgy-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

szólván lidércznyomásként hatnak ezen igen tisztelt testület minden tagjára, a melyeket, a mennyire rajtam áll, a tények nyilt és őszinte kitárásával elenyésztetni kivánok minden hangulatkeltés és megtévesztés jelenségeivel szemben, biztosítván a bizottságot, hogy engem a magánélet esetleges differentiái a hivatalos működésben sohasem irányítottak; most sem irányítanak.*)

De ne méltóztassék figyelmen kivül hagyni, hogy *provokálva* lettem nyilatkozattételre oly ügyekben, melyeket talán helyesebb volna, *nyilvánosan nem tárgyalni;* de ha az utolsó lustrum alatt már úgy alakultak viszonyaink, hogy bennünk erkölcsi sebek is ejtetnek, a hatósági tekintélyt sértik s a munkálkodás hatását zsibbasztják: akkor a méltatlan támadásra tárgyilagos és lehetőleg elvi magaslaton álló védelemmel válaszolni emberi, hivatalnoki, férfiui kötelesség.**)

Ezzel áttérek a tények és a kifogás alá eső jelenségek felsorolására.«

2. *Az áprilisi határozat tényének constatalása.*

»Az ez évi juliusi közigazgat. bizottsági ülésen 1241. számu havi jelentésem tárgyalása alkalmával, melyben kiterjeszkedtem a főszolgabiráknak a községi ügykezelésről az alispánhoz intézett jelentések egyik az én hivatalos iskolalátogatásaimra vonatkozó részletére, a kir. ügyész ur azon megjegyzést tette felszólalásában, hogy ő úgy emlékszik, hogy az áprilisi gyülésen nem csupán a rajkai járás főszolgabirájának jelentéséről volt szó, hanem a nezsideri főszolgabiró is tett észrevételt; s a bemutatott főszolgabirói *három jelentésre* nézve határozta el a bizottság azt, hogy azok adassanak ki nyilatkozattételre a kir. tanfelügyelőnek.

És a kir. ügyészt emlékezete nem csalta. Felszóllalásában teljesen igaza volt. Mert tényleg *mindhárom* főszolgabiró jelentésnek a kir. tanfelügyelő kezéhez nyilatkozat végett leendő kiadatása lett elhatározva.

Mivel azonban én, a juliusi bizottság gyülésen — kiszakítva

*) Ilyen alakban kellett érintenem az alispán meggondolatlanságából eredő sértést és párbajügyet, melylyel szakadatlanul izgatja megyeszerte a kedélyeket. Csak hogy a józan-gondolkozásúak ez erőlködésekre nem sokat adnak. *R.*

**) Ki az izgága, a megférhetlen ember: az-e, a ki folyton garázdálkodik és viselkedésében zabolázhatatlan; vagy az, a ki 2—3 éven át az ügy érdekében hallgat és tűr csak azért, hogy összekoccanást kerüljön? De a türelemnek is van határa? *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

az iskola-látogatásaimra vonatkozó részt — csakis ezekre vonatkozólag nyilatkoztam: kénytelen vagyok az áprilisi gyülés lefolyásának leirásával a főszolgabiráknak az alispánhoz intézett jelentéseire visszatérni, s a tárgyalás menetét a közigazgatási bizottság t. tagjainak emlékében felfrissíteni.

Az alispáni ügykörben előadandók között a tárgysorozatban »főszolgabirói jelentések a tanügy terén észlelt hiányokról« címe is szerepelt. Előadókép egyik alispáni referens müködött. Rövid bevezetés után felolvasta először a nezsideri, azután a rajkai járás főszolgabirájának jelentését. A m.-óvári főszolgabiró jelentéséről csak annyit jegyzett meg, hogy az semmi fontosat nem tartalmaz; pedig e főszolgabiró az állásához és hozzá illő higgadtsággal a hivatalos életben nélkülözhetlen komolysággal és elfogulatlansággal a hatósága területén levő községek iskolai előnyeiről és hiányairól tárgyilagosan és a tőle megszokott alapossággal informált. Mikor a nezsideri járás főszolgabirájának jelentésében az előadó azon passushoz ért, hogy a népoktatást, különösen a magyarosodás ügyét nagyon visszamaradottnak és elhanyagoltnak tapasztalta, kijelentvén, hogy ennek okát »a kir. tanfelügyelő tétlenségében látja rejleni«; — ekkor közbeszólva, azon kérdést vetettem fel, hogy »ez mi akar lenni? miért nem adatnak ki a jelntések a kir. tanfelügyelőnek, mint eddig történt, figyelembevétel végett?« Erre az előadó, szintén közbevetőleg, kijelentette, hogy határozati javaslatában a nyilatkozat végett leendő kiadatás benfoglaltatik. Mikor ezek után a rajkai járás főszolgabirája jelentésének felolvasásában az előadó azon részlethez ért, hogy járása »összes községeinek iskoláiban a magyarság gyenge lábon áll, megjegyezvén, hogy »a kir. tanfelügyelő, mióta Magyar-Óvárra helyeztetett, a rajkai járásban a községeket kettő kivételével meg nem látogatta«: akkor én legott közbevetőleg megjegyeztem, hogy »a jelentés az utóbbi állítása, nem felel meg a valóságnak«.

A tárgyalás ilyetén lefolyása után a közigazgatási bizottság, az alispáni referens javaslatának elfogadása mellett, egyhangulag elhatározta, hogy az alispánhoz intézett három főszolgabirói jelentés legközelebb teendő nyilatkozat végett adassék ki a kir. tanfelügyelőnek. Egy a gyülés folyamán később felvetett kérdésre a rajkai járás főszolgabirájának jelentésében foglalt valótlan állításra nézve azt válaszoltam, hogy a fent érintett határozat kézbesítése után felvilágositó nyilatkozatomat legközelebb elő fogom terjeszteni. Ebben mindenki megnyugodott!

Merek hivatkozni a bizottságnak az áprilisi gyülésen jelen

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

volt minden egyes tagja emlékező tehetségére s igazságérzetére*), hogy ama gyülés most ecsetelt részletét hiven és a valóságnak mindenben teljesen megfelelőleg ismertettem.

Arra is emlékezni fognak a bizottság t. tagjai, hogy mikor a májusi közig. bizottsági gyülésen, hivatkozva informátióira, az elnöklő főispan ur a rajkai főszolgabiró állításait felcserélte a nezsideriével: én az informatió tévességét legott helyreigazítottam.

De tanuskodni fog a közigazgatási bizottság minden tagja a mellett is, hogy én utakat és módokat kerestem**) arra, hogy egy főszolgabiró compromittáltatása meggátoltassék.

Ámde ebbeli becsületes törekvésem dugába dőlt az által, hogy a bizottság juniusi gyülésén ismét — és most már harmadszor — követeltetett tőlem nyilatkozat, sőt az alispán ur indítványára megrovásképp jegyzőkönyvbe is vétetett, hogy a kir. tanfelügyelő, ellentétben a bizottsági határozattal, vonakodik nyilatkozatot tenni***). Engedve tehát a kényszernek, a bizottság juliusi gyülésén az érintett 1241. sz. előterjesztésemmel megtettem nyilatkozatomat azon biztos hitben, hogy benyujtott határozati javaslatom által e nagyon is kellemetlen ügy lekerül a napirendről. E feltevésemben csalatkoztam. A közigazg. bizottság bölcsessége az odiosus ügy megvizsgálását rendelte el, s közbevetett felebbezésem ellenére, ebbeli határozata jóváhagyást nyert.****)

És mivel minden erőlködésem daczára nem akadályozhattam meg a rajkai főszolgabiró compromittáltatását; és mivel teljesen igaza van a kir. ügyész urnak, ha állítja, hogy a nezsideri főszolgabiró jelentésére is kötelességem nyilatkozatomban reflektálni; ugyanazért a bizottság határozata iránti tiszteletből ezuttal kiterjeszkedem erre is.«

---

*) Majd ha kenyértörésre kerül a sor, megfogjuk látni, kinek van lelkiismerete az igazság mellett tanuskodni, vagy pedig ki lesz az az ember, a ki a valótlanságot igazságnak meri hirdetni!? *R.*

**) Ez a köztörvényhatósági bizottsághoz a miklósfalvi tanító megjutalmazása tárgyában intézett javaslatom bevezetésére vonatkozik. *R.*

***) A szept. 17iki közig. bizottsági gyülésen az alispán eltagadta, hogy ezt az indítványt ő tette, s állítja, hogy a főispán kivánta a jegyzőkönyvi felvételt. Tényleg a jegyzőkönyv háromszor oly nagy terjedelemben, mint a mennyi szó esett, a főispánra tukmálja az alispán által mondott szavakat Hja! Látszik, hogy a jegyzőkönyveket nem a bizottság gyülése rendjén hitelesítik! Lásd különben más helyen, IV. fejezet, 4. pont alatt a verseci esetet! *R.*

****) Most már a háromtagu küldöttség feladata kideríteni, hogy a rajkai járási főszolgabirájának állítása való-e, vagy nem! *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

3. *A „párbajsegéd"-főszolgabiró felfedezése a tanfelügyelő tétlenségéről és a magyarnyelv terjedésének gátjáról.*

»A nezsideri főszolgabiró tehát azt jelenti, hogy az ő járásában »a népoktatás különösen a magyarosítás ügye nagyon visszamaradt s ennek oka a kir. tanfelügyelő tétlenségében látszik rejleni«. Ez állításnál nagyon sok kérdés merül fel. Felvetem azokat s egyuttal felelek is reájuk.

Kiknek kezébe van letéve a népnevelés? A tanítókéba.

Feladatuk magaslatán állanak-e? Intellegentiájukhoz, szakképzettségükhöz, buzgóságukhoz kétely nem fér.

Hazafias szellem uralkodik-e az iskolában? A tanítók mindannyian jó hazafiak, magyarul tudnak, birják a nyelvet szóban és irásban, a magyar nyelvet a törvény követelmeinek teljesen megfelelően tanítják, hazafias ünnepélyességeket rendeznek, hivataluk kötelmeinek teljesítésében pontosak s lelkismeretesek.

Kik vezetik a népnevelést? Minden iskola élén iskolaszéki elnöki minőségben a helybeli lelkész áll, kik féltékenyen őrködnek a vezetésük alatti iskolák jó hirneve fölött s a magyar nyelv tanítására nagy súlyt fektetnek.

Honnét szedte tehát a főszolgabiró az ő adatait? Van-e annyi judictiuma és paedagogiai ismerete, hogy az iskola működését megitélni képes lenne? Volt-e valamely iskolában s megfigyelte-e benne a tanítást? E kérdésekre a feleleteket a bizottság el fogja engedni.

Mennyiben oka a kir. tanfelügyelő, hogy *századok mulasztásai három év alatt* nem pótoltattak? Nem kivánom valóban komikus alakban feltüntetni a szóban levő főbirót további kérdések felállításával; csak azt jegyzem meg, hogy ha a tanügy egyik munkása egy emberöltőn keresztül folytatott tanulmányozás és munkálkodás után, főhatóság gyanánt, tanulmányainak eredményét a gyakorlatban érvényesiteni törekszik; akkor a tapasztalatlanság nagy merészsége kell ahhoz, hogy meggondolatlanul nyilatkozzék; mert a mi azt a kérdést illeti, hogy napjaimat a hivataloskodás terén tevékenységben vagy tétlenségben töltöm-e: talán még sem tartozik a nezsideri járás főszolgabirájának itélőszéke elé és ügyköri birálata alá.

4 *Hamisításnak is beillő határozat-fogalmazás illetéktelen hatáskörben; hasonló jegyzőkönyvi felvétel.*

»És most lássuk, hogy a közigazgatási bizottságnak a három főszolgabiró jelentésére *tenyleg* hozott határozata miként foganato-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

síttatott? Ismétlem azt, hogy a 3 jelentésnek kiadatása a kir. tanfelügyelő kezéhez nyilatkozattétel végett lett elhatározva; a foganatosítás azonban nem így történt!

Nekem *nem a bizottság által hozott határozat* adatott ki, hanem kiadatott május 3-án *két oly határozat, a melyeket a bizottság nem hozott* meg. Az egyik határozat márczius 1-én történt igtatással 123. k. b. számmal érkezett hozzám, melyhez csatolva van a rajkai és magyar-óvári főszolgabiró többször idézett jelentése; maga a határozat pedig akkép szól, hogy a bizottság a két jelentést »tudomásul veszi« és »kapcsolatban a 38. k. b. számmal a kir. tanfelügyelőnek kiadatni rendeli.« A másik határozat január 15-iki igtatással 38. k. b. szám alatt érkezett hozzám, szintén május 3-án, melyhez csatolva volt a nezsideri főszolgabiró folyó évi január 3 án 73. sz. a. kelt s az alispánhoz intézett ismert jelentésének mása,*) egy január 10-én 340. sz. a kelt alispáni előterjesztéssel, s ebben a határozatban szólítottam fel felvilágosító jelentésre.

A *felületes* ember előtt talán nagyon is lényegtelen dolognak látszik az, ha *vajjon egyetlen egy, tényleg meghozott határozat helyett két meg nem hozott határozat lesz-e kézbesítve;* de a ki a *correct* administratiót *komolyan* óhajtja és gyakorolja; az nem tarthatja helyes eljárásnak azt, hogy a 3 főszolgabirói jelentés eredetijének egy határozattal a tanfelügyelő kezeihez leendő kiadása helyett, két határozatnak kiadását látja, melyek közül az egyik két főszolgabirói jelentést tudomásul vesz és eredetiben kiad, a másik pedig a bizottsági határozattal *ellentétben* visszatartja a harmadik főszolgabirói jelentést ismeretlen más czélokra, s e jelentésnek csak másolatát adja ki egy oly irat kiséretében, melynek létezéséről a *bizottság tagjai mit sem tudnak,* mely a gyülés rendjén nem csak felolvasva nem lett, hanem még tartalmának rövid kivonata sem került ismertetésre. Ez az eljárás nagyon közel jár a hamisításhoz.«

»Mert a már jelzett 340. számu jelentést az előadó nem mutatta be, az ismertetve nem lett, annálkevésbbé felolvasva, s így az határozat hozatalának alapját sem képezhette, a mint hogy nem is képezte. Pedig a szóban levő alispáni jelentés »kapcsában a

*) Az alispán a szept. 17-iki bizottsági gyülésen egy felvetett kérdésre azt, hogy a nezsideri járás főbirája jelentésének csak másolata közöltetett a kir. tanfelügyelővel, azzal indokolta, hogy az eredetit nem adhatta ki, mert abban a csendőrséget illető »hivatalos titok« foglaltatik. Már pedig ez ismét csak félrevezetés; mert a velem közölt másolatban a csendőrségre vonatkozó rész is benfoglaltatik. Helyes tehát azon feltevésem, hogy az eredeti jelentés »más célra« tartatott vissza.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

nezsideri főszolgabiró jelentésének, — »figyelemmel a vármegye határszéli fekvésére s lakosai kétharmadrészének német voltára — arra kéri a bizottságot, hogy intézkedjék a magyar nyelv iskolai fejlesztésének érdekében is és puhatolja ki az e téren mutatkozó hanyatlás okát«.

Ha ezen jelentés az áprilisi gyülésen felolvasásra került volna: nekem a gyülés rendjén nyujtatott volna alkalom arra, hogy a felvilágosítást megadjam, s a kért puhatolódzást a fölött, hogy ki vagy mi az oka a magyar nyelv terjedése akadályának, feleslegessé tegyem. Mivel azonban a bizottság két határozatot nem hozott, az alispáni jelentés ellenben határozat és felolvasás nélkül juttatott el hozzám oly alakban, *mintha azt* a bizottság, határozattá *emelte* volna: nem szivesen ugyan, de az alispán ur által előidézett kényszernek engedve, most adom meg a szükséges felvilágosítást.«

5. *Lovagias gondolkozásmód.*

»Most teszem meg a tőlem bekivánt nyilatkozatot.*)

Hogy ezzel ennyire késtem: az kizárólag ama gondolkozásmódom kifolyása, melylyel *én* értelmezem a lovagiasság fogalmát; mert én egyeneslelküségemnél s viselkedésem mindenkori nyiltságánál fogva, nem tartom feladatomnak azt, hogy akár a magánéletben, akár a hivataloskodás terén bajt és kellemetlenséget okozzak bárkinek is, ha ezt az ügy érdeke nem követeli. Ez irányított a fenforgó esetben is.«

6. *Az alispán vádja a magyar nyelv ügyében önmaga ellen irányul.*

»Az alispán ur feltehetőleg nincsen annak tudatában, hogy a szóban levő s fel nem olvasott jelentésével *önmaga ellen* emelt vádat. Ha ennek tudatában lenne: bizonyára ellenszegült volna annak, hogy a három főszolgabirói jelentés alispáni ügykörben referáltassék el a tanfelügyelői helyett; de mindenesetre óvakodott volna, *fel nem olvasott* jelentését megirni, s a bizottság határozatának provocálása nélkül a kir. tanfelügyelőnek kiadni.

Mert a bizottság már 1897. évi deczember hava 11-én tartott ülésében hozott 738. kb. számu határozatával *a magyar nyelv sikeres* tanítása módozatainak, eszközeinek és czéljainak megállapítása érdekében az alispán ur elnöklete alatt dr. Bobest István,

*) Kényszerítve a nyilatkozatra, úgyszólván belekergetve abba: — egészen a mi felforgatott viszonyainknak felel meg az, hogy előterjesztésemet támadásnak nevezik, mely az alispán és annak lekötelezettjei ellen volna intézve. *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

dr. Sőtér Ágost, dr. Csellei János és a kir. tanfelügyelőből álló küldöttséget választott azon határozott megállapodással, hogy ezen küldöttséget tanácskozásra az alispán fogja meghivni. Ezen küldöttség az 1898. évi január hava 12-én tartott kbi. ülésen az én javaslatomra a 768. kbi. számu határozattal Őshegyi József és dr. Laehne Ernő bizottsági tagokkal lett kiegészítve. A küldöttség megválasztása óta majdnem három év mult el, de *a magyar nyelv terjesztése*, sikeres tanítása, s a célszerü eszközök megállapítása érdekében a küldöttségi tagokat tanácskozásra az elnök ur eddig sohasem hivta meg, annak ellenére, hogy égető szükség, megállapodásra jutni azon elvre és szabályzatra nézve, ha vajjon a magyar nyelv közvetetlen módszer mellett az anyanyelv alhanyagolásával, vagy az anyanyelven tanultak fordításával, vagy pedig végre a beszéd- és értelemgyakorlatok által, oly módon taníttassék-e, hogy a gyermekek érteni, beszélni, olvasni, irni, magyarul is úgy tudjanak, mint anyanyelvükön? E tekintetben, valamint a többi küldöttségi tagokat nem terheli a mulasztás vádja, engem, mint előadót, sem érhet szemrehányás; mert ha tanácskozásra nem történik meghivás, előadmány sem terjeszthető elő.«

»De nem érhet engem vád azért sem, mert már 1898. évi február 8-án 307. sz. alatt tettem meg javaslatomat a küldöttségi munkálkodás megindítására a tanító javadalmi jegyzőkönyvek, a kisdedóvodák szervezése, a községek iskolai számadása, a magyar nyelv tanítása érdekében; sőt a kisdedóvodák szervezésére vonatkozó elaboratum már két éve készen várja a küldöttségi tárgyalást teljesen eredménytelenül, mert gyülés nem hivatott egybe.*) E szerint, ha az alispáni jelentés a tanfelügyelői ügykörben szándékozott mulasztást constatálni: vádaskodása ő reá pattant vissza.«

7. *A tanfelügyelő eredményes működése közigazgatási közegek támogatása nélkül.*

»Ami pedig az iskola magyarnyelvi tanítását illeti: meglátogattam 1898/99-ben a tanév folyamata alatt 32 községben 70 nap igénybe vétele mellett 52 iskolát; megfigyeltem az oktatást 74 tanítónál; az 1879. évi XVIII. t.-c. szempontjából 48 iskola képezte a magyar nyelvi tanítás megitélésének tárgyát és a magyar nyelvi

*) A szept. 17-iki egyik-másik felszólalás szerént nekem az alispánt ezen felszólításom után is többször kellett volna nógatnom! Nem tehettem! Ő oly magas polczon képzeli magát, hogy magát »méltóságában« megsértve érezhette volna! S a mint nem türhető, hogy ő az én dolgaimba avatkozzék: úgy én az övéibe sem ártom bele magamat.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tanításban a haladást szembeszökőnek találtam mindenütt; sőt a kilencz állami iskola mellett két év óta már oly iskolák is léteznek a vármegye területén levő egyes községekben, melyekben a vallástanon kivül magyar tanítás foly. Elég legyen e tekintetben megneveznem Kálnok, Szt.-Péter, Magyar- és Horvát-Kimle, Miklósfalu, Szt.-János és Szolnok stb. községeket. Mindezekből tisztán kiviláglik az, hogy a két járás főszolgabirájának jelentése az iskolák magyar nyelvi haladásáról egyszerüen nevetséges és a jelentést tevőknek tajékozatlanságára vall. — Az illetők nem nekem, hanem maguknak okoztak kellemetlenséget.«

8. *A főszolgabirák kötelesek a kir. tanfelügyelőt működésében hathatósan támogatni.*

»Ki kell még terjeszkednem annak igazolására is, hogy a járási tisztviselők csakis *megkeresésemre és mogbizásomból vannak feljogosítva* az iskolai tanítás tekintetében iskolákat látogatni; ellenben az 1876. évi 28. t.-c. 6. §-ánál fogva megkeresésemre *kötelesek* engem támogatni, törvényes intézkedéseim foganatosíttatásában eljárni és nyert megbizatás alapján a felett is őrködni, hogy az iskolai helyi hatóságok törvényes kötelmeiket teljesítsék. Ezen törvényes álláspontból kifolyólag a bizottság az 1896. évi április hava 23-án tartott ülésében hozott 256. kb. számu határozatával, mely az akkor még helyettes alispán ur indítványára hozatott, a járási főszolgabirák kötelezték, a járásaik területén levő községekben az iskolákat évenkint egyszer meglátogatni s a felett őrködni, 1. hogy csak engedélyezett tankönyvek használtassanak, 2. hogy a gyermekek pontosan járjanak fel iskolába, 3. hogy a tanítók pontosan nyerjék fizetésüket és 4. hogy az iskolai épületek jó karban tartassanak. Ezen felül kötelesek a főszolgabirák, tapasztalataikról az év julius hó 1-ig jelentést tenni; de nem az alispánhoz, hanem a közigazgatási bizottsághoz, igen természetesen azon célból, hogy a jelentések a kir. tanfelügyelő kezéhez juttattassanak, ha a közvetetlen értesítés administrationális nehézségekbe találna ütközni. Azt azonban sem a népiskolai, hatóságokról szóló törvény idézett szakasza, sem pedig az 1896. évi bizottsági határozat nem célozhatta, hogy a járási főszolgabirák ne az iskolákat, hanem a kir. tanfelügyelő főhatósági működését birálják s erről a vármegye alispánjához tegyenek oly jelentéseket, melyek őket az administratióban való járatlanság színében tüntetik fel, még akkor is, ha e jelentések, »bona-fide« tétettek.«

»Ezzel ellentétben álló minden intézkedés törvénytelen; mert

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

az 1876. évi VI. t.-c. 31. §-a értelmében a beérkezett tanügyi jelentések és javaslatok a bizottsági elnök utján nem az alispánhoz, hanem a tanfelügyelőhöz küldendők s ő van hivatva a határozati javaslatok beterjesztésére. De a törvénytisztelet, sajnos, az eddigi eljárásokból nem tünik ki.«

9. *A felségsértési vád a kir. tanfelügyelő ellen.*

»Nem tagadom, sőt készségesen elismerem, hogy ellenem akár személyemre, akár társadalmi magamtartására, akár pedig hivatalos működésemre nézve nem csak járási főszolgabiró, hanem még a legkisebb falu legutolsó kondása is tehet feljelentést, emelhet panaszt. Ki is jutott nekem — mióta a vármegyében gyakorlom Urunk Királyunk legmagasabb iskola-felügyeleti jogát — a feljelentésekből bőven: mert vádoltattam nemcsak ő felsége megsértésével, hanem a legmagasabb királyi ház tagjai elleni udvariatlansággal is; nemcsak a helyi iskolai hatóságok üldöztetésével és a tanítógyülések elhanyagolásával, hanem még azzal is, hogy a tanítók között az egyetlenséget szitom*) stb. Ámde ezen vádak felsőbbségemhez: a szakministerhez voltak intézve, hol azokat értékükre leszállítanom sikerült, nem pedig azon testülethez, melynek én is törvényes tagja vagyok, hova nem tartoznak; annál kevésbbé bir illetékességgel a vármegye alispánja arra, hogy ily panaszokat és feljelentéseket elfogadjon, s azokat hivatalos eljárás tárgyává tegye.«

10. *A régi alispáni ügykör meg van osztva a ministeri ügykörök képviselői között.*

»És ha elismerem is mindenkinek azon jogát, hogy ellenem illetékes helyen panaszszal éljen, mégis természetemmel összefort őszinteséggel kell megvallanom, hogy irigylem és bámulom az alispán urnak s az őt vakon követő két járási főszolgabirónak eszejárását, amért most, a bíróságoknak a megyeszervezetből történt kivonása 30. évében s a közigazgatási bizottságokról szóló 1876. évi VI. t.-c. életbelépte majdnem 4-ed százada évfordulóján, még mindig nem tudják vagy nem akarják tudni, hogy a mostanság alispánja nem *az az alispán többé*, a ki a multban volt; még mindig nem tudják, hogy az *alispáni ügykör megoszlott* a ministeri res-

*) Volt még több ily képtelen vád! Nem vélek csalatkozni, ha hiszem, hogy talán előterjesztésem e részletére vonatkozik a szeptember 17-iki gyülésen kifejezett elnöki utólagos rendreutasítás, mivel találva érezte magát a hamis vád költője vagy az, ki őt a vád emelésére csábította.

Országos Széchényi Könyvtár digitalizált dokumentuma

sortok szerint; hogy a vármegyei administratióban a közigazgatási bizottság foglalta el a kormányzás és közigazgatás helyét, melyben a főispánnak, *mint az öszkormány képviselőjének, politikai vezetése és elnöklete alatt* a pénzügyigazgató a pénzügyi, a kir. ügyész az igazságügyi, a kir. tanfelügyelő a vallás- és közoktatásügyi, a közgazdasági előadó a földmivelésügyi, az állampitészeti főnök a kereskedelemügyi minister ügykörét képviselik, mig az alispán részére a belügyi és honvédelmi tárcához tartozó ügykör maradt meg, azon *magasztos feladattal*, melyet számára a független bíróság itéleti indokolásában is kijelölt, hogy t. i. ha vannak ellentétek: azokat elsimítsa, ha van áskálódó hangulatkeltés és gyanusítás: ezeket a béke kedvéért elenyésztesse; ha vannak félreértések: azokat eloszlassa; s ha szétvonás mutatkozik: az egyöntetü munkálkodást előmozditsa, valamint hogy a bizottsági üléseken, ha a főispán akadályozva van, ezt az elnöki tisztségben helyettesítse, a nélkül azonban, hogy magát a főispáni ügykörben is, a főispán helyettesének tekintse és nevében és helyette illetéktelenül gyámkodást gyakorolna mások ügykörében.«*)

11. *A kir. tanfelügyelő a megyében épen olyan főhatóság mint az alispán.*

»Bámulom azt is, hogy a nevezettek a közigazgatási bíróság felállítása tárgyában hozott 1896. évi XXVI. t.-c. életbelépte utáni 4 évre még mindig nem tudják, hogy a régi alispáni hatáskör teljes meg- és felosztásával az egyes ministeri ressortok ügykörét képviselő bizottsági előadók az idézett t.-c. 84. §. b) pont 86. és 88. §. második kikezdése és 94. §-a értelmében, *mert taxative fel vannak sorolva*, a vármegye *főhatóságai* és *főtisztviselői* lettek.«

12. *A törvénytelenségek sora és bizottsági határozatok foganatosításának elmulasztása.*

»Ezek tehát a vármegyének ugyanolyan főtisztviselői, mint minő az alispán, — és az illető ministeri ügykörben a vármegye területén éppen olyan főhatóságokat képeznek, mint minő az alispán, minek folytán a bizottsági szakelőadók főhivatalnoki és főhatósági minőségükben is, de mint a bizottság törvényes tagjai is, felhivá-

*) Nagyon szeret takaródzni a főispán akaratával, óhajával, vágyaival! Pedig e viselkedése oda vezethető vissza, hogy ő maga szereti játszani a főispánt, kit megtéveszteni nekie — a beléje helyezett feltétlen bizalomnál fogva — oly igen könnyü. *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

sokat a bizottság utján, megkereséseket saját határkörükben intézni jogosítva vannak a főszolgabirákhoz, kik azokat teljesíteni s eljárásukról jelentést tenni tartoznak.«

»Bármennyire irigylem és bámulom azonban az ecsetelt észjárást, nem csodálkozom rajta; mert hisz nálunk oly szokások honosodtak meg, melyek minden tekintetben törvénybe ütközők. Hogy ezek közül csak egyet említsek, jelzem, hogy a bizottság elnöki intézkedései minden ülés kezdetével bejelentendők lennének, de azok nálunk egy-kettő kivételével a bizottság tagjai előtt ismeretlenek maradnak; azok utólagos jóváhagyásra előterjesztve nem lesznek, elannyira, hogy a bizottság tagjai, egyes administrationalis ügyekben teljesen tájékozatlanok maradnak.*) És hol a törvénytisztelet hiánya igy kifogásolható, ott nem csoda, ha a bizottság határozatai sem respectáltatnak. Csak egy jelenségre utalok!«

3 éve már, hogy az 1897. évi 683. és 751. k. b. határozatokkal az alispán ur elnöklete alatti kiszállások rendeltettek el iskolabővítési és óvodaszervezési ügyben Boldogasszonyba és Barátfaluba foganatosítás nélkül. — Ép igy maradtak végrehajtlanok más alakban hozott tanügyi kiszállási határozatok,**) elannyira, hogy kénytelen voltam saját hatáskörömben intézkedni. S hol ezt tettem; a hol nem vettem igénybe a főszolgabiró közvetítését, vagy nem a bizottság utján intézkedtem, mint például Lébenyben és Szent-Jánoson; ott a községi kisdedóvoda fel van állítva és virágzik, Oroszvárott magán-óvoda működik és Féltoronyban és Boldogasszonyban tanítói állomásokat szerveztek.«

»Ki kellene még terjeszkednem a megyebeli tanítók javadalmi jegyzőkönyvei uj feltételének ügyeire s az ez alkalommal tett tapasztalataimra; továbbá az iskolamulasztások megtorlása tárgyában észlelt rendetlenségekre és az e körüli felületességekre; ezen felül az iskolák túlzsufultsága iránti intézkedésekre; az iskolaszékek és iskolai gondnokságok polgári hatósági működése természetének megismertetésére; az egyes községi előljáróságok ellen tanügyi okokból megindíttatni rendelt fegyelmi ügyek körüli eljárásra; a községeknek iskolai és óvodai ügyekben észlelt vonakodásainak okaira;

*) Senkinek sem tünt fel a bizottság szeptember 17-iki gyülésén, hogy egy ez iránt felvetett kérdés éppen úgy maradt válasz nélkül, mint előterjesztésem e része megjegyzés nélkül! Persze, minek a sok szóbeszéd — gondolák — mikor a »titkos conferentia« határozata már az egyik bizottsági tag zsebében van. *R.*

**) Ez is minden megjegyzés nélkül maradt! A védekezést teljesen feleslegesnek tartotta az alispán.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

egyes iskolákkal kapcsolatos sérelmekre; az iskolák állami kezelésbe vétele nehézségeire és több más ügykörömbe tartozó nehéz ményezésre: de mindezekre nézve a bizottság türelmét igénybe venni ezuttal nem tarthatom feladatomnak.«

13. *A belügyminister a bizottsági igtató és levéltár elkülönítését a megyeitől elrendelte s ez nincsen foganatosítva.*

»Csakis arra szorítkozom még, hogy bebizonyítsam azt, hogy az én álláspontom nem helytelen, ha ismételve hangsúlyozom, a mit már egy év előtt 1165. számu előterjesztésemben javasoltam, hogy t. i. a közigazgatási bizottság igtatója különíttessék el az alispán rendelkezése alatti vármegyei igtatótól s állíttassék a főispánnak és a közigazgatási bizottságban működő egyenjogu főhatóságoknak, mint az egyes ressort-ministerek ügykörét képviselő szakelőadóknak, hatósága alá; utasításul adva az igtató vezetőjének a felszerelt ügydaraboknak beérkezésük utáni kiadását azon célból, hogy a szakelőadó birálhassa el azt, valjon az ügydarab elnöki elintézés alá tartozik-e vagy pedig a közig. bizottság plenuma elé kell-e vinni.«

»Ez álláspontom helyességét a törvény intentiója mellett az a körülmény is igazolja, hogy talán részben az én egyik nehézményezésemnek is tulajdonítható az az eredmény, hogy a vármegyei ügykezelés megvizsgálására kiküldött belügyministeri osztálytanácsos helytelenítette a megyei és bizottsági levéltár s igtató együttes kezelését s ezeknek elkülönítését a nm. belügyminister ur ez év 18811. II. f. v. számu leiratával már el is rendelte.«

14. *Az előterjesztés befejezése.*

»Tekintetes közigazgatási bizottság!

Ezzel befejezvén tiszteletteljes előterjesztésemet, fellebbentve egyik-másik hivatalos tényről a lepelt, mely azt takarta, legyen szabad, a nyilvánosságban és magánkörökben tervszerüleg terjesztett gyanusításokkal szemben ismételten kifejezést adnom folyó évi január haví jelentésemben kifejezett s a 26 k. b. számu határozattal helyeselt köszönetemnek, amért a tekintetes bizottság engem itt-működésem egész eddigi ideje alatt az által kegyeskedett támogatni, hogy gyüléseinken előadott határozati javaslataimat rendszerént egyhangulag elfogadni méltóztatott.*)

Biztosítom a tekintetes bizottságot, hogy akármit vesztettem

*) Mily szépen emlékeztem meg a bizottság támogatásáról! És a szept. 17-iki gyülésen mégis szó lehetett a bizottsági tagok »megsértéséről«! *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

el azon az uton, melyen egy emberöltőn keresztül heves, sokszor elkeseredett küzdelmek közepette haladtam a falusi ideiglenes helyettes altanítóságtól a kir. tanfelügyelői főtanhatósági székig: nem vesztettem el azon öntudatot, hogy mindig s mindenütt a hazafias embernevelés terjesztésén s a kultura felvirágoztatásán fáradoztam önzetlenül, a korral haladó férfiu lelkesedettségével; nem vesztettem el azon reményemet sem, hogy mint előttem, úgy a bizottság minden tisztelt tagja előtt is, a személyes rokon- vagy ellenszenvre való tekintet nélkül, az ügy szentsége, a hazafias érzés és a törvény iránti tisztelet képezi a tettek rugóit! És erre való hivatkozással kérem a tekintetes bizottságot, hogy a jelen előterjesztésből folyólag beadott határozati javaslatomat elfogadni méltóztassék.

Magyar-Óvárott, 1900. évi szeptember hó 11-én.

Kiváló tisztelettel

Rill József s. k.,
kir. tanfelügyelő.«

15. *A kir. tanfelügyelő előterjesztése alapján felolvasott határozati javaslat.*

»560. kbi. sz. A vármegye kir. tanfelügyelője 1900. évi szeptember hava 11-én kelt 1592. számu előterjesztésével a magyar nyelv sikeres iskolai tanítása; továbbá: tanügyi kiszállások és helyszini szemlék szabályozása; valamint téves nézetek helyreigazítása mellett az ügykezelés egyes ágainak törvényes rendezése; mind szintén végre a járási közegek iskolaügyi közreműködése tárgyában javaslatot nyujt be.

Ennélfogva a közig. bizottság:

1. az 1895. évi november hava 11-én 583. kbi. sz. a. kelt szabályzatot, valamint az 1896. évi április hava 23-án 256. kbi. sz. a. hozott határozatot egész terjedelmükben fentartva; utasítja a három járás főszolgabiráit, hogy ezen törvényes szabványokba foglalt követelményeknek pontosan megfelelni kötelességüknek ismerjék és a hatóságuk területén levő községek előljáróságait és a községekben működő helyi iskolai hatóságokat is az e határozatokban körülirt kötelességek teljesítésére felelősség terhe mellett szigoruan szorítsák;

2. az 1897. évi 738. és 768 kbi. számu határozatoknak teljes érvényben hagyása mellett felhivja a vármegye alispánját, hogy az idézett határozatok által elnöklete alatt kiküldött albizottságot mielőbb hivja egybe és az e küldöttség által a magyar nyelv iskolai

Az Egyetemi Könyvtár Magyarázatos Kulturhistoria

tanításának hatásossá tételére vonatkozólag készítendő javaslatot legott ide terjeszsze be;

3. az 1897. évi 683. és 751. kbi. számu és hasontárgyu határozatok hatályon kivül helyezése mellett a tanügyi kiszállások és helyszini szemlék természetes és törvényes foganatosítása érdekében felhivja a vármegye kir. tanfelügyelőjét, hogy elnöki minőségében a bizottságilag eddig elrendelt s ezután elrendelendő e nemű kiküldetések alkalmával a tárgyalási időhatárt a kiküldöttek meghallgatása után tűzze ki, beterjesztvén előzőleg mielőbb az erre vonatkozó eljárás szabályozása iránti határozati javaslatát;

4. elrendeli és a vármegye főispánját a foganatosítás körüli szives intézkedés végett megkeresi az iránt, hogy a vármegyei igtató-hivataltól és levéltártól a közig. bizottsági igtató és irattár az 1900. évi 18,811—II. f. v. számu belügyministeri rendeletnek megfelelőleg elkülöníttessék s utóbbinak kezelésével egyik a főispán és a bizottsági szakelőadók rendelkezése alatt álló megyei kezelő tiszt bizassék meg oly utasítás mellett, hogy a bizottság címére érkező leveleket és beadványokat igtatás és felszerelés után legott elnöki vagy gyülési javaslattétel végett az illetékes szakelőadóknak kézbesíttesse.

Miről a közig. bizottság összes tagjai, valamint a három járás főszolgabirái is külön-külön végzésileg értesítendők lesznek.«

16. *Az előterjesztés és határozati javaslat hatása. Az alispán bünrészessége a községi számadások meghamisítására való felhivással!*

Alig végeztem be, mondhatom, gonddal készített hivatalos előterjesztésemet s az ezen alapuló szakelőadói javaslatot: az alispán azt bekérte, s a főjegyzőt »utasította«, hogy annak minden ivét ellenjegyezze, kijelentvén, hogy miután az előterjesztésben az ő személye van megtámadva, ő tovább a gyülést elnöki minőségben nem vezetheti. Táviratozni fog a főispánnak, hogy a hétfőn (szept 17-én) délutáni 2 órakor *folytatandó* gyülésen elnökölni sziveskedjék. Néhány bizottsági tag felszólalása után következő határozat hozatott:

»Az előadói javaslat felolvasása után történt felszólalások alapján a bizottság a kir. tanfelügyelő előterjesztésének és határozati javaslatának sokszorosítását s a bizottsági tagok között leendő szétosztását rendeli el, felkérvén a főispán ő mlgát, hogy a hétfőn (szept. 17-én) folytatólagosan tartandó bizottsági gyülésen az elnöki széket elfoglalni sziveskedjék. A folytatólagosan tartandó gyülésre

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

a bizottsági tagok külön lesznek meghivandók. E határozat foganatosítására az alispán nyert megbizatást.«

Az ekkép megszakított gyülésen a napirenden levő többi tárgysorozati tanügyi előadmányok előterjesztése is a folytatólagos tartandó 17-iki gyülésre maradtak vissza. — Ezzel a gyülés tagjai szétoszlottak. Az alispán izgatottságának a gyülés folyamata alatt megnyilatkozott jelensége érthető azon figyelő előtt, a ki tudja, hogy nem csak a kir. tanfelügyelő elleni boszuérzete irányítja tetteit, hanem az is, hogy a fővárosi napilapok épen azon időtájt közölték azt a hirt, hogy »a főispáni jubilaeum ezüstkoszoruja költségei érdekében a községi *számadások meghamisítására* felhivó körlevél az alispáni hivatalból került ki, miértis az ügyézség *bünrészesség* címén a folyó vizsgálatot az alispánra is kiterjesztette, az iratokat pedig másolatban felterjesztette a belügyministeriumba.«

17. *És ismét egy hamis határozat közlése.*

A szétoszlott, felfüggesztett, elodázott bizottsági gyülés utáni harmadnapra (szeptember 14-én) a tanfelügyelői előterjesztés értelemzavaró több leirási hibával sokszorosított példányai a bizottsági tagoknak szétküldettek, de a szakelőadó határozati javaslata hiányzott. E helyett egy oly határozat közöltetett, melyet a bizottság *nem hozott meg* Ismét előfordult tehát az az eset, hogy a bizottság tagjai egy nem az illetékes előadó által szerkesztett, egy a tényállásnak meg nem felelő tartalmu (hogy ne mondjam ismét: hamis!) határozat által tévesztettek meg.

A szeptember 12-én kelt kihirdetett, de meg nem hozott határozat szövege ez:

»560/k. b. Tárgy: A kir. tanfelügyelő folyó évi szeptember havi jelentése. Határozat. A közigazgatási bizottság a kir. tanfelügyelő határozati javaslatától eltérőleg, miután az ülésben elnöklő alispán az ellene is emelt vádak miatt nem tartja megengedhetőnek, hogy a bizottság az ő elnöklése alatt a tanfelügyelő jelentését és határozati javaslatát tárgyalja; és miután a tanfelügyelői jelentésében úgy általánosságban, mint egyesek ellen, a vádaknak oly halmaza foglaltatik, hogy egyszeri felolvasás után a bizottság annak érdemleges tárgyalásába nem is bocsátkozhatik; — ugyanazért, midőn a beadott tanfelügyelői jelentésnek azonnal az ülésben, a vármegye főjegyzője által leendő ellenjegyzését elrendeli, egyszersmind a vármegye főispánját felkéri, hogy a tanácskozás folytatása végett, folyó hó 17-ének délutáni 2 órájára a bizottságot rendkivüli ülésre egybehivni sziveskedjék. Egyben a közigazgatási

A győri megyei könyvtár digitalizáció és tárhelyeuma

bizottság elrendeli, hogy a tanfelügyelői jelentés, a bizottság minden egyes tagjának tanulmányozás végett másolatban jelen határozat kapcsán kiadassék.«

18. *Helytelen szövegü meghivás és annak helyreigazitása.*

Egyidejüleg ezen meg nem hozott határozattal, szintén 560. kbi. sz. a. a szept. 12-iki gyülésen jelen nem volt főispán nevének felhasználásával egy gyülési meghivó küldetett szét a szept. 17-én a vármegye nagy termében tartandó »rendkivüli bizottsági gyülésre« melynek egyedüli tárgyaként »a kir. tanfelügyelőnek augusztus hóra vonatkozó jelentése« van megjelölve.

Ez ismét helyten, a való tényállásnak meg nem felelő (hogy ne mondjam hamisitott!) intézkedés; mert, mint fennebb kimutattam, a bizottsági határozat szövege egészen más tartalmu, s mert nem egy uj gyülés megtartásáról, hanem egy megszakított gyülés folytatásáról s a tárgysorozat befejezéséről van és volt szó.

De ez még hagyján! Mert megesett az is, hogy szándékos megtévesztéssel, a tények s fogalmak összezavarása érdekében, a tanfelügyelői előterjesztés alapján készített, felolvasott és sokszorositás és szétosztás végett beadott szakelőadói határozati javaslat nem küldetett meg a bizottsági tagoknak csak azért, hogy ezeknek a tájékozódás megnehezíttessék s hogy annál inkább domborodjék ki az az axioma, hogy »nálunk a világ az alispán személye, érdeke, állása körül forog«.

E miatt kénytelen voltam tanfelügyelői ügykörben intézkedni s azon szokatlan eljárást követni, hogy minden bizottsági tag címe alatt a tanfelügyelő szakelőadó javaslatát még szept. 14-én 1609. tflői sz. a. kelt következő hivatalos intézvény mellett küldtem el.

A szóban levő levél szövege ez:

»Igen tisztelt Bizottsági Tag Ur! Az ügy érdekében, melyet közösen vagyunk hivatva szolgálni, bátorkodom az ez évi ad 560. kbi. számu gyülési meghivónak s az ezzel együtt ma szétküldött 1592. tflői számu előterjesztésem másának *pótlásául* a szept. 12-iki bizottsági gyülés rendjén felolvasott, de tárgyalás alá *még* nem került szakelőadói javaslatom mását szives tájékozás végett teljes tisztelettel megküldeni«.

(A szóban levő határozati javaslat szövege pedig, melyet szétküldtem, fentebb, előterjesztésemet követőleg a III. fej. 15. pontja alatt található.)

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

IV.

A titkos „conventiculum“ és a közig. bizottságot compromittáló szept. 17-iki gyülés.

1. *Az „összeesküvők“ előkészületei.*

Így és ilyen előzmények után érkezett meg szeptember hava 17-ike. A főispán már korán reggel »székvárosában« volt látható, sürgés-forgás mindenütt a megyeházán s megyeháza körül. Pénzügyigazgató, kir. ügyész, két választott bizottsági tag, a nezsideri főszolgabiró, a vármegye hivatalos lapjának szerkesztője — egyik a másik után jelentek meg a főispán szine előtt annak »belső termeiben«. De a mint a főispán nem látta szükségesnek, nem tartotta érdemesnek, három év előtt a kir. tanfelügyelőnek idejöttekor tett bemutató látogatását viszonozni; a mint három éven át a kir. tanfelügyelő hivatalos előterjesztései meghallgatására »soha sem volt ideje« vagy a »nemfogadást« betegséggel indokolta; s a mint távol tartotta magát három éven keresztül azon közegtől, ki hivatva volna, nekie iskolai ügyben támasza, tanácsadója s minden a tankerület állapotát érdeklő kérdésben felvilágositója lenni: úgy a kir. tanfelügyelő ezuttal sem nyert értesítést a főispán ittlétéről, s a lakásán a délelőtt folyamán tartott conferentiára sem kapott meghivót. Valószinüleg azért, mert az alispán rendes »informatioja« következtében nem kivánta annak kiderítését, hogy nem az alispán személyes sérelméről, hanem egy fontos tanügy-administrationalis határozati javaslatról van szó, melynek bizottsági elfogadása esetén a tanügyi közigazgatás rendes menete biztosítva lenne még akkor is, ha a főispán — mint rendesen — nem tartózkodik székhelyén, mi annál szükségesebb, mert az alispán helyettes közig. bizottsági elnöksége nem állandó hivatal, hanem csak a főispán tényleges

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

akadályoztatása esetében érvényes, főispáni ügykörben pedig épenséggel nem áll fenn . . .

És a conventiculum a főispán lakásán folyt egész délig.

2. *A szept. 17-iki gyülés megkezdése.*

D. u. 2 órakor a vármegyeház nagytermében kezdetét vette a közig. bizottság folytatólagos gyülése a főispán elnöklete alatt. — (A gyülés menetének leirása reporteri formában ím itt következik.)

Jelen voltak a választott bizottsági tagok közül: b. Clauer Lajos nezsideri közjegyző, dr. Hahnenkamp Sándor védenyi esperes-plébános és dr. Reiter János ügyvéd, országos képviselő Mosonyból.

E három *jelenlevő* választott taggal szemben távol maradtak mind a délelőtti »hecc- — és hajsza- — előkészítő conferentiától, mind pedig a bizottsági gyüléstől: dr. Batthyányi László gr. Köpcsényből, Batthyányi Tivadar Lajtafaluból, Kühne Károly Ede gyáros Mosonyból, Gallas Rezső bérlő Rajkáról, dr. Bobeszt István ügyvéd, dr. Sőtér Ágost ügyvéd és dr. Cselley János kir. közjegyző Magyar-Óvárról.

A szakelőadók közül résztvettek a gyülésen: az alispán, a pénzügyigazgató, a főmérnök-államépitészeti hivatal-főnök, a közgazdasági előadó, a kir. tanfelügyelő és a kir. ügyész. Ezen felül alispáni ügykörbeli tagozatban ülték körül a nagy gyülésterem asztalát: az árvaszéki elnök, a tiszti főügyész, a főjegyző, két aljegyző s a megyei főorvos.

A karzaton s a nagyterem egyes padjain érdeklődő közönség volt látható, mi azért méltó a megemlítésre, mert eddig a bizottsági gyüléseken hallgatóság sohasem volt. Jele az annak, hogy ezuttal verbuválás is történhetett.

Elnöklő főispán elhelyezkedvén az elnöki emelvény piros bársony-székében, a bizottsági ülést megnyitottnak nyilvánította, kijelentve egyuttal, hogy ő elolvasta a kir. tanfelügyelő 1592. számu előterjesztését s annak tartalma miatt a kir. tanfelügyelő urat pótlólag rendreutasítja.

3. *A kir. tanfelügyelő a napirenddel kapcsolatban utal ujabb törvénytelenségre és elferdítésre.*

A kir. tanfelügyelő a napirendhez kért szót s ezeket mondá: »Kérem a tek. közig. bizottságot, ne nehezítse meg az eredményes munkát az által, hogy a szept. 12-én az alispán ur inaugurálása folytán mára elodázott tárgyalásainkat *ujabb törvénytelenséggel*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

folytassuk. A napirenden kir. tanfelügyelő előadmányai vannak. A tanácskozás megszakításánál e hó 12-én az én előterjesztésem s határozati javaslatom képezte a tárgyalást. Én a sokszorosításra beadott iratokat eddig még nem kaptam vissza, pedig az én előadmányaimat, valamint minden a tanügyet érdeklő aktát a törvény értelmében nekem kell elreferálnom, azokat alispáni ügykörben nem hagyhatom. Reclamálom az ügyiratokat!«

Elnöklő főispán erre elrendelte, hogy a reclamált ügyiratok a tanfelügyelő kezéhez adassanak. Ez úgy történt meg, hogy nem a kivánt iratok adattak át, hanem egy oly iratcsomag, melyben sem a tanfelügyelői előterjesztés, sem pedig a szakelőadói javaslat nem volt feltalálható. Ujabb reclamatióra végre a követelt ügyiratok illetékes kézbe kerültek, miáltal a tárgyalás folytatása lehetővé vált, melyet az előadó kir. tanfelügyelő következőképen vezetett be:

»Tek. bizottság! A két okmány, melyeket most kezemben tartok, nem foglalják magokban azt, a mit a bizottság e hó 12-én félbeszakasztott gyülésében elhatározott. Az 560. kbi számmal kiadott határozat és ülési meghivó tartalma egészen más mint az, a mi határozva lett. Már maga a tárgy megjelölése is ellenkezik a tényállással, mikor a »kir. tanfelügyelő augusztus havi jelentéséről szól«. Ilyen *jelentést* én a bizottsághoz nem adtam be, hanem határozattan hivatkoztam előterjesztésem bevezetésében, hogy én havi *jelentés helyett* ezuttal a magyar nyelv tanítása ügyében s egyéb másról kivánok előterjesztést tenni, erre alapítva határozati javaslatomat.

Az sem felel meg a valóságnak, hogy a bizottság a szóban levő határozatot *eltérőleg* a kir. tanfelügyelő határozati javaslatától hozta volna meg; mert ennek a javaslatnak felolvasása után még annak tárgyalásába sem fogott a bizottság, mikor az elnöklő alispán kijelentette, hogy ő, mivel magát megtámadottnak érzi, ezen az ülésen tovább nem elnökösködhetik s ezért táviratozni fog a főispán urnak, hogy hétfőn 2 órakor a gyülés folytatólagos vezetésére jöjjön el. Mások megtámadtatásáról a 12-iki gyülésen *egyátaljában* nem volt szó, a mint senki sem tud a meg nem hozott határozat indokairól sem semmit.

Nem történt meg az sem, hogy a bizottság határozat által rendelte volna el azt, hogy a főjegyző az én előterjesztésemet ellenjegyezze mindhárom íven; ellenkezőleg az alispán »utasította« a főjegyzőt »az ellenjegyzésre« a nélkül, hogy erre nézve valaki kérdést intézett volna a bizottsághoz.

S végre ellenkezik a való tényállással az is, hogy az 560. sz.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

meg nem hozott határozat sokszorosíttassék és közöltessék előterjesztésemmel a bizottság tagjaival. Nem így történt. Mert miután az alispán ur hangsúlyozta, hogy ő tovább nem elnökölhet, egyik felszólalás után kijelentette, hogy ő az én előterjesztésemet s *az én határozati javaslatomat* fogja sokszorosíttatni, úgy hogy másnap a két előadmány a bizottság összes tagjainak rendelkezésére fog állani. — Szavát csak részben váltotta be, határozati javaslatom előterjesztésem mellett hiányzott ugyanazért azt nekem kellett sokszorosíttatni s a bizottsági tagoknak külön megküldetni.

A meghivó sem felel meg a 12-iki megállapodásnak; mert nem egy rendkivüli gyülés egybehivásáról, hanem csak a gyülésnek 17-én leendő folytatásáról s a tárgysorozat befejezéséről volt szó. Magát a határozatot pedig ügyrendünk értelmében nekem kellett volna szakelőadói minőségben megfogalmazni, mi illetéktelenül ismét alispáni ügykörben történt. Ismétlődött tehát ugyanaz a mi az áprilisi bizottsági gyülésen a három főszolgabiró határozatával történt. (Most a kir. tanfelügyelő a »hamisítás« szót nem használta.)

A 12-iki gyülésben hozott határozatot vagyok bátor pótlólag felolvasni. A gyülés határozata ez: (Olvasva a fennebb a III. fej 15. pontjában (40 old.) közölt szöveget.)

E pótlólagos felolvasás után most a kir. tanfelügyelő arra kérte a bizottságot, hogy tekintse a 12-iki gyülésben sokszorosított előterjesztése alapján felolvasott határozati javaslatát a mai gyülésben is felolvasottnak és azt kegyeskedjék *rendes* viszonyok és tárgyalások létesítése érdekében elfogadni.

4. *Az alispán hozzászólása és védekezése.*

Felemelkedik erre kellő tekintélyt követelő »pose«-ba helyezkedve a főispáni vörös bársonyszék melletti karszékben ülő alispán, előtte irat- és könyv-halmaz az asztalon. Mindenek előtt visszakéri az imént a kir. tanfelügyelőnek átadott iratokat, hogy azokra reflektálhasson. (Bár addig, mig a szakelőadónak határozati javaslata fölött a bizottság nem döntött akkép, hogy azt vagy elfogadja, vagy pedig elveti: az előterjesztés és határozati javaslat kizárólag a szakelőadóé, s ahhoz senkinek semmi köze nincs: a kir. tanfelügyelő mégis a legnagyobb készséggel adta rendelkezésére ismét úgy, mint a 12-iki gyülésen, az alispánnak a kért iratokat.)

Beszédje bevezetéséhez az alispán hoszszasan elmondja, hogy ő a kir. tanfelügyelőt a személyeskedés terére nem követi, annak durvaságait nem viszonozza. Egészen megfeledkezett arról, a két hires szóról, a miket mondott. Azért a kir. tanfelügyelő azzal vágott

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

közbe, hogy az »ildomtalanság, szemtelenség, szamárság« szavakat vele szemben nem használta!)

Ezután hoszszasan bizonyítja az alispán, hogy ő a kir. tanfelügyelő előterjesztésében említett főszolgabirói jelentéseket két határozattal tette át a kir. tanfelügyelőhez. E célból felolvassa a bizottsági jegyzőkönyvek vonatkozó pontjait, bemutatja a postakönyvet, melylyel igazolja, hogy a két határozatot a kir. tanfelügyelő tollnoka tényleg átvette. — E hoszszu bizonyítgatás közepette egészen megfeledkezett az alispán arról, hogy mindenben maga ellen érvel; mert hiszen az épen a kifogás, hogy a bizottság a a szolgabirói jelentésekre csak *egyetlen egy határozatot* hozott s az alispán mégis oly két határozatot hirdetett ki, melyek meghozva nem lettek. — Maga ellen bizonyított az által is, hogy az alispáni 340. számu jelentést pótlólag csak most olvasta fel s azt mégis a két meg nem hozott határozattal publikálta. Aztán a bizottsági jegyzőkönyvek felolvasásával is nem igazát, hanem azt bizonyította, hogy a csakis általa, mint elnökhelyettes által, hitelesített jegyzőkönyvekben nem mindig a szakreferens által előadott határozatok foglaltaknak, hanem az, a mit ő akar jegyzőkönyvbe venni vagy vétetni, s hogy e jegyzőkönyveket a hitelesítő elnökön s a jegyzőkönyvvezetőn kivül soha senki a szakelőadók között nem látja, nem ellenőrizheti.*)

Ilyen védekezéssel az alispán most már azt képzelve, hogy »aktaszerüleg beigazolta«, hogy az, a mit a kir. tanfelügyelő az ő előterjesztésében állit, nem igaz: áttér félórai beszéd után (meg kell hagyni, hogy nagy eloquentiával szónokol!) annak megcáfolására, hogy ő a bizottság magyarnyelvi kiküldöttségét három év óta nem hivta egybe. És e cáfolat úgy szól, hogy bizony összehivta ő ezt a bizottságot — bár nem magyarnyelvi ügyben; de mégis összehivta — hol épen a kir. tanfelügyelő előterjesztésére készült az az iskola-szervezési munkálat, melyet a bizottság 1898.

*) Épen kapóra jő az a véletlen, hogy Versec városának közig. bizottsága egyidejüleg tartott gyülést, melyben szintén a tényállásnak meg nem felelő bizottsági jegyzőkönyvekről van szó. Ott ugyanis elhatározni kellett, hogy a bizottsági jegyzőkönyvek gyülés rendjén olvastassanak fel és hitelesítessenek; mert előfordult az, hogy a jegyzőkönyv »hézagos« volt s a tárgyalás valódi lefolyását s a valóban meghozott határozatot nem vették fel hiven a jegyzőkönyvbe. Ezt a főispán kifogásai ellenére rectifikálni kellett, mert erélyesen szorították kötelességeinek teljesítésére. Nos, hát épen ilyenek a mi alispánunk által felolvasott jegyzőkönyvi pontok s nem igazolják a valódi határozat jegyzőkönyvbe igtatását.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

évi 81. kbi sz. a.*) fogadott el s terjesztett a szakministerhez, hol az »elintézetlenül hever«. Mikor tehát a szolnoki iskolaügyből kifolyólag, tekintettel arra, hogy Mosony-vármegyében az iskolaügyi zilált-ság mindenütt hasonló a szolnokihoz, az alispán elnöklete alatti albizottság egy szervezési munkálatot készít, ezzel az alispán és egyes tagok szerint igazolva van, hogy ez az albizottság a *magyar nyelv tanítására* vonatkozó javaslattal is foglalkozott; s ha nem foglalkozott, a mint ez nem történt, akkor ennek a kir. tanfelügyelő az oka, mert az elnököt nem *nógatta* az albizottság egybehivására. És elhitte a közig. bizottság, hogy ez az érvelés helyes, hogy ki kell még nyomozni annak okozóját, hogy a vármegye

*) Ezen 1898. évi február 9-én 81. kbi. sz. a. felterjesztett »Emlékirat«-tal a községeknek adott ministeri »Utasítás« következő módosítását ajánlottam a közig. bizottság utján:

»Ahol a polgári község az 1868. evi 38. t.-c. megalkotása idejében oly népiskolát tartott fenn, mely fölött az 1845. évi julius 16-án 25.224. szám alatt kihirdetett »Magyarország elemi tanodák szabályai«-nak 41. §-a értelmében a Kir. Helytartótanács, mint legfőbb igazgatói és kormányzói hatóság, gyakorolta ő felsége legmagasabb kormányzási és felügyeleti jogot, föntartván a püspököknek tulajdon megyéikben a vallástanításra való fölügyeletet és intézkedést: ott az 1868. évi 38. t.-c. 25. §-a 2-ik kikezdésében biztosított *azon időig terjedő* gyakorlatot föntartani a polgári községeknek jogukban áll s az iskolák katholikus minősége érintetlen marad, bár a fentartó a polgári község, s maga az iskola is, fentartója után, községi iskola. — Ezen iskolák a tankerületi főigazgatók hatósága alól kivonatnak s a népoktatási törvény-követelte tankerületbe illesztetnek. Az eddigi felvigyázó lelkészek és iskolai gondnokok helyébe a község iskolaszéket köteles választani, melynek a lelkész hivatalból elnöke, a község által választott eddigi gondnok társelnök, a tanító pedig jegyző. Ezen felül választ a község még 3—5 iskolaszéki tagot. Ha a helybeli lelkész az elnöki tisztet elvállalni nem hajlandó: akkor a községek számára kiadott Utasítás 13. §. a) pontjának megfelelőleg alakítandó az iskolaszék. Az 1855 évi deczember 28-án 18.137. sz. a. kelt helytartósági rendelet az iskola-igazgatóság tekintetében hatályát veszti s az iskolaszékek számára kiadott Utasítás I. fejezete lép érvénybe«.

Ezt azért volt szükséges inditványozni, mert az 1896. évi április 22-én 20781. sz. a. kelt »Szervező rendelet« az állami kezelésbe veendő iskolák kimutatása mellett megállapítja: 1. hogy Mosony-vármegye 57 községében kizárólag felekezeti népiskolák vannak, melyeknek túlnyomó nagy részét a polgári községek tartják fenn; 2. minden oly polgári község, mely az államosítást nem kéri, az iskola túlnépességénél fogva arra köteleztessék, hogy »a felekezeti iskolába törvény szerint be nem férő tankötelesek részére már az 1897. évben *községi* jellegü elemi iskolák állítassanak«, mi elrendelendő »a polg. községek számára kiadott Utasítás 8. § 4. pontja alapján«. — E szerént tehát a községek által fentartott iskolákban kétféle hatóság: egyrészt a felekezeti, másrészt a községi iskolaszék rendelkeznék, mi keresztül nem vihető, mert súrlódásokra adna alkalmat — A javasolt fenti utasítással az 1868. évi törvény álláspontja érvényesülne. *K.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

németjei miért nem változtak át három év alatt tősgyökeres magyarokká; hogy az alispán a mulasztásban ártatlan, mint a ma született gyermek s a bajoknak oka csak a kir. tanfelügyelő lehet.

A kir. tanfelügyelő előterjesztésében s határozati javaslatában idézett 1900. évi 18811. II. fegy. vizsg. számu belügyministeri rendeletre nézve beszédjében az alispán azt állítja, hogy e rendeletben épen ellenkezője foglaltatik annak, a mit a kir. tanfelügyelő belőle roszul olvasott ki. Mert e rendelet 9. pontja, melyet fel is olvasott, azt követeli, hogy a közig. bizottság levéltára ne őriztessék együtt a megyei levéltárral, hanem kezeltessék ott, a hol a közig. bizottság igtatója van. E rendelet tehát, az alispán értelmezése szerént, éppen az »egyesítést« s nem az »elkülönítést« követeli. Nem érti — ugymond — hogyan merészelheti a kir. tanfelügyelő azt az állítást, hogy a belügyminister követeli a közig. bizottság irrattárának s igtatójának olyan kezelését, mint minőt a kir. tanfelügyelő proponál.*)

Hogy ezen megtévesztési szándékkal előadott értelmezéssel az alispán ismét maga ellen bizonyított: azt a magyarul tudó s a magyar szót értő ember előtt igazolni szükségtelen. — Később azután maga is beismerte ezt, állítván, hogy ő is kivánatosnak tartja az irattárak és igtatók elkülönítését; csakhogy a kezelésre ember kell, kinek dotatio jár, pénz pedig nincsen s ezért ő a nm. belügyministerium által emelt kifogásokra felterjesztett válaszában, melyet fel is olvasott, egy hivatalnok datotiójára fedezetet is kért. — És a bizottság tagjai elhitték, hogy nincs a mostani kezelőszemélyzetben elég és oly ember, kire a közig. bizottság irattárát és igtató-kiadóhivatalát bizni azon feladattal lehetne, hogy az ne az alispán, hanem a főispán vezetése alatt a szakreferenseknek (tehát az alispánnak is) rendelkezése alatt álljon.

---

*) Az alispán megtévesztési szándékát úgy mint itt és egyebütt, legjobban igazolja az a »diszbeszéd«, melyet mint »diszelnök« a megyei jegyzőegylet legutóbb tartott »diszgyülésen« mondott el, állítván, 1. hogy ő az »ő tisztikara« élén jelent meg (tehát a tisztikar nem a megyéé, hanem az alispáné! 2. hogy ő bizalmasan megbeszélte már az egyik belügyi államtitkárral az államosítással járó administrationalis reformot s hogy e tekintetben megállapodás jutott létre, s végre 3. hogy ő azon van, hogy a megyei köztörvényhatósági hizottságba a független elemek helyett a jegyzők választassanak meg bizottsági tagokká. — Ez az utóbbi törekvés valóságos gyöngyéletet helyez kilátásba! Meghúzni a jarszalagot és szavaztatni mint a karikacsapás! A ki nem pariroz: annak »fegyelmi« jut?

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

5. *„Ki az a Rill József“? Megvilágítja az alispán, de maga ellen vizsgálatot nem kér.*

Beszédét pedig az alispán akkép folytatá, hogy elmesélt a bizottságnak egy történetet — nem arról, hogy mikép lesz egy miniſteri segédfogalmazó-főispáni titkárból vármegyei alispán, — hanem feleleventett egy tiz év előtt Vas-vármegyében történt »historiát«, mely azonban csak »mese«, hogy megmutassa Mosony-vármegye közig. bizottságának: »ki az a Rill József«. — És felolvasott egy a nevezett vármegyében 10 év előtt hozott határozatot, hadd szörnyüködjék el »az alispán tisztikara« s a gyülésen megjelent 2 választott bizottsági tag és a hallgatóság a kir. tanfelügyelő rémtettein, melyek ellen kapcsolatosan Vas-vármegyével itt is régóta foly a lelketlen izgatás.

És felolvasta kezdettől végig az egész határozatot, elkezdte a jelenlevők felsorolásával, folytatta a külön conferentiázással s vegezte azzal, hogy e határozatot »az alispán ur engedélyével« a megyei kiadó adta ki. (Hogy ez mikor történt: arról szó nem esett. Pedig nagyon érdekes volna megtudni, mióta képezik itt a Vas-vármegyei határozat és egyéb a kir. tanfelügyelő ellen irt röpiratok s könyvek az izgatás, megtévesztés és hangulatkeltés tárgyát?!)

És mit tartalmaz e határozat? Azt, hogy Vas-vármegye közig. bizottsaga consternálva volt, amért a kir. tanfelügyelő a szakministerhez, mint annak közege, az igazságnak mindenben *teljesen* megfelelő jelentéseket tett a vármegyében tapasztalt visszásságokról, stb. És ezt elnevezték valótlanságoknak s a bizottság tagjai megsértésének, mire ket ottani bizottsági tag kijelentette, hogy addig nem vesznek részt a bizottsági üléseken, mig *ez* a tanfelügyelő a vármegyében van. Az is benne van e határozatban, hogy a kir. tanfelügyelő — látva az izgalmat — kijelentette, hogy ő legott áthelyeztetését fogja kérni a ministertől.

Azon kéréssel, hogy ez a Vas-megyei bizottsági határozat csatoltassék az ügyiratokhoz, az alispán az ő fulminans beszédét bezárta, igy követve három független bíróság (1. győri törvényszék, 2. győri kir. tábla és 3. m. kir. Curia) itéleti indokaiban éppen ennek az alispánnak adott tanácsát, hogy a kedélyeket ne izgassa, hanem a békés munkálkodást elősegítse!) Mindenki azt várhatta a nagy garral megeresztett bizonyítás után, hogy az alispán a tényállás megállapítása érdekében önmaga ellen vizsgálatot fog kérni. Nem tette! Ép úgy nem tekintette létezőnek a kir. tanfelügyelő napirenden levő határozati javaslatát, mert erről egy

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

szót sem szólt. Nekie ő maga, hatalma, erőszakoskodása és a Vas-megyei határozat volt a fődolog! Ezt előadta s azután leült!

6. *A kir. tanfelügyelő ismét ajánlja határozati javaslata elfogadását.*

Következett a kir. tanfelügyelő felszólalása! Azzal kezdte beszédjét, hogy kijelentette, hogy a tárgyalás alapját s a kiindulási pontját képező 1592. számu előterjesztésében foglalt minden állítását és 560. kbi számu határozati javaslatát egész terjedelmükben fentartja; mert azokban minden szó igaz, minden állítás a valóságnak felel meg. — A tek. alispán ur az előterjesztés egyetlenegy állítását sem cáfolta meg. Ellenkezőleg, azok valóságát s a határozati javaslat elfogadásának szükségességét igazolta éppen az általa közölt adatokkal. — Hogy a tek. alispán ur hivta fel 340. számu intézkedésével a főszolgabirákat a kir. tanfelügyelő elleni jelentéstételre: ez constatálva van; hogy a bizottsághoz intézett szintén 340. számu alispáni jelentés felolvasva az áprilisi bizottsági gyülésem nem lett: azt az alispán, eltekintve attól, hogy a bizottság az áprilisi gyülésen az alispán által kért határozatot, mivel magát a kérést nem ismerte, nem hozta meg — az által ismerte el, hogy pótlólag a szóban levő jelentést most olvasta fel; hogy a tanfelügyelői előterjesztés markans pontjai figyelemben nem részesültek: azt bizonyítani nem kell; hogy a nezsideri járás főszolgabirája által benyujtott jelentés melléklete visszatartatott: ez tisztán áll. Ez és egyéb a személyi részleteket csak futólag érintő állítások képezték a kir. tanfelügyelő beszédjének kezdetét. Részletesebben foglalkozott ezután az *iskolai mulasztások* megtorlása ügyében alispáni ügykörben elreferált és a 305. kbi számu határozattal érvényre emelt intézkedéssel melylyel a bizottság önmagát *compromittálta* s ha e határozat világgá kerül, *nevetségessé* fogja tenni a bizottságot; még pedig azért, mert a 4-szer iskolát mulasztó gyermek mellé gondnokot rendeltetni az 1868. évi 38. t.-c. 4 §-a értelmében a kir. tanfelügyelő tiszte, mig a bizottság helytelenül az 1877. évi 20. t.-c. 22. §-ára való hivatkozással az intézkedést a vármegye árvaszékére kivánja ruházni. Ily törvényellenes határozatok meghozatalát kivánja a tanfelügyelő megakadályozni határozati javaslatának 1. pontja által, mi csak úgy lehetséges, ha tanügyi dolgok többé alispáni ügykörben nem terjesztetnek a bizottság elé.

Beszéde végén a kir. tanfelügyelő kiterjeszkedett a tiz éves Vas-vármegyei bizottsági határozatra is, kifejtvén, hogy e határozat tartalmát eddig nem ismerte, mert az eddig vele közölve nem lett,

A győri megyei digitalizált dokumentuma

Felemlíti, hogy ott tényleg nagy bajok voltak; utal az általa »felfedezett« ugynevezett »szalonaki gyermekvásár« ügyére és arra, hogy a pinka-miskei tanítót törvényellenesen a község helyett tanítói nyugdíjilleték fizetésére kényszerítették, a miért is a nevezett bizottság ministeri *kemény dorgálásban* részesült. De kijelenté azt is, hogy a multak kellemetlenségei nem állanak összeköttetésben sem mostani előterjesztésével, sem határozati javaslatával, azokat most nem is részletezi; csak azt jegyzi meg, hogy mikor ott egyik bizottsági tag a gyülés rendjén azt mondta, hogy ő addig a gyülésekben nem vesz részt, mig *ez* a tanfelügyelő működik itt: »akkor — úgymond a kir. tanfelügyelő beszédét folytatva — »én legott azt válaszoltam, hogy nem akarok kiszorítani e gyülésteremből senkit sem, kinek már apja, nagyapja s ősei intézték a vármegye sorsát; s azért a nm. minister urtól áthelyeztetésemet fogom kérni s e kijelentéssel távoztom a gyülésteremből.« Figyelmezteti végül a bizottságot, hogy Vas-vármegyében a viszonyok egészen mások voltak, mint itt. Ott a meggyökeresedett családok intézik a vármegyei ügyeket, s így a közigazgatási közegek támogatása nélkülözhetetlen volt; mig itt nagyobbára az ország minden vidékéről összeszedettek, önmagát is beleszámítva, állanak a hivatalok élén, kiknek feladatuk, egymást megérteni, egymáshoz szokni. Felemlíti még azt is, hogy itt azt tapasztalta, hogy a közigazgatási közegek »támogatása« nehezíti az iskolaügy felvirágoztatását s így saját hatáskörében, mint ezt előterjesztésében is hangsúlyozta, e támogatás nélkül sokkal kedvezőbb eredményeket érhet el; mindazáltal nekie e tekintetben panaszra eddig oka nem volt, mert a közig. bizottság is az ő előterjesztett javaslatait mindig egyhangulag sziveskedett elfogadni.

Ekkép helyreigazítván a megtévesztésre és hangulatkeltésre szánt kirohanásokat: a kir. tanfelügyelő, zárva felszólalását, most is arra kéri a bizottságot, hogy úgy, mint javaslataival eddig történt, egyhangulag »méltóztassék« elfogadni a szept. 12-én felolvasott határozati javaslatát, melynek tárgyalása a többi tanügyi előadmányok tárgyalásával együtt mára halasztatott el.

7. *Taglalása a tanfelügyelői előterjesztésnek és határozatnak, valamint az alispán védekezésének és támadásának is.*

Most dr. Reiter János orsz. képv. közig. bizottsági tag emelkedett fel szólásra. Szemmel látható volt, mennyire érzi magát feszélyezve azokkal szemben, kik hatalmuk minden eszközeivel törtek ellene, mikor a nép bizalmából képviselőjelöltként lépett fel; kik

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

igazságokat tartalmazó gyülési nyilatkozataival mindenkor kicsinylőleg bántak el, sőt őt gyakran le is hurrogtatták: kik őt a közig. bizottságból is — mert utjokban állott — kibuktatták volt. Hosszabb beszédében többször és ismételten helytelenítette a királyi tanfelügyelő előterjesztésének azon állítását, hogy az alispán eljárása közel áll a hamisításhoz; s formai tekintetben is volt kifogásolni valója. Lényegében azonban az előterjesztést s azt, hogy megtétetett, nem kifogásolta. Beszédjében azt, hogy egy meghozott határozat két meg nem hozott határozat által pótoltatott; hogy a magyarnyelvi bizottság három év óta épen magyarnyelvi gyülést nem tartott: nem véli fontos dolognak; mert a határozat kiadása tévedés is lehet s a magyarnyelvi gyülést a kir. tanfelügyelő, mint előadó sürgethette volna: hasonlóképen járhatott volna, el a kiszállások és helyszini tárgyalások foganatosítása körül is. Fontosabb, megtudni azt, hogy az elnöki intézkedések miért nem jelentettek be utólag a bizottságnak; hogy a főispán- vagy pedig az alispán elnöki intézkedéseiről van-e szó; hányszor elnökölt a fő-, s hányszor az alispán? Azután vannak a kir. tanfelügyelő előterjesztésében a hivataloskodást és együttműködést s a helyes administratiót érintő kérdések is, melyek vitatás alá nem kerültek. Ezeket tisztába hozni helyén való dolognak tartja. A tanfelügyelő határozati javaslatát boncolgatva, kifejti, hogy helyesli azt, hogy a főszolgabirák a törvényre és bizottsági határozatra hivatkozva, kötelmeik teljesítésére utasíttatnak; helyesli azt is, hogy a bizottsági igtató és irattár a megyeitől különítessék el a javaslatban előadott célból; de mivel egy kezelőtiszt alkalmazására pénz nincs s mivel e kérdésben nem a bizottság, hanem a közgyülés van hivatva döntetni, az ügyet ide kivánja utaltatni; helyesli a kiszállásokra vonatkozó javaslatot is: de azt lényegtelennek véli, mert az eddigi módon, a kiküldöttek kölcsönös megállapodása után is lehet napot kitüzni; végül helyesli a magyarnyelvi küldöttség munkálkodásának megsürgetését is. A kir. tanfelügyelő működéséről teljes elismeréssel emlékezik meg s a multban szerzett érdemeit sem lehet tagadásba venni; mostani munkakedvének nyomai a vármegye területén mindenütt láthatók: azért a kir. tanfelügyelő határozati javaslatát, nem egészében, hanem csak *tárgyalási alapul* fogadja el, hogy azután a szükséges módosításokkal a bizottsági határozat meghozható legyen.

8. *Meglepő fordulat clown-szellemben, hivatalas alakban. Balek fogás.*

E három felszólalás után most már oly jelenet következett. melyet még a leghiresebb festőművész sem volna képes meg-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

örökíteni. Feláll Clauer Lajos báró, ki eddig a bizottság gyülésein soha szavát nem hallatta, belenyúl kabátja belső zsebébe, kihúz onnét egy összehajtott papirívet, kinyujtja magát egyenesre, kinyitja papirját s a délelőtti bizalmas tanyácskozás eredményekép elkezdi olvasni azt, a mit papirján nekie előirtak. Hogy nem az ő saját fogalmazványát tartotta kezében: az abból tűnt ki, hogy akadozva és némely szót ferdén kiejtve végezte az olvasást.

És felolvasta azt, hogy ő »következő indítványt terjeszti elő; hogy a kir tanfelügyelő megsértette a bizottságot, hogy ő többé nem jő bizottsági gyülésre, mig ez a tanfelügyelő itt működik; hogy ő hallotta vagy tudja, hogy még két távollevő bizottsági tag is ezt akarják tenni; hogy végre kivánja, hogy a bizottság a közokt. minister úrhoz felterjesztést irjon, melyben a közig. bizottság a mostani tanfelügyelőnek állásától azonnal leendő felmentését követeli.« Nem gyönyörűség ez?

Mivel azonban az inditványban az nem foglaltatik, hogy a minister a tanfelügyelőt csapja el vagy »stante pede« vasra verve vitesse Budapestre: valaki közbeszólt, mondván, hogy »elég lesz a ministertől a kir. tanfelügyelő áthelyeztetését kérni.« (Annál is inkább, mert Vas-vármegye határozatának majmolásába nem illenék az az indítvány, hogy a kir. tanfelügyelő zárassék el két hétre az alispán helyett, mire ezt a Curia harmadfokulag itélte 50 korona büntetéspénz mellett). És a nemes báró csakugyan hajlott a jó szóra, kijelentvén, hogy ő megelégszik az áthelyezéssel s nem kivánja a kir. tanfelügyelő elcsapatását.

9. *A kir. tanfetügyelő figyelmezteti a kir. ügyészt okmánysikkasztás büntettére.*

Most közbeszólások s a főispáni lakáson tartott délelőtti titkos conferentiában elhatározott »magatartás« következett.

A kir. tanfelügyelő pedig ámult bámult ezen a maga nemében páratlan ellenjavaslaton és felkelvén, következőket mondá:

»Mivel a tek. alispán ur jónak látta az ő lovagias érzületeit egy régi és elfeledettnek vélt Vas-vármegyei határozattal igazolni: ugyanezért én is kötelességemnek tartom előadni, hogy a mi vármegyénkben hivatali elődöm vizsgálati ügyéből kifolyólag *ismeretlen tettes* által *okmánysikkasztás* történt, mely büntetendő cselekmény hivatalból üldözendő. Erre figyelmeztetem a kir. ügyész urat. Többet most erről nem mondok. A hivatalos eljárás ki fogja deríteni, ki sikkasztott okmányt«.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

10. *Ujabb hozzászólások.*

Ismét mozgás és izgalom keletkezett a »régi emlék« feleleventésére! A kir ügyész felállt s kijelentette, hogy ő, ha tárgy és személy megnevezve nem lesz, eljárást nem indít meg, mit azért jelent ki most, hogy később mulasztással ne vádoltassék. A fenforgó ügyre nézve kijelenti, hogy ő és a többi állami alkalmazottak abban állapodtak volt meg, hogy a szavazástól tartózkodni fognak; de a kir. tanfelügyelő odadobott figyelmeztetése őt is, társait is, arra birta, hogy ne az előadói javaslatra, hanem az ellenindítványra szavazzanak (melyet a conventiculum állapított meg!!).

Felkel most az árvaszéki elnök és reflektál arra, hogy a bizottság az iskola-mulasztások körüli eljárásra vonatkozó s a kir. tanfelügyelő által érintett határozat által magát nem compromittálta, nem tette nevetségessé; mert a kir. tanfelügyelőnek is igaza van, mikor a népiskolai törvényre hivatkozik; de neki is igaza van, ha az 1877. évi 20. t.-c. 22. §-ára támaszkodik. A mi pedig a magyar-nyelvi bizottság össze-nem hivását illeti, a kir. tanfelügyelőnek kollegálitásból kellett volna az alispánt a teendőkre figyelmeztetni. (Elfeledte, hogy az alispán az ő 340. számu jelentésében, melyet az áprilisi gyülésen nem olvastatott fel s melyet a bizottsági tagok csak ma ismertek meg, kivánta *nyomozni* azt, hogy ki az oka annak, hogy a magyarosodás oly lassan halad.)

Utána a tiszti főügyész emelkedett szólásra, reclamálván a maga részére az 1898. évi 81. számu iskola-szervezési memorandum szerkesztésének érdemét (miben teljesen igaza van, mert csakis az emlékirat záradéka s a határozat származik a kir. tanfelügyelő tollából.) Beszédét azzal végzé, hogy ajánlotta a kir. tanfelügyelőnek, hogy tegyen úgy, mint Vasban tette.

Az utolsó szónok dr. Hahnenkamp, Védenynek infulát váró esperes-plébánosa volt. — Ő — ki eddig nem fogyott ki a kir. tanfelügyelő működésének magasztalásából — most egyszerre azt találta, hogy a kir. tanfelügyelő a kath. iskola-ügy fejlődésének ellensége, mert — úgymond — ott, a hol a polgári községek tartják fenn az iskolákat: a kir. tanfelügyelő ezeknek előljáróságai utján, nem pedig közvetlenül érintkezik az iskolaszékekkel. Ezért ő is ellenindítvány mellé áll.

11. *A kinek az együttműködés nem tetszik: köszönjön le.*

Felállt erre a kir. tanfelügyelő mégegyszer s utalva arra, hogy a napirenden az ő határozati javaslata van, megjegyzi, hogy az új indítványra nem reflektál, csak azt jegyzi meg, hogy az ő tudtával

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

soha a bizottság tagjait nem sértette meg; a mi pedig a főügyész ur tanácsát illeti, erre megjegyzi, hogy ő e megyéből távozni nem kiván, mert sok és fontos ügyeket kell még rendeznie; s a kinek ez, meg az együtt-működés nem tetszik: az köszönjön le. Végre ismételten kéri a bizottságot, hogy a helyes administratio érdekében, fogadja el benyujtott határozati javaslatát.

12. *Az ülés berekesztése után ujabb törvénytelenség.*

Elnöklő főispán erre feltette a kérdést. A bizottság többsége, és pedig: 5 vármegyei tisztviselő *(köztük 3 a magyaróvári áll. el. iskolai gondnokságnak a kir. tanfelügyelő javaslatára a minister által felmentett tagja;)* 3 állami hivatalnok és 2 választott bizottsági tag. a kir. tanfelügyelő határozati javaslatának mellőzésével kik tanfelügyelő elleni heccet magában foglaló indítványt fogadta el. — A választott hét bizottsági tag — és ez becsületükre legyen mondva — távol maradásukkal a délelőtti conventiculumban történt megállapodást itélték el. Nem fogadta el az indítványt dr. Reiter bizottsági tag orsz. képviselő és Rohrer Ferenc főhercegi uradalmi jószág-igazgató s közgazdasági előadó. (Az anyakönyvi felügyelő pedig meghivót sem kapott).

Eddig a reporteri formában adott tudósítás! Ezt befejezve, ismét átveszem a szót; mert a bizottság által elfogadott indítványt az ügyrend és az itteni jog-szokás követelményéhez képest a határozat elkészítése végett a többi iratokkal együtt nekem, a tanügyi előadónak, kellett volna kiadni; de — nehogy a kéziratból az indítvány készítőjét megismerjem — ez nem történt meg s az alispán minden iratot magánál tartott. Az elnöklő főispán pedig felkelve s az ülést berekesztettnek nyilvánította s a kir. ügyészszel »belső termeibe« vonult. Így a napirenden felsorolt s egyéb előkészített tanügyi határozati javaslataim nem kerülnek előadásra, ezen folytatólagosan kitüzött s megtartott közig. bizottsági gyülésen. Nem marad tehát más hátra, mint a nyilvános ülési tárgyalásra szánt előadmányoknak közlése a következő fejezetekben.

Hogy előterjesztésemmel s határozati javaslatommal mi történt: nem tudom. De gyanítom, hogy az alispán megint valami a Felség megsértése vádjához hasonló denunciáló jelentést iratott alá főispáni ügykörben! Majd kitudódik a »vallatásnál!«

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

V.

A napirendről lemaradt tanfelügyelői előterjesztések.

1. *A tanítók javadalmai jegyzőkönyveinek ügye.*

A tanítók javadalmáról, a tényleges viszonyoknak megfelelőleg, az 1893. évi junius 30-án 29.751. számu rendeletnél fogva jegyzőkönyv volt felveendő országszerte. Megtörtént Mosony-vármegyében is. A szabályrendelet egyik követelménye szerént oly javadalom, *melynek jogi természete meg nem állapítható*, tanítói és kántori illetményre volt felosztandó; a másik követelmény pedig az volt, hogy a földjövedelem a kataszteri birtokívnek megfelelőleg vétessék fel. Megyénkben a jegyzőkönyvek felvételénél az a hiba történt, hogy 1857. évi iskolai vallományokat nem vették figyelembe s ezért az eljáró közegek a földjövödelmet s a tanító terménybeli járandóságait egyszerüen megfelezték, ezáltal károsítván az illető tanítói *állomás dotatióját* s egyuttal a tanító *leendő* nyugdíjigényét is.

A földjövedelemnek a kataszteri birtokív szerént történt felvétele ellen 1894. évi márczius 9-én 36 vármegyebeli tanító*) kér-

*) Ezen 36 tanító névjegyzéke a következő: Ebner Gyula rajkai, Nitschinger Pál zurányi, Nagy Gábor lébenyi, Kirchknopf Mátyás rajkai, Dany János szentjánosi, Wenninger János szentandrási, Gruber Károly lébenyi, Szeiler József levéli, Szieber Ferenc magyarkimlei, Amminger János levéli, Moser János nemes völgyi, Krieg Márton hegyeshalmi, Michler Ferenc barátfalusi, Szabó Gyula halászii, Falussy István püskii, Schulz Ferenc horvátjárfalvi, Friedrich Ferenc tarcsai, Moser Mátyás rajkai, ifj. Skerlán Mihály köpcsényi, Schöll Gábor nezsideri, Weidinger József féltoronyi, Farnady István darnói, Csenár Fülöp csúni, Bécsy István lipóti, Halvax János oroszvári, Mátyás Endre jánosházi, Weinhandl Endre szentpéteri, Popp János szolnoki, Heveder Ferenc feketeerdei, Bauer János miklósfalvi, Dudosits János pándorfi, Vámossy Ferenc araki, Göhring Mihály miklósfalvi, Halbaner Ferenc zurányi, Beöthy Mihály kilitti és Schwarz

A Győri Egyetemi Könyvtár digitalizált dokumentuma

vényezett, bizonyítván, hogy a megadóztatás céljaira felvett kataszteri jövedelem összege nem felel meg a föld valóságos értékének s tényleges jövödelmének, arra kérték a bizottságot, hogy a kettő közötti különbözetnek százalékban való kimutatása mellett a szakministerhez előterjesztést tenni kegyeskedjék. Ez a kérelem már csak azért is indokolt volt, mert maga a szakminister is az ország minden vidékéről felterjesztett felszólalások következtében módosította és kiegészítette az 1893. évi október hó 31-én 38.072. sz. alatt kelt rendeletével a fentidézett szabályzatot oly módon, hogy »figyelemmel az adóalapul szolgáló földadó sorozati munkálatok elkészítése óta az egyes vidékek közgazdasági, forgalmi, közlekedési s ebből folyólag a termények értékesítési viszonyainak változására, különösen a vizszabályzó társulatok kötelékébe tartozó területeknek új védművek emelése és fejlesztése folytán bekövetkezett használhatóságára: a kataszteri földjövödelem bizonyos százalékkal emeltessék és ekképen az 1891. évi 43. t.-c. 4. §-a e) pontjában említett 10 évi átlagos jövedelem kitüntetése eléressék.«

A ministeri rendelet e határozott követelménye s a 36 tanító indokolt kérvénye ellenére az annak idején és törvénytelenül alispáni ügykörben történt előadmány alapján 1893. évi november 13-án 528.; ezen felül még a kir. tanfelügyelő által a rendeletnek s a tényleges viszonyoknak megfelelően beterjesztett határozati javaslat mellőzésével, 1894. évi április 21-én 167. kbi. sz. alatt a bizottság azt határozta, hogy a vármegyében a termények értékesítési viszonyaiban változás nem állván be s a föld jövedelme a kataszteri birtokivek összeállítása óta nem emelkedvén: a ministeri *rendeletet nem hirdeti ki* s a 36 tanító kérvényét elutasítja. Hogy ez a tanügy kárára így történt, azon nem fog csodálkozni senki; mert a köztudat tanuskodik arról, hogy az akkori alispán és az akkori kir. tanfelügyelő egymással ellenséges viszonyban állottak s kölcsönös gyülölködésükben egymást megrontani iparkodtak; megengedett és meg nem eugedett korteskedés mellett törekedvén helyes vagy helyten álláspontjuknak megszerezni a többséget a közigazgatási és a köztörvényhatósági bizottságban. A mos-

---

Márton boldogasszonyi tanító. És annak ellenére, hogy ezen tömeges kérvényezők a földjövedelem emelkedését 200%-ig kimutatták és indolkolták, s hogy a kérvény aláirói a mosony-megyei tanítók szine-javához tartoztak: kérvényük felterjesztése megakadályoztatott elutasító végzéssel. És azóta is mindenféle. ürügyek alatt gördíttetnek utba akadályok, mikor a tanítói állomás javadalmának megállapításáról van szó. *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tani alispán is elődje nyomdokain jár; keresve-keresi az ürügyeket az összekoccanásra. Hiába tértem ki az utból: az alispán áskálódásai végre is oly mérveket öltöttek, hogy a személyi és hivatali reputatio érdekében nekem is »frontot« kellett csinálnom az administratio helyes mederbe terelése és az iskola-ügy felvirágoztatása érdekében.

Mert miként most, úgy már a javadalmi jegyzőkönyvek felvétele idejében is teljesen tisztában állott a vármegyebeli tanítói javadalmak ügye. A vasuti hálózat nagyobbodott, mert a Pozsony-Szombathely közötti vonal épült, mihez később a Fertő-vidéki vasut is járult; a Rába, Lajta, Duna szabályozás folyamatban volt; áradások elleni védművek létesültek: így tehát a terméuyek árának s a földjövedelemnek emelkedése a ministeri rendelet követelményéhez képest százalékokban már kifejezhető volt.

Ezen felül a vármegye ügyeivel komolyan foglalkozó tisztviselőknek tudniok kellett, hogy az 1836 évi 6. t.-c. 3. §-ából kifolyólag a megyei KK. és RR kiküldöttsége már 1839. évi május 7-én 801. sz. a. kelt javaslatának 7-ik g) pontja alatt tett javaslatot arra, hogy a legelőelkülönítés és segregatio alkalmával a jegyző és az »iskolamester« számára szántóföld és rét hasíttassék ki, mely javaslatot a közgyülés 1846. évi január 21-én 178. sz. a. hozott határozatával el is fogadta s a foganatosítást elrendelte. Ugyanezen kiküldöttségi javaslat szerénti határozat alapján tartoznak a terménybeli járandóságok is a tanítói illetményhez, a mint ezt a vármegye közig. bizottsága 1898. évi február 9-én 81. kbi. sz. a. a szakministerhez felterjesztett javaslatának a vármegye főügyésze által készített régi megyei jegyzőkönyvekből egybeállított kivonataiból álló melléklete igazolja.

A föld- és terménybeli járandóságoknak megfelezése tanítói és kántori javadalom címén nem volt megengedhető éppen azért, mert kétely nem férhet ahhoz, hogy ez tisztán tanítói javadalomnak tekintendő.

Hogy az ügyek nemismeréséből fakadó tájékozatlanság folytán beállott zavarokat megszüntethessem: már két év előtt kerestem meg az egyházkerületi espereseket, szíveskedjenek az 1857-ben készült ugynevezett iskolai vallományokat, melyeket *a soproni cs. kir. helytartósági osztály hagyott jóvá,* beszerezni s hozzám juttatni. A hédervári, mosonyi, féltoronyi és magyaróvári esperesek a legnagyobb készséggel feleltek meg e kívánságomnak s egybegyűjtve a »vallományokat«, azokat rendelkezésemre adták; a nezsideri egyházkerület esperese azonban úgy vélekedett, hogy a kir.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tanfelügyelőnek a tanítói javadalom rendezése ügyében kifejtett tevékenységét paralysálni kell. Ő nem terjesztette be a »vallományokat«.

A többi esperesi kerületből beérkezett vallományoknak beható tanulmányozása és kivonatozása után meggyőződtem, hogy a földjövövedelem s a terménybeli javadalom az absolut kormány idejében is mindenütt az *„iskolai szolgálat bevételei“* (Einkünfte des Schuldienstes) gyanánt szerepeltek.

Ily erős bástyák által vértezve, nem okozott nehézséget az, hogy a pomogyi, hegyeshalmi, nemesvölgyi, szolnoki, kálnoki, nezsideri, h.-kimlei, ujfalusi, pándorfi és más községbeli tanítók kérvényei javadalmi jegyzőkönyveik ujból való felvétele tárgyában egyenkint felterjeszthetők legyenek a szakministerhez, a nélkül, hogy a bizottságot a multban elfoglalt téves álláspontjáért compromittáljam.

A pomogyi s hegyeshalmi tanítójavadalmi uj jegyzőkönyv felvétele nem is okozott nehézséget; sőt ellenkezőleg, Hegyeshalmon a tárgyalást vezető szolgabiró hálálkodva jelentette ki, hogy ha a felvétel nem a kir. tanfelügyelő »előtt« annak »jelenlétében« történik: munkáját eredményesen végezni lehetetlen lett volna.

Annál nagyobb bajjal járt az ujfalusi és nemesvölgyi javadalmi jegyzőkönyv felvétele, miértis részletesebben kell e két ügyet tárgyalnom.

2. *Az ujfalusi javadalmi jegyzőkönyv felvétele és a „párbajsegéd“-főszolgabiró helytelen viselkedése és eljárása.*

Az ujfalusi tanító kérvényére a szakministerium 1899. évi november 16-án 81,976. sz. a. a kérvényező tanító javadalmi jegyzőkönyvének ujból leendő felvételét rendelte el s előterjesztésemre a bizottság már azon évi november 29-én hozott 732. kbi. számu határozatával utasította a nezsideri járás főszolgabiráját, hogy Ujfaluba szálljon ki, vegyen fel uj javadalmi jegyzőkönyvet különös figyelemmel a tanítói földilletmény kataszteri és tényleges jövedelemre és az 1857. évi iskolai vallomány tartalmára azzal, hogy eljárása eredményéről 30 nap alatt tegyen jelentést. Egyben utasíttatott a főszolgabiró arra is, hogy az érdekelt község, tanító és iskolaszék számára kitüzendő határnapról a kir. tanfelügyelőt is értesítse, hogy Ujfaluba, ha szükségét látja, ő is kiszállhasson.

Hónapok multak a nélkül, hogy a főszolgabiró e tekintetben

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

bármi intézkedést tett volna. A ministeriumban feltünhetett az indokolatlan és ministeri rendelet iránt *nem nagy tiszteletet* tanusító mulasztás, mert 1900. évi március 31-én 23.943. szám alatt sürgető rendelet érkezett le hozzám azzal, hogy az uj javadalmi jegyzőkönyvet *kivánjam* be és mielőbb terjeszszem fel. Sietettem április 10-én 559. sz. a. kelt megkeresésemmel a bizottsági számra való hivatkozás mellett a nezsideri járás főszolgabiráját arra birni, hogy tüzzön ki tárgyalási napot s erről értesítsen engem is.

E felszólítás következtében azután a főszolgabiró 1900. évi május 12-ikére a tárgyalást kitüzte és szabályszerü értesítés helyett nekem is elküldte május 1-én 2546. kelt *„idéző végzését“*.

Bármennyire sértőnek is kellett tekintenem az értesítés ezen formáját, melyben a hatóság az ő alantasaival szokott érintkezni, nem vettem figyelembe a sértő szándékot, hanem az eljárást inkább elfogultságnak és hivatali járatlanságnak tekintettem; ugyanazért a kitüzött napon a helyszinén megjelentem azon célból, hogy a tárgyalás »előttem« történjék s a feltehetőleg szükségeseknek mutatkozó utbaigazításokat megadhassam.

Az iskolaszéki elnök, a tanító, a biró és jegyző társaságában vártam a községi irodában a főszolgabiró megjelenését, ki megérkezése után a tárgyalást legott meg is indította. Az iskolaszéki elnök a legnagyobb *előzékenységgel* mutatta be a szükséges okmányokat, köztük az »iskolai vallomány« eredeti példányát is; a községi jegyző pedig beterjesztette a kataszteri birtokivet Ez okmányok alapján lett három példányban megszerkesztve az új javadalmi jegyzőkönyv.

Tárgyalásközben kétszer esett meg az, hogy a községi jegyző által nyilvánított ferde nézetek folytán meg kellett adnom a szükséges felvilágosításokat, a mikor is a tárgyalást vezető főszolgabiró mindkét esetben felszóllalt, figyelmeztetvén engem, az ellenőrző és utbaigazító kir. tanfelügyelőt, *a tanügyi főhatóságot,* hogy nem vagyok feljogosítva a község határozatainak, t. i. a jelenlevő jegyző és biró állításainak megdöntésére törekedni. Nem elkapatottság ez?

A főszolgabiró e viselkedését én sértésnek nem vettem; felszóllalását inkább gyámolatlanságnak kellett tulajdonítanom s a további tárgyalások folyamán a szükségeseknek mutatkozó felvilágosításokat folytatólagosan is megadtam.

A jegyzőkönyv zárásakor az képezte a tárgyalás alapját, hogyan kell eljárni, hogy az 1857. évi iskolai vallomány mása három példányban legyen csatolható a javadalmi uj jegyzőkönyvhöz, mire kilejtettem, hogy a mint minden melléklet mását a tárgyalást

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

vezető főszolgabirónak kell hitelesíteni, úgy az eredetiben rendelkezésre adott vallomány másolásának hitelesítése is a főszolgabiró tiszte. Mivel azonban az idő már nagyon előrehaladott volt: ugyanazért az egyik jegyzőkönyv vezetésével megbizva volt tanító kéretett fel a tárgyalást vezető főszolgabiró által és általam, hogy a vallományt három példányban másolja le s az eredetivel együtt terjeszsze be a főszolgabiróhoz, hogy hitelesítés után pótlólag a jegyzőkönyvekhez csatolhassa.

Az iskolaszéki elnök erre azon kérdést vetette fel, hogy nem volna-e elég, ha a másolatokat ő hitelesítené? mire azt a választ nyerte tőlem, hogy a szabályrendelet szerént a jegyzőkönyv felvételénél eredetiben bemutatott okmányok másolatásnak hitelesítése a tárgyalást vezető főszolgabiró kötelessége; azért a leghelyesebb eljárás az, hogy a vallomány adassék ki másolásra a tanítónak, ki miután az ő érdeke kivánja, hogy az új jegyzőkönyv mielőbb legyen felterjeszthető, bizonyára sietni fog munkája elkészítésével.

Ebben azután meg is történt a megállapodás. Ennek ellenére azonban a tárgyalást vezető főszolgabiró az eredeti vallományt nem a tanítónak kézbesítette, hanem az iskolaszéki elnöknek azon kéréssel, hogy a tanító által készítendő másolatokkal együtt terjeszsze be hozzá hitelesítésre, a minek megtörténte után az eredeti példányt visszaszármaztatja.

Ekkor a jegyzőkönyvek összeolvasása és aláirása következett. Miután az érdekeltek a jegyzőkönyvet aláirták volt, a főszolgabiró azon kivánságának adott kifejezést, hogy — mivel a tárgyalásban résztvettem — én is irjam alá. Kifejtettem, hogy a szabályrendelet a kir. tanfelügyelő aláirását nem követeli s hogy legfeljebb azt igazolhatom, hogy a tárgyalás »előttem,« »jelenlétemben« történt, mit különben is meg fogok tenni akkor, ha a főszolgabiró felterjesztése mellett a teljesen felszerelt jegyzőkönyvek a közig. bizottság utján a dolog természeténél fogva hozzám kerülnek. Ámde a főszolgabiró szorosan ragaszkodott ahhoz, hogy az érdekeltek jelenlétében irjam alá jegyzőkönyvet. Nehogy tehát a község birájának, jegyzőjének, az iskolaszéki elnöknek és a tanítónak a fölötti méltó megbotránkozására, hogy a vármegye egyik főhatósága és egyik járási közege hivatalos eljárásukban előttük mutassanak differenciát; aláirásommal igazoltam, hogy a jegyzőkönyvek felvétele »előttem« történt, azaz a jegyzőkönyvet, mint mondani szokás »coramizáltam«.

A mint ezután a főszolgabiró az iratok egybeszedésénél látta, hogy nevem fölött e szó áll: »Előttem!« — mitsem gondolva a többiek jelenlétével, de tapasztalanságánál fogva azt sem véve

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

figyelembe, hogy a közig bizottság előtt *nem* ő van hivatva tetteim birálására, hanem megfordítva, reám tartozik, a bizottságnak előterjesztést tenni a főszolgabirónak a cultura előnyére vagy hátrányára irányzott működéséről; — mindezekkel mitsem gondolva — mint mesterének: az alispánnak igazi párbajsegédje, azzal fenyegetett meg, hogy ő aláirásom e formája ellen panaszt emel a közig. bizottságnál. Feleletem erre csak ennyi volt: »Ott leszek én is!« Mire a főszolgabiró a jegyzővel ennek lakására távozott, én pedig az iskolaszéki elnök és a tanító társaságában a legkedélyesebb beszélgetésbe merülve a paplak felé indultunk, mely alkalommal mindketten határozottan megigérték, hogy az iskolai vallomány és annak három másolata nyolc nap alatt a főszolgabiró kezénél lesz.

Ezen előzmények után nem találom a kellő szavakat meglepetésem ecsetelésére, mely engem ért, mikor a kiszállás után egy egész hónap telt el s a főszolgabiró junius 15-én ad 2546. sz. a. kelt jelentésével a mellette elfekvő ügyiratok a 353. kbi. sz. a. előadás végett kezeimhez kerültek. — Nem az a feltünő a főszolgabirói jelentésben, hogy magára nézve felette sérelmesnek tartja, hogy én az ujfalusi tanítójavadalmi jegyzőkönyvet »coramizáltam« az »előttem« szóval, s ezért a sérelem orvoslását s a határozat közlését kéri; mert ezzel csak azt bizonyítja, hogy a kir. tanfelügyelő hatósági előttemezésének jelentőségét helytelenül értelmezte: hanem feltünő, mert *törvényellenes* az, hogy a főszolgabiró az ő jelentését a bizottság megszólítása előtt így kezdi: *„Elnökileg saját kezéhez!“*.

Mit jelentsen ez? Azt-e, hogy a jelentés az elnök kezéhez kerüljön? Azt-e, hogy a bizottság tagjai közt kézről-kézre járjon? Azt-e, hogy az ügyirat az illetékes tanfelügyelő kezébe ne kerüljön? Azt-e, hogy a tisztán a közokt. ministerre tartozó ügyet ne az a közeg referálja, a ki a tárca ügykörének a közig. bizottságban képét viseli? Azt-e, hogy a jelentéssel más, meg nem vallott célok elérését szándékozza? — E kérdésekre feleletet nem lelek. A törvénytelenség pedig az, hogy a jelentésttévő főszolgabiró akarja meghatározni, hogy valjon valamely ügydarab elnökileg, vagy pedig gyűlésileg intéztessék-e el.

Fel kell tételeznem, hogy a főszolgabiró az alatt, mig itt a központban teljesített szolgálatot, többször láthatta a ministeri rendeletek borítékain e kifejezést, hogy »saját kezéhez«, s látott oly aktákat is, melyekre az volt irva, hogy »elnökileg;« így tehát közel fekszik a gondolat, hogy jelentése e formájával e járási közeg be akarta bizonyítani, hogy az adminisztrationhoz őrs ért, s az azodai használat-

ban levő szavakat szintén ismeri. Ki nem érzi itt a felbujtatott »párbajsegéd« akadékoskodását?!

3 *Az ujfalusi iskolaszéki elnök a főszolgabiró viselkedéséből vérszemet kapott és renitenssé lett.*

A voltaképeni meglepetés azonban a főszolgabirói jelentés mellett elfekvő és junius 8-án 9. sz. a. kelt iskolaszéki elnöki »átirat,« melynek tartalma gyaníttatni engedi, hogy a májusi tárgyalás és a juniusi »átirat« időközében úgynevezett »szüralatti« tárgyalások folyhattak; mert az iskolaszéki elnök egyházi hatóságának köpenyével takaródzva, kijelenti, hogy az iskolai vallományt a jegyzőkönyvi határozat, az adott utasítás, a történt megállapodás ellenére nem adja ki, mire őt egyházi hatósága a kir. tanfelügyelő eljárásának megismertetése után utasította;*) kijelenti azt is, hogy bizalmatlansága »a törvényeket, rendeleteket s határozatokat figyelembe nem vevő kir. tanfelügyelőnek szól«, ki »az iskolaszéki elnöktől a hitelesítés jogát is megtagadta, a jegyzőkönyvet aláirni nem akarta s furfangos módon iparkodott a főszolgabirót is, a községet is, az iskolaszéket is lépre vezetni.«

Ha e levelet az iskolaszéki elnök nem rendeletre vagy azért irta, mert a főszolgabirónak örömet kivánt szerezni: akkor állása fontosságának és tekintélyének tudatában, s általában a közigazgatási hatóság tekintélyének, a tanügyiénak is, emelése érdekében a főszolgabirónak be kellett volna követelnie a jegyzőkönyvben a főszolgabiró által akadály és ellenvetés nélkül hitelesítendőknek mondott azon iratokat, melyeket ellátásra ő adott át az iskolaszéki elnöknek, hozzátéve még azon figyelmeztetést is, hogy — habár a hitfelekezet szervezi a felekezetek iskolaszékeit — ezek az 1888. évi deczember 8-án 21.694—80. sz. a. kelt alapvető rendelet értelmében nem egyházi, hanem az iskolák polgári hatóságai, s e minőségükben a politikai hatóságok rendelkezéseit teljesíteni tartoznak; bekövetelvén ujból a polgári hatóság által jóváhagyott iskolai vallományt annak másolataival, s nem-teljesítés esetében szigoru megtorlást helyezvén kilátásba.

Ezen józan s az országos iskolai szervezet épségben tartásának elve által követelt eljárás helyett a főszolgabiró megtette az ő »elnökileg a bizottság saját kezéhez« kezdetü jelentését, mi-

*) Nem tételezhető fel, hogy az egyházi főhatóság a »vallományok« kiadását eltiltotta volna! Nem is hiszem!

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

által engem azon kényszerhelyzetbe sodort, hogy jelentése mellől a javadalmi jegyzőkönyvet a benne csatolmánykép említett iskolai vallomány nélkül terjesztettem fel a 23943. számu sürgető szakministeri rendeletre való hivatkozás mellett; természetesen a nélkül, hogy a főszolgabirói és iskolaszéki elnöki qualifikálhatatlan eljárás fölötti árulkodásra vetemedtem volna.

A főszolgabiró eljárása a jelen esetben annál feltünőbb és érthetetlenebb, mennél correctebb volt viselkedése akkor, mikor egy évvel előbb Pomogyon történt meg a tanító-javadalmi jegyzőkönyv felvétele, a mikor ugyanazon felvilágosításokat adtam, mint minők most Ujfaluban a főszolgabirónak velem szemben tanusított viselkedése folytán hintették el a renittentia magvát.

Ki nem látja itt az igazi kalandor-administratio prototypusának keze nyomát a tapasztalatlanság vezetésében?

4. *A rajkai járás főszolgabirájának restsége, felületessége, lelkiismeretlensége a nemesvölgyi tanító-javadalmi jegyzőkönyv felvételénél.*

A közigatási apparátus hatását s tekintélyét a nezsideri főszolgabiró most ecsetelt eljárásánál sokkal nagyobb mértékben sérti a hivatali tevékenységnek azon felületességet és ministeri rendeletek s bizottsági határozatok iránti tiszteletlenséget tanusító eljárás, mely a rajkai járás főszolgabirájának esik terhére.

A szakministerium ugyanis 1898. évi december 27-én 85.630. szám a. elrendelte a nemesvölgyi tanítói állomás utáni javadalmi jegyzőkönyvnek uj felvételét azon időből, mikor a szóban levő iskola még nem állott állami kezelés alatt, s a bizottság 1899. évi január 28-án hozott 41. kbi. számu határozatával utasította a rajkai járás főszolgabiráját, hogy kiszállva Nemesvölgyre, járjon el; értesítvén kiszállásáról, ha ez szükségesnek mutatkoznék, a kir. tanfelügyelőt is. A főszolgabiró kiszállás vagy szolgabirói kiküldetés helyett megbizta a körjegyzőt, hogy a tanító belevonásával készítse el a javadalmi jegyzőkönyvet, melyet ő majd pótlólag otthon aláir.

Teljes hat hónap mult el, mig az ekkép szabálytalanul kiállított jegyzőkönyv 1900. junius 18-án felvétetett és a bizottsághoz terjesztetett. Miután azonban az adatok nem feleltek meg a tényleges viszonyoknak s a hiányos felvétel okát abban véltem feltalálhatni, hogy a főszolgabiró, kötelességet mulasztva, nem szállott ki Nemesvölgyre a tárgyalás vezetése végett: a nélkül, hogy kiméletből érintettem volna a főbiró mulasztását, azon javaslattal járultam a

bizottság elé, hogy a helytelen jegyzőkönyvek adassanak vissza s a főszolgabiró a kiszállásra újból utasíttassék, mit a bizottság 1899. julius 12-én kelt 405. kbi. számu határozatával el is rendelt.

Az uj javadalmi jegyzőkönyv julius 31-iki kelettel elkészült, s azt a főszolgabiró azon évi szeptember 7-én 3808. szám a. kelt jelentése mellett terjesztette fel; a bizottság pedig nekem szeptember 13-án 594. kbi. sz. a. rendelkezésemre is adta.

De az ügyirat külső formája után itélve, s abból, hogy engem a tárgyalás napjáról a főszolgabiró, mint előzőleg is elmulasztotta, most sem értesített, azt látva, hogy kiszállás nem történt; hogy a főbiró a tárgyalást ismét nem vezette: magamnak kellett a községi biró és a tanító meghallgatása által meggyőződést szereznem az adatok helyes felvétele iránt. És csakugyan kitünt, hogy a főszolgabiró nem szállott ki s a tárgyalást nem vezette, hanem a jegyzőkönyvet pótlólag irta alá és látta el az üresen hagyott helyen pecsétjével. Én a főszolgabiró hivatali ezen mulasztását sem említettem a bizottság előtt; hanem a jegyzőkönyveknek háromnegyed évi huzavona után birtokába jutván: azokat 1899. évi október 8-án 1903. sz. a. kelt jelentésem mellett felterjesztettem a nélkül, hogy a főszolgabiró hanyagságát, könnyelmüségét, felületességét, lelkiismeretlenségét csak egy szóval is említettem volna.

Azon hiszemben vagyok, hogy feladata magaslatán álló bizottság ilyen két járási közeget nem csak fegyelmi vizsgálat alá vonna, hanem kimondaná a felfüggesztést is. Ennek okozója lenni — a mi viszonyaink közt — én nem akartam; azért a szeptember 12-iki gyülésen benyujtott határozati javaslatom 3. pontja altal kivántam a kiszállások ügyét rendes kerékvágásba terelni.

5. *Az alispánnak se törvény, se minister, se főispán, se jegyzőkönyv, se igéret nem imponál! „Sic volo, sic jubeo“. Eltiltása a megyei kiadónak tanügyi referáda felszerelésétől.*

Az 1899. évi junius hava 7-én kelt 1165. számu előterjesztésemmel arra kértem a közigazg. bizottságot, hogy egy állami tanító által ministeri rendelet foganatosításának megtagadása miatt befejezett fegyelmi s egy áll. tanítónő áthelyeztetése ügyében leérkezett ministeri rendeletet és annak csatolmányait nekem kiadni és a közig. bizottság igtatóját arra utasítani »méltóztassék«, hogy — miután az 1876. évi 6. t.-c. intentiója, a közfelfogás s a dolgok rendje szerént a közig. bizottsághoz intézett tanügyi természetü rendeletek voltaképen a kir. tanfelügyelőnek szólnak — az ily ügy-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

iratokat igtatás után nekem azonnal adja ki. — És mivel annak elbirálása, ha valjon valamely ügy elintézése elnöki uton történjék-e? vagy ha az elnök felelősséget vállalni nem akar, a plenum elé vitessék-e? a szakelőadóra tartozik: ugyanazért az előterjesztéssel egyidejüleg elnöki intézkedésre beterjesztettem a szakelőadói javaslatot is.

Már most az intézkedés vagy az előadói javaslatnak megfelelőleg, minden változás nélkül, a kir. tanfelügyelő értesítése mellett, a közig. bizottság igtatójának kiadandó — vagy, ha elnökileg el nem intézhető, s ezért gyülési tárgyalásra adandó lett volna: a törvénynek megfelelőleg az ügyiratot a szakelőadóhoz, jelen esetben hozzám, kellett volna visszajuttatni. E helyett a bizottság helyettes elnöke előzetes megbeszélés és megkérdeztetésem nélkül az én előadmányomat önhatalmulag nem csak törülte, hanem teljesen illetéktelenül, alispáni hatáskörben a vármegye főjegyzője által az 1899. évi juniusi gyülésen 369. sz. a. akkép referáltatta el, hogy a kir. tanfelügyelő által kért rendelet »nem érkezett le, az ügyiratokat pedig a bizottság elnöke vagy helyettese osztván ki, az igtató nem utasítható«.

Nem lévén referens, e határozat ellen fellebbezést nem jelentettem be, miáltal azon kényszerhelyzetbe sodortattam, hogy 1270. sz. a. panaszos felterjesztéssel éltem, minek eredménye az lett, hogy a 66·060. számu rendelettel a főispán azt a subtilis megbizatást nyerte, hogy »a kir. tanfelügyelő belevonásával« sziveskedjék megvizsgálni, ha valjon a kezelő személyzet tényleg visszatartja-e a kir. tanfelügyelőt, mint a bizottság szakelőadóját, illető ügydarabokat tőle?

Ezt a rendeletet az alispán előbb olvasta, mint a főispán, és mikor október 11-én az udvaron durvaságaival brillirozott: e rendelet hatása alatt adott kifejezést elkeseredésének. Duellumot akart, hogy hecc legyen. A bizottsági gyülésre a főispán nem jött el; de másnap, mikor az alispán a nezsideri főszolgabiró által párbajra hivott ki, ő is székhelyén volt, s e zavarban tüzte ki október 14-ére a »vizsgálatot«, melyet a minister megbizottjaként, nem ugyan a rendelet értelmének megfelelőleg, egyedül a kir. tanfelügyelő belevonásával, hanem elnöklete alatt az alispán, tanfelügyelő, főjegyző és tiszti ügyészből alakított bizottság által tartott meg; a jegyzőkönyvet pedig elnöki megbizásra a főügyész vezette.

E vizsgálat folyamán a kihallgatásra berendelt főlevéltárnok azt vallotta, hogy ő mindenben »utasítás« szerént jár el; a kiadó és igtató azt, hogy ők a kir. tanfelügyelőnek minden felvilágosítást

A győri megyei könyvtár digitalizált példánya

meg- s általa kivánt ügyiratokat kiadnak; e mellett a vármegye főjegyzője szintén kijelentette, hogy ő, mint az iroda főnöke, a kir. tanfelügyelő *kérésére* minden ügydarabot, a kérdés alatti fegyelmi iratcsomót is, kiadatja.

Én erre előterjesztettem, hogy utóbbinak nyilatkozata által ugyan meg vagyok nyugtatva; azonban kivánatosnak s törvényesnek tartom, hogy a vármegyei igtató és irattár a közig. bizottságitól elkülönítessék s utóbbinak kezelője, az alispán hatósága alól kivonva, a főispánnak s a szakelőadóknak egyaránt álljon rendelkezésre. Ezen kivánalom »érthetetlennek« lett feltüntetve s én, a főjegyző nyilatkozatára támaszkodva, hosszabb tárgyalás mellőzése érdekében nem ragaszkodtam ahhoz, hogy e kivánalmam jegyzőkönyvbe vétessék; azonban 124. f. sz. a. kelt felterjesztésemben a kérdés ezen oldalára is kiterjeszkedtem.

S hogy akkor és most elfoglalt álláspontom helyes volt, azt legjobban igazolja az a körülmény, hogy a nem régen a vármegyei ügykezelés megvizsgálására kiküldött belügyministeri osztálytanácsos is helytelenítette a megyei s bizottsági igtató és irattár együttes kezelését, minek következtében a belügyministerium a már ismert 18·811/II. f. v. számu leiratával e kettőnek elkülönítését el is rendelte, és az ügykezelést az idei 85.213. számu döntéssel szabályozta.

Ámde e megállapodások teljesen illuzoriusok; mert megesett az, hogy, mintha sem főispán, sem törvény, sem jogszokás nem léteznék, akkor, mikor a főispán elnöklete alatti bizottság megállapodásai utáni egy hétre, 1899. okt. 20-án a vallás- és közokt. ministerium, hivatkozással 22.359. számu rendeletére, melynek visszatartása az én jogos és alapos nehézményezéseim kiindulási pontját képezé, az 1899. évi 68850. számu rendeletével a bizottságot egy a fenforgó ügygyel összeköttetésben álló intézkedés megtételére felhivta: helyettes elnöki minőségében az alispán okt. 20-án 671. kbi. sz. a. kelt elnöki intézkedésével a vármegye igtatóját egyenesen *eltiltotta attól*, hogy nekem, *a kihez* a közig. bizottság utján a szóban levő rendelet intézve volt, a 399. kbi számnál elfekvő és sokszor követelt 22.359. számu rendeletet és annak összes csatolmányait kiadja; holott épen nekem kellett volna az iratok tartalmából megállapitani, hogy elnökileg vagy gyülésileg intézendő-e el az ügy, vagy hogy a felszerelés tekintetében minő intézkedések szükségesek.

Az ilyen törvénytelen viselkedésre az én határozati javaslatom nem lehetne más, mint az alispánnak vizsgálat alá vonása! Mivel azonban a békét szeretem s az igazat megmondom; de a torzsalko-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

dást utálom: azért a szept. 12. és 17-iki közig. bizottsági ülésen tárgyalt határozati javaslatom 4. pontját kívántam határozattá emeltetni, távol tartva magamat a személyeskedés minden fulánkjától. Nem használt! Láttuk, milyen »hecc«-re volt képes erőszakoskodásban határt nem ismerő alispán!!

6. *A rajkai főszolgabiró hivatali „buzgóságá"-nak más illustrálása a közig. bizottsági határozatok foganatosítása körül.*

Hegyeshalomban kisdedóvoda felállítását a közig. bizottság, 1894. évi február 12-én hozott 57 kbi. számu határozatával elrendelte. Ez ellen a község fellebbezett a szakministerhez, ki azon évi márczius 29-én 12.458. sz. a. kelt rendeletével a felfolyamodást elutasította. Egy egész év mult el erre minden intézés nélkül. Az 1895. évi február 11-én tartott üléséből 96. kbi. számu határozatával a bizottság ismét utasította a községet óvoda felállítására. Ismét mi sem történt! Elmult az 1896. év is a nélkül, hogy a hegyeshalmi óvoda ügye csak egy lépéssel is előrehaladott volna. Az 1897. év közepén a kir. tanfelügyelő határozati javaslatát a bizottság valamely működésben nem levő »népnevelési választmány«-hoz kívánta utasítani, a mi ellen a kir. tanfelügyelő jelentett be fellebbezést, mi azt eredményezte, hogy az azon évi május 30-án 30 617. sz. a. kelt rendelettel a tanfelügyelői javaslat emeltetett határozattá. Ekkor a község helyszini szemlét és kiszállást kért, melyet a bizottság október 13-án 554. kbi. sz. a. hozott határozatával, miután a község a szeptember 15-iki időhatárra engedélyezett időhaladékot az óvoda feállítására nem használta fel, el is rendelt. Ez intézkedést a szakminister december 25-én 76.526. szám alatt kelt rendeletével jóváhagyta. — Ismét elmult egy év eredménytelenül, mig a bizottság a helyszini tárgyalást és szemlét 1898. évi november 13-án a tanfelügyelői előterjesztésre hozott 673. számu határozatával ujból nem rendelte el. — De az 1898. év mellett az 1899. év is a legkisebb siker nélkül mult el! Ez alatt a járási főszolgabiró hivatalos tárgyalásokat folytatott a vármegye alispánjával a kiszállás és tárgyalás mikéntjére nézve, felvetve azt a kérdést, hogy ki legyen a kiküldöttség vezetője és elnöke. Ilyen viszonyok között történt meg az, hogy a helyszini tárgyalás a határozat meghozatalától számított másfél év után történt csak meg 1900. évi márc. hava 17-én.

A tárgyalási jegyzőkönyv alapján javaslatomra a bizottság április hava 25-én tartott ülésében 188. kbi. sz. alatt »utasította« a

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

járási főszolgabirót, hogy a 3%-os pótadó tárgyában intézkedjék; vizsgálja meg, hogy minő természetüek azon községi más célok, melyekre a kisdedóvódai pénz felhasználtatott s erről 30 nap alatt tegyen jelentést. Azóta ismét eltelt félév; de a főszolgabirói jelentés nem érkezett be. Ugyanezen határozat a kir. tanfelügyelő kötelességévé tette, utasítsa a községi előljáróságot, hogy az óvóda részére bérházat szerezzen, az óvónői állomást szervezze s a pályázatot hirdesse ki. — E megbizatásnak megfelelve már folyó évi 718. számu felhivásommal utasítottam a községet a 188. kbi. sz. határozat foganatosítására.

És az eredmény? Semmi! A főszolgabiró mit tett? Semmit! A 3%-os óvódai pénz elharácsoltatott. Kit büntettek? Senkit! Az ilyen aprólékosságok szóra sem érdemesek!

És találkoztak a szeptember 17-iki gyülésen, kik feleslegesnek mondották ki határozati javaslatom 3. pontját! Szebb volt a személyes heccelődés!

7. *Még egy jelentés a rajkai járás főszolgabirájától iskolaügyben az alispánhoz ennek fogságra itéltetése utáni hétben.*

Elismerve azt, hogy a rajkai járás főszolgabirája nagyon nagy lekötelezettje az alispánnak, nem csoda, ha az az alispán elitéltetésének hirére 1900. jan. 3-án 33. sz. a. nem ugyan a közig. bizottsághoz, hanem az alispánhoz terjesztett jelentésében azt a javaslatot tette, hogy a köpcsényi állami elemi iskolánál, mivel egyik osztályban túlzsufoltság mutatkozik, még egy tanerő alkalmaztassék. E javaslatot a főszolgabiró a nélkül, hogy a nevezett iskolában — mivel a tantermekben talán nem is volt — a tények iránt meggyőződést szerzett volna, illetéktelen hatóság előtt tette meg, mert nekie nem az alispánhoz, hanem — ha a tanfelügyelő közvetetetlen értesítése a járási főszolgabirói állásnak derogál — a közig. bizottság utján kellett volna jelentését a kir. tanfelügyelőhöz terjeszteni. Ezt elmulasztván, az alispán a jelentést a bizottsághoz terjesztette, s igy az én kezembe került. Mikor ezt az ügyet elreferáltam, beigazoltam, hogy a köpcsényi ötödik tanítói állomás szervezése iránt már az előző évi március 8-án 16940. sz. a. kelt rendelet alapján a szintén előző évi április 14-én 672. szám a. felterjesztett tanfelügyelői jelentésnél fogva a tárgyalások folyamatban vannak. A főszolgabirónak nem minden célzatosság nélküli jelentése az alispánhoz tehát teljesen felesleges volt. — De hogy a főszolgabiró azon korlátok között mozogjon, melyek az ő számára léteznek, felsorol-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tam a rajkai járásból névszerint 6 községet, melyeknek iskoláiban túlzsufoltság észlelhető, mire a közig. bizottság javaslatomra 1900. évi február 14-én tartott ülésben hozott 47. kbi. számu határozatával *utasította* a rajkai járás főszolgabiráját, hogy »a hatósága területén levő megnevezett hat községben« a községi ügykezelés megvizsgálása és egyéb kiszállásai alkalmával az iskolafentartókat uj tanítói állomások szervezésére buzdítsa, hogy ez által a kir. tanfelügyelőnek saját hatáskörében tett e nemü intézkedései minél előbb tetté váljanak.

Ez utasítás ellenére a főszolgabiró nem csak hogy mitsem tett ez irányban s ezáltal az iskolafentartók közönyét és ellenállását mozdította elő: hanem közvetetlenül az iskolák tanítóitól és a községek jegyzői utján — mintha hivatása volna a kir. tanfelügyelő működésének felülbirálása, s mintha az ellenőrzés a községi jegyzőkre lenne bizva, — tájékoztatást szerez be arra, hogy a kir. tanfelügyelő teljesíti e kötelességét vagy nem? Ki hallott már ilyen túlkapásokról? Nincsen tehát e főszolgabiró annak tudatában, hogy a saját mulasztásaival s a tanügyi főhatóság kisebbítésével megrontja az egész vonalon a hatósági tekintélyt s az egész közigazgatási működés hatásosságát? Valjon minő megtorló intézkedések fognak tétetni a rajkai járás főszolgabirájának mulasztásai tárgyában s azért, hogy bizottsági határozatot nem respectál? És végre is, nem lett volna mulhatatlanúl szükség arra, hogy szeptember 12-iki határozati javaslatom 1. pontja érvényre emeltessék?

8. *A bizottság compromittáltatása alispáni ügykörben történt törvénytelen tanügyi intézkedés által iskolamulasztások megtorlása tárgyában.*

Már a szeptember 17-iki gyülésen említettem fel azt, hogy alispáni ügykörben történt tanügyi referádával a bizottság oly határozatot hozott, mely nemcsak törvénytelen, de melylyel magát ország-világ előtt nevetségessé is tette! Ez csakis úgy történhetett meg, hogy tanügyi dologban nem a közokt. ministeri ügykörnek a bizottságban képviselője, t. i. a kir. tanfelügyelő, hanem más, a dologhoz nem értő referens készítette és terjesztette elő a határozati javaslatot.

A nezsideri járás főszolgabirája ugyanis az alispánhoz 3032. számu jelentésében azon panaszszal járult, hogy a kir. tanfelügyelő őt megsértette, mert egy mulasztási kimutatást f. é. április hava 30-án 628. sz. a. kelt intézvényével a főszolgabirónak »kiadott«,

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

nem pedig hozzá »átszármaztatott« vagy pedig »áttett«. A főszolgabiró tehát az »ő hatóságánál« keresett orvoslást e »sérelemért«.

Ez a vélt sérelem nagy és izgatott vitakozásra adott alkalmat, s a bizottság adott felvilágosításaim ellenére 305. kbi számmal azt határozta, hogy a főszolgabiró részére a tanfelügyelőt ügykörben »kiadott« iskolamulasztási kimutatást azon *kitanítás* mellett adja vissza a »tanfelügyelőnek«, hogy »az 1868. évi 38. t.-c. 4. §-a szerént a törvényszerü eljárás az, hogy a kir. tanfelügyelő a vármegye *árvaszékét* megkeresi, hogy az iskolát mulasztott gyermek részére az 1877. évi 20. t.-c. 22. §-a alapján gyámot rendeljen«, kijelentvén, egyben, hogy — »miután a kir. tanfelügyelő nem felettes hatósága a főszolgabirónak, ehhez a netán szükséges közbenjárás iránt nem meghagyásokat, hanem illőbb formában megkereséseket intézzen s erről a nezsideri járás főszolgabirája is értesítendő« volt.

E határozat kiindulási pontja hamis; maga a referáda illetéktelen közeg által került a bizottság elé s valahány állítás van benne mind helytelen és törvénytelen.

Mert az iskolalátogatás kötelezettségét, az iskolai mulasztások nyilvántartását és ezeknek megtorlatás szabályozza 1) az 1868. évi 38. t.-c. 4. §-a, 2) ennek alapján a községek és iskolaszékek számára kiadott ministeri utasítás, valamint 3) ezekre támaszkodva a közig. bizottság által 1895. évi november 11-én 583. kbi sz. a. kiadott »szabályrendelet«, mely utóbbiban a legkisebb részletekig meg van szabva a mulasztások bejelentése és megtorlása körüli eljárás.

A hivatkozott törvényszakasz és az iskolaszékek számára kiadott »Utasítás« 56. §-a a mulasztás negyedfoku megbüntetése sikertelenségeinek esetében a kir. tanfelügyelőt jogosítja fel arra, hogy az illető községnél a negyedfoku büntetéssel sujtott szülőnek mulasztó gyermeke számára gyám kirendelése iránt *intézkedjék*; s a gyám kirendelése a községek számára kiadott utasítás 2. §-a 2. kikezdése értelmében a községi előljáróság *joga* és *kötelessége*.

E tekintetben a bizottsági szabályrendelet 8. kikezdése azt követeli, hogy »az ily gyermekek ügyében a községi előljáróság haladéktalanul tegyen jelentést a kir. tanfelügyelőhöz, hogy a törvény értelmében felelős gyámot rendelhessen ki — nem az árvaszék — hanem a község által«. Ugyanezen szabályrendelet 12. kikezdése szerént, ha a községi előljáróság e tekintetben kötelességét elhanyagolja vagy nem teljesíti: »a kir. tanfelügyelő erről a járási főszolgabirót értesíti, ki ilyen megkeresésre *köteles* az illető községi előljáróság ellen az 1886. évi 22. t.-c. értelmében a megtorló

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

intézkedést megtenni és eljárása eredményéről a kir. tanfelügyelőt értesíteni«. Így tehát, ha a kir. tanfelügyelő ezen az alapon fordul a főszolgabiróhoz, nem »közbenjárásért« esedezik, hanem a bizottság »helyett« szólít fel a kötelesség teljesítésére. E célból elég, az ügyiratokat törvényes eljárásra kiadni s a főszolgabiró *köteles* meghagyás nélkül is eljárni.

A bizottság figyelme azonban a dolog lényegétől szándékosan lett elterelve, hogy egy mellékkörülmény annál jobban domborodjék ki. Egy főszolgabiró magát sértve érezte, mert a kir. tanfelügyelő az ő hivatalából egy ügydarabot nekie »adott ki«, miután azt *„be nem adhatta“*, a miből azután az a következtetés vonatott le, hogy a tanfelügyelő nem »hatósága« a főszolgabirónak, tehát nincsen feljogosítva, ennek valamit »meghagyni«.

A tényállás pedig ez: Szt.-Andráson a község egy iskolát mulasztó gyermek apjára megtorlásul a 4-foku büntetést szabta ki. És mert ennek ellenére a fiu nem látogatta az iskolát, az előljáróság azon kérelemmel fordult a kir. tanfelügyelőhöz, hogy az erre vonatkozó községi jelentést a mulasztás-megtorlása céljából juttassa a főszolgabiróhoz. Nehogy ez mellőztetés vagy hiusága megsértése címén neheztelhessen: a kir. tanfelügyelő nem utasította a községet gondnok kirendelésére, hanem az ügyiratokat »kiadta« a főszolgabirónak, bár az egészhez nekie épen ugy nem volt köze, mint nincsen köze az árvaszéknek; mivel az 1877. 20. t.-c. 22. §-a nem vonatkozik az iskola mulasztásból keletkezett gondnok kirendelésre.

Ez a lényeg! Ezért kellett volna az ügydarabot — ha zavar okozása és vihar keltése nem volt célozva — a kir. tanfelügyelő. nek előadás végett rendelkezésre adni. Úgy, a mint az elintézés megtörtént, sem a gyermek nem járt iskolába, sem gondnok nem lett kirendelve! — E helyett a bizottság nevetséges és törvénytelen határozat hozatalába lett félrevezetés folytán kergetve. — Ez által a bizottság mindazok előtt, kik a dologhoz értenek, compromittálva lett.

Ez az oka, hogy folyton tiltakozom az ellen, hogy alispáni ügykörben referáltassanak tanügy is a tanügyet érintő dolgok, különösen akkor, ha valamely párbaj-segéd főszolgabiró akar zavart okozni.

9. *Hogyan űz az alispán komoly dolgokból tréfát? Községi előljáróságok ellen tanügyi okokból fegyelmi vizsgálat. Tanügyi helyszini tárgyalások eredménytelenségeinek okai.*

A közig. bizottság 1897. évi junius 11-én tartott ülésében az akkori kir. tanfelügyelő előterjesztése alapján hivatali hanyagság

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

miatt a hivataltól való egyidejü felfüggesztés mellett a fegyelmi eljárást Pándorf község birája és jegyzője ellen 373., — Köpcsény község birája és jegyzője ellen 374. kbi számok alatt elrendelte, s a tanfelügyelői jelentés kiadása mellett utasította az akkor helyettes alispánt, hogy a fegyelmi vizsgálat megejtése s hivatali hanyagság megtorlása iránt a legszigorubban intézkedjék. Ezt megelőzőleg 1896. évi november 9-én 486. kbi. sz. a. hozott határozatával a barátfalusi biró és jegyző ellen tanügyi dologban szintén rendelt el a bizottság fegyelmi vizsgálatot.

Azóta három ill. négy év telt el s a kir. tanfelügyelő e három fontos ügyben semmiféle hivatalos értesítést az eredményről nem nyert. A pándorfi jegyző szóval jelentette ugyan, hogy ő hallotta, hogy fegyelmi vizsgálat van ellene elrendelve; de többet a dologról nem tud. A köpcsényi jegyző ellenben állítja, hogy a nélkül, hogy nekie bárminemü határozat kézbesíttetett volna, őt az alispán már három év előtt, miután dobszóval vádlókat rendelt a községi irodába s azt constatálta, hogy a község a kisdevóvodai alap egész összegét más községi célokra használta fel – állásától felfüggesztette s a hivatalt ugyanezen idő óta helyettes által láttatja el a község terhére. Barátfalubúl meg épen minden hivatalos vagy magánértesülés hiányzik.

A kir. tanfelügyelő időnkinti értesítése az alispán kötelessége lett volna, — akár szüntették meg a vizsgálatot, akár pedig büntették az illetőket; akár szereti a tanfelügyelőt, akár nem.

De hát mindez semmi és ahhoz képest, ha az alispán a hecc és hangulatkeltés okából sérteget, intrigál. Az ilyen hivatalos komoly dolgok őt nem érdeklik; ő a komoly dolgot tréfának, gyerekjátéknak veszi, mit a levéli, gálosi, szentpéteri iskola-ügyi helyszini tárgyalások is bizonyítanak, melyek már 3 év előtt foganatosíttattak s eredmény nem mutatkozik, mert pl. a levéliek socialismusától félünk, ha óvodát vagy iskolát kell építeni; de azóta a község költségén korcsmát és községi irodát, meg jegyzői lakást emelni lehetett; a gálosi deputatio meg halasztást kért iskola-bővítési ügyben, — és az alispán a halasztást saját hatáskörében megadta; Szentpéteren mitsem tesznek! És így megy tovább! De azért »minden rendben van«.

És ha szept. 12-én határozati javaslatom 3. pontjával ezt a »rendet« bolygatom: akkor — bármennyire kiméljem is az akadékoskodó személyeket — titkos »conventiculum« tartatik, a tanfelügyelő elcsapatik, — az alispán dicsőíttetik s a párbajsegéd és Strohmann-főszolgabiró dédelgettetik — a vármegye administratiójának nagy dicsőségére!

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

10. *Bizonyítékok arra, hogy az alispán tényleg is, elvileg is, nem csak a közig. bizottságban, hanem főispáni ügykörben is magát a főispán helyettesének képzeli.*

A közig. bizottság az 1900. évi junius 13-án a főispán elnöklete alatt tartott gyülésében előterjesztett javaslataim elfogadása mellett a 261., 279., 290., 298., 305., 321., 324., 325., 332., 345., 351., 359., 367., 368. és 371. sz. határozataival a féltoronyi iskolaépítési számadás, Stahl n.-járfalusi tanító fizetési hátraléka, tankötelesek összeirása, a lébenyi iskolai segély, a bezenyei iskolai vizsgálat bejelentésének elmulasztása, Dudosics tanító fizetési hátraléka, a halászii kisdedóvódai számadás, az iskolamulasztások megtorlása, Tschida kálnoki tanító korpótléka, Védeny községének iskolai célra történt házvétele, Bányai rajkai tanító korpótléka, a lébenyszentmiklósi iskolai számadás és a püskii tanító fizetésének kiegészítése ügyében hozta meg határozatait, melyeket az elnöklő főispán helyett az alispán adott ki. Ez, bár szokatlan eljárás, mert a bizottsági határozatokat annak kell kiadni, a ki az ülésen elnökölt, mégsem eshetik kifogás alá, ha az elnök és helyettese kölcsönös megállapodás után a jogokat egymás között felosztják. Ámde az alispán az idézett határozatoknál neve aláirása előtt e kitételt: »Főispán helyett« használta oly módon, mint mikor a »minister helyett« az államtitkár ir alá valamely ügydarabot. Már pedig azt senki sem fogja elhinni, hogy az alispán helyettese volna a főispánnak akkor, mikor a főispáni állás nem üres, mikor nem egy kormányzó alispánról van szó. Az alispán tehát csakis a bizottsági elnök, nem pedig a főispán helyett lett volna feljogosítva bizottsági ügydarabokat aláirni.

Bármily csekélységnek látszassék is e kifogásom: mégsem az! Ha valamely főispán szabadságon van vagy pedig székhelyétől távol tartózkodik: akkor helyettesét a minister nevezi ki. Megesik, hogy valamely főispáni titkár nyer megbizatást és jogosítványt a helyettesítésre, de nem az alispán. Egyébként meglehet, hogy az alispán »a főispán helyett« aláirásával csak azt akarta mutatni, hogy ő itt »minden«, hogy tehát veszély fenyegeti azt, a ki az ő mindenhatóságában kételkedni mer. Máskor is eltávozott ülés után elárvult székhelyéről a főispán; de akkor az aláirandókat utánna küldték s a határozatokat a törvénynek megfelelőleg ő irta alá. Miért éppen most kellett törvénytelenül eljárni?

Ez a kérdés is összefügg szeptember 12-iki határozati javaslatom 4. pontjával!

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

11. *A „Tornacsarnok" ügyével kapcsolatos alispáni beugratások, gyermekes rosszakaratu bakafántoskodások és indokolhatatlan hatalmaskodások.*

Még a durva sértést, párbajra kihivást, kriminális birósági itéletet megelőző időből is maradt vissza egy »elintézetlen« ügy, mely az alispáni hivataloskodásban az erkölcsi komolyság hiányát illustrálja.

A »Magyar-Óvári Tornacsarnok« felügyelő bizottságában a nm. szakminister ur kitüntető bizalmából az elnöki tiszttel ruháztatván ugyanis fel, e minőségemben legott azt észleltem, hogy a használaton kivüli tornaszerek őrizetére a csarnok nem rendelkezik elégséges helyiséggel. Mivel azonban a csarnok az állami elemi iskola telkén, az iskola tőszomszédságában van, itt pedig fölösleges pincehelyiségek bővében találhatók: 1899. márczius 22-én javaslatot tettem, hogy ezen helyiségek egyike és az iskolai épület padlásának egy elkülönítendő része a mondott célra engedtessék át. Az erre vonatkozó engedély már április 6-án 28.263. szám a. érkezett le hozzám, minek folytán akkép *rendelkeztem*, hogy az áll. iskolának akkori igazgató-tanítóját utasítottam egyik üres pincehelyiségnek a tornacsarnok művezetője részére leendő átengedésére. Hogy milyen nehézségekbe ütközött e rendelkezésem foganatosítása, mig az egyik pincehelyiségnek kulcsa megszerezhető volt: ennek ecsetlésétől el kell tekintenem. Csak azt kivánom megjegyezni, hogy ez az ügy az 1899. évi május 10-én tartott bizottsági gyülésen 322. sz. a. nagyon furcsa s az alispánt és gondolkozásmódját igen jellemző eljárással került tárgyalás alá.

A dolog ugy esett meg, hogy a gyülés rendjén egy kétives ügydarab került az elnöklő alispán kezéhez, ki a főjegyzővel folytatott megbeszélés után az ügydarabot a gyülés szine előtt kézbesítette nekem — előadásra. — Az egyik a volt igazgató-tanítónak tiszteletlenségtől hemzsegő panasza volt a fölött, hogy a felesége mosatni akar, de nem teheti, mert én mosókonyháját tőle elvettem s annak kulcsát magamnál tartom. Kéri tehát az akkori gondnoksági elnököt, tegyen intézkedést, hogy a kir. tanfelügyelő a mosókonyha kulcsát kiadja. A másik, a felsőbb forumot az alantasnál bepanaszló iratot az akkori gondnoksági elnök a közig. bizottsághoz terjesztette s itt sürgős intézkedést kért a tornacsarnok művezetőjének a kir. tanfelügyelő utasítására elkövetett erőszakosságai megszüntetésére s a mosókonyha visszadására. Nem szabad felednünk, hogy akkor, mikor ez történt, egyes gondnoksági tagok fel-

mentetése iránt már megtettem volt javaslatomat, hogy erről az alispán tudott, s hogy akkor a bizottságban még négy oly tag ült, kik az iskolai gondnokságnak is tagjai voltak.

Minthogy azonban annak elbirálása, hogy milyen ügyek bocsáttassanak a bizottság határozata alá, vagy mely tanügyi dolgok intézendők el elnöki úton, vagy mily tanügyi kérdés látandó el tanfelügyelői ügykörben, — ha a szakminister vagy a közig. bizottság másként nem dönt — egyedül és kizárólag a kir. tanfelügyelőre tartozik: ugyanazért a napirendre kitüzött többi előadmányaim szokásos egyhangu elfogadása után — utalással arra, hogy az iskolai gondnokságok és iskolaszékek gyülési határozatai vagy elnöki intézkedései csakis a kir. tanfelügyelő *jóváhagyása* után hajthatók végre — arra kértem a mosókonyha-ügy megismertetése után a bizottságot, hogy a *szabálytalan* uton a gyülés plenuma elé került ügy fölötti tárgyalástól tekintsen el, mert minden, a mi ez ügyben a tornacsarnokban és el. iskolai épületben történt, ministeri rendelet alapján történt. Arra is kértem akkor a bizottságot, hogy az ügyiratokat, mint a kir. tanfelügyelő ügykörébe tartozókat, nekem adja ki.

Már-már kimondandó volt a határozat, mikor az elnöklő alispán hivatkozva és támaszkodva ismeretlen elnöki jogára, a gyülés megkérdeztetése nélkül kijelentette, hogy ő az iratok felolvasását elrendeli.

Viszonzásul kifejtettem legott, hogy az »elrendelés« szüksége nem forog fenn, mert bármely bizottsági tag egyszerű kivánságára minden a szakelőadó által gyülési tárgyalásra bocsátott ügyiratot fel kell olvasni. És — bár a darabot gyülési tárgyalásra nem bocsátottam volt s így a felolvasásra sem forgott fenn ok, — mégis felolvastam a két beadványt azon kérésem ismétlésével, hogy az ügyiratok adassanak ki nekem.

Ámde nem várt élénk és izgatott discussio keletkezett. Az egyik oldalon az állíttatott, hogy közegészségügyi szempontból egy igazgató-tanítónak a mosókonyha mulhatatlan s nélkülözhetetlen szükségesség; a másik oldalról az hangzott el, hogy a legkevesebb épületben található mosókonyha és az emberek mégis egészségesek; a harmadik oldalról jogi szempontokat hangsúlyoztak, míg végre hosszú szenvedélyes vitatkozás után az elnöklő alispán kijelentette, hogy belenyugszik a kérdésnek a napirendről leendő levételébe, s hogy ő addig, míg a szakminister másként nem rendelkezik, megengedi, hogy a főispán állandó távolléte miatt az alispán által használt főispáni lakás mosókonyhájában mossa szennyesét a volt igazgató-tanító.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Ülés után rögtön a vármegye igtató-hivatalába távoztam s kérdőre vonva a kezelő tisztviselőt, figyelmeztettem őt, hogy többé *ülés alatt* beérkező ügydarabokat — mielőtt azokat nem láttam — ne adjon ki, mert a jó rend s tisztességes közigazgatás nélkülözhetetlen kellékeihez tartozik az, hogy minden előadmány kellően készíttessék elő és sötétben tapogatódzó vitákra alkalmat ne adjon.

Az igtató bocsánatkérés mellett azzal mentette szabálytalan eljárását, hogy nekie az *alispán ur gyülés előtt utasításúl adta,* hogy a m.-óvári áll. iskola elnökétől a *gyülés folyama* alatt beérkező hivatalos zárt levelet legott bontsa fel, igtassa és nekie kézbesítse.

Ez az eljárás ugyan teljesen tájékozott engem arról, hogy miért keletkezett a heves és izgatott vita: mindazáltal figyelmeztettem az igtatót, hogy a közig. bizottsági ügyek nem tartoznak alispáni ügykörbe s e tekintetben az illetékes szakelőadó utasításait köteles irányadókul venni, mert az van hivatva a bizottság számára az előadmányokat előkészíteni. Az igtató ismételt bocsánatkérése után hivatalából távoztam.

Az előadottakból kitünik, hogy a gyülési heves vita épen úgy volt előkészítve, mint történt egy évvel előbb, akkor, mikor a szóban levő volt igazgató-tanító ministeri rendelet foganatosításának megtagadása okából fegyelmi vizsgálat alá volt vonandó. De tisztán áll az is, hogy az idei szept. 12-iki és 17-iki gyülés csak folytatása volt az alispán áskálódásainak, erőszakoskodásainak, heccelődéseinek, mert más hatóságot maga mellett nem tűr s magát, miután a főispán alteregója gyanánt működik — minden törvény és szabály fölött állónak képzeli. S a kit sértéssel, kihivással nem riaszthat meg: azt elkapatottságában gyanusítja, rágalmazza, zaklatja.

És épen az ilyen viszszásságokat, komoly emberhez nem illő gyerekes és roszakaratú bakafántoskodásokat s helytelenségeket akartam megszüntetni szept. 12-én benyjutott határozati javaslatom 4. pontja által, kiméletből elhallgatva a személyes vonatkozásokat.

12. *A kriminalis biróság elé idézés folytán az alispán izgalma és boszúja.*

Párbajügygyel, kriminalis birósági sújtó itélettel kezdettem módfelett szennyes és jellemezhetetlen, hogy úgy ne mondjam »kalandor közigazgatásunk«*) ismertetését.

*) Uj szó ad normam: minta-administratio, kutya-közigazgatás, arany administratio stb.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

S a mint Magyarország közig. bizottságainak annalisaiban páratlanul áll az a »közigazgatási csiny«, melyet csak a megfékezhetetlen örjöngésig fokozódott boszuérzet produkálhat, s mely eddigi fejtegetéseimnek alapját és kiindulási pontját képezte: úgy a büntető birósági vizsgálóbiró mult évi november 10-ikére szóló idézése s a kriminális bíróság által december 28-ára történt tárgyalásnak kitüzése is hallatlan vakmerőségre, meg nem bocsátható erőszakoskodásra, valóságos ázsiai basáskodásra ragadtatta — az alispánt, ezuttal nem a főispánnal, hanem hozzá alárendeltségi viszonyban álló »közegeivel« takaródzva, kik között egy az állami iskolai gondnokságban elfoglalt tisztsége alól javaslatomra felmentett zavargó egyén vitte a főszerepet.

Az egyenes gondolkozásu ember, kinek tiszta a lelkismerete, bizva igazában és a bíróság pártatlanságában, nyugodtan néz ilyenkor a bünvádi vizsgálat és kriminalis tárgyalás elé. Azon van, hogy hivatala decorumát óva, a személyes torzsalkodásból folyó differentiák sem a nyilvánosságban, sem pedig a hivataloskodás körében legalább az ő hozzájárulásával, az ő jelenlétében senki által ne tárgyaltassanak s oda iparkodik, hogy a nagy közönség személyes differentiák megbirálása alkalmával a hivatali eljárásban és működésben még csak ürügyet se találjon a gáncsra, a megszólásra.

Valjon így tett-e az alispán? Bevárta-e nyugodtan a kriminalis vizsgálat és tárgyalás eredményét? Lássuk!!

13. *Tanhatóságilag engedélyezett iskolai ünnepély rendőri karhatalommal történt betiltása a közönség nagy megbotránkoztatására.*

A közvetetlen hatóságom s felügyeletem alatt álló magyar-óvári állami polgári leányiskolának saját iskolai helyiségében tartatni szándékolt iskolai ünnepélynek és diszelőadásnak brutalitással történt rendőri megakadályozásáról s a gyermeksereg- és ünneplő közönségnek ép oly erőszakos, mint brutalis rendőri szétkergetéséről van szó.

A tényállás ez:

A polg. iskola igazgatósága nálam 1899. évi november 7-én jelentette, hogy az iskola tantestülete december elején iskolai könyvtára létesítése érdekében szavalattal, énekkel és szindarabokkal egybekötött előadást szándékozik tartani az iskola tornacsarnokában, s hatósági engedélyt kért arra, hogy a könyvtár-szabályzat értelmében 20 krtól 1 frtig terjedő belépti-díjat szedhessen. A tantestület e szándéka tanhatósági helyeslést és elismerést nyervén: az igazgatóság november 25-én ismét jelentette, hogy ezen iskolai előadást a tantestület december 2-ára tűzte ki.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Az előkészületek megtörténtek, a meghivókat szétbocsátották, költségeskedtek, a gyermekek szülői a szükséges ruhákat előállították. December 2-án a tantest azon volt, hogy az előadás megkezdessék, midőn gyermek-előadásukat az alispán a szolgabiróság utján, másfél órával az előadás előtt, a Mosonyban uralkodó difteritis-járvány ürügye alatt rendőrileg betiltotta. A tantestület az alispán ezen eljárását, úgy az eltiltás módját, mint az erre indító okokat mérlegelve, a polgári iskola ellen irányuló állásfoglalásnak jelezte előttem.

Mert, hogy ezen előadás betiltására kényszerítő okok nem forogtak fenn, azt az igazgatóság hivatalos jelentése szerént következő tények bizonyítják:

Mosonyban ugyan a járvány felléptével ugyanazon évi november 17-én az iskolában a tanítást beszüntették; mindazonáltal Magyar-Óváron sem a gymnasiumból, sem a polgári iskolából a Mosonyból bejáró tanulók — kik pedig mindkét intézetnél jelentékeny részét képezik a növendékeknek — az iskolábajárástól nem csak hogy el nem tiltattak, hanem Magyar-Óvár községi előljáróságának hivatalosan bemutatott intézkedése értelmében egyenesen feljogosíttattak az iskolák látogatására, s az egész idő alatt látogatták folyton akadálytalanul az iskolákat a nélkül, hogy közülök egy is a járványos betegségbe esett volna, s a családban vagy ugyanazon házban előforduló járványos baj miatt kénytelen lett volna az iskolától távol maradni. Mi több: november 18-án Magyar-Óvárott a gymnasium Erzsébetnapi ünnepélyt rendezett, sőt november 19-én épen Mosonyban, a járvány helyén, szintén iskolai ünnepélyt — és november 25-én két nyilvános helyiségben bált tartottak. Ezeknek megakadályozására az akkor még növekvő járvány mellett sem gondolt senki, s nem történt semmiféle intézkedés arra nézve sem, hogy az egymást érő nyilvános mulatságokon a mosonyiak Magyar-Óvárott és a magyar-óváriak Mosonyban meg ne jelenhessenek. Miért is a polgári iskola sem gondolhatott járvány okából a betiltás által reá várakozó kellemetlenségre; mire annál kevésbbé számíthatott, mivel a járványt szünőfélben levőnek tudta, mit a mosonyi főorvos december 8-áról szóló jelentése, melyben a járványt megszüntnek nyilvánítja, be is igazolt. Mikor tehát a járvány növekvőben volt, Mosonyban mulatságok, előadások tartattak, mikor pedig megszünt, betiltatott Magyar-Óvárott a polgári iskola előadása!!

Okra tehát csak a polgári iskola előadásának megakadályozása végett volt szükség s a betiltásnál követett eljárás csak az érdekelt szülők megbotránkozásának fokozására volt alkalmas; mert dacára annak,

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

hogy a meghivók az előadás előtt már 4 nappal szétküldettek s azok már akkor a főszolgabiró s alispán kezeihez jutottak: az előadás napjának déli féltizenkét óráját a szolgabiróság részéről intézkedés nem történt. Ekkor azonban déli 12 óra tájban a főszolgabirói hivatal közigazgatási gyakornoka, — ki a megbizóját nem nevezte meg — mivel a főszolgabiró és szolgabiró távol volt, — jónak látta felsőbb rendelet folytán egy hajdut azon üzenettel küldeni az intézet igazgatónőjéhez, hogy menjen *azonnal* a szolgabirói hivatalba. És bár az e modorban tett berendelésére az igazgatónő nem tartotta kötelességének megjelenni: mégis az okról magának mielőbb tájékozást szerzendő, elment. A midőn a joggyakornok szóbelileg arról értesítette az igazgatónőt, hogy az aznapi polgári iskolai előadás a mosonyi difteritis járvány miatt meg nem tartható s arra szólította fel, hogy az előadás elhalasztását hirdesse ki: az igazgatónő az indokolt betiltó rendeletet hivatalosan irásban követelte, mely nem létezett.

Délután, valamivel 5 óra előtt, a midőn nem csupán csak a szereplő gyermekek szülői — köztük a mosonyiak is — az öltözködésnél segédkezendő, — az előadásra mind egybegyültek, hanem a közönség nagy része is már a teremben volt: dobos járta be az utcákat, kikiáltva az előadás betiltását. A teremben pedig rendőrök jelentek meg, hangoztatva, hogy »szükség esetén vannak készletben csendőrök is«; és csak ezután érkezett a torna-terembe egy hajdu az előadást betiltó hivatalos irattal.

Nehogy tehát a jelenlevő vendégek rendőrileg szétkergettessenek, s igy az igazgatónő az itt megszokott erőszakoskodásoknak tápot adjon: kihirdette, hogy az előadást elhalasztani kénytelen s a jelenlevőket távozásra kérte fel.

Hogy ezen eljárás úgy az iskola érdekében fáradozó tantestületben, valamint a szülőknél csak az elkeseredés, elégedetlenség és felháborodás érzetét kelthette: az nagyon is érthető. Miértis az intézet vezetője, tudatában annak, hogy a tantestület legjobb tehetsége szerint igyekszik reá rótt feladatának megfelelni, kötelességének tartotta a tanintézet érdekeit ez irányban is megóvni és ilyen és hasonló elbánás ellenében védelmet keresni, arra kérve engem, hogy jelentését hivatalos eljárás alapjául vegyem.

Nem én irtam le a tényállást: azt a polgári iskolai igazgatónőnek hozzám felterjesztett sürgős jelentéséből ismertem meg egész csúnya valóságában.

Láttam ugyan én is a sürgést-forgást a megyeház körül, értesültem is arról, hogy valami »nagyszerü coup« van tervbe véve;

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

de ez nem gátolt abban, hogy az iskolai ünnepélyre én is elmenjek. Ott voltam én is az ünneplők sokasága közt. Láttam a rendőröket, kik az előadás megkezdését karhatalommal meggátolni voltak hivatva. Azért utasításul azt adtam az igazgatónak, hogy az erőszaknak engedve, hirdesse ki az előadás elhalasztását. Megtette!

Hazamenőben hallottam én is a dobszó pergését s azt a kihirdetést, hogy a közönségnek »megtiltatik« a részvétel az előadáson mely »rendőrileg eltiltatott«. Mikor hivatalos helyiségembe visszajöttem: iróasztalomon találtam e tiltó főszolgabirói »végzést«, melyet a hivatalos órán kivül, magánházban, sürgős intézkedés gyanánt, kézbesítettek — a tollnoknak, ki azt dolgozó-asztalomnak szembeötlő helyére tette számomra.

14. *Főszolgabirói gyakornok a tanügyi főhatóságnak „miheztartás“ végett végzést küld.*

Ez a végzés a maga nemében unikum, a brutalitásnak non plus ultrája. Közlöm azért szószerént:

»9848. alisp. sz. Mosony-megye alispánjától. Vármegyei t. főorvos f. é. december 2-án 1216. sz. a. kelt előterjesztése a helybeli polgári leányiskola igazgatósága által ma este 6 órakor a tornacsarnokban rendezendő nyilvános gyermekelőadás betiltása tárgyában. Végzés. Miután a vármegyei tiszti-főorvosnak valamint a rövid uton meghallgatott magyar-óvári járási főszolgabirói hivatalnak jelentéséből arról győződtem meg, hogy a helybeli m. kir. áll. polgári leányiskola tantestülete, ma este 6 órára belépti-díj szedése mellett nyilvános gyermekelőadást szándékozik rendezni: tekintve, hogy ezen iskola növendékeinek nagy része Mosonyban lakik, Mosony községben pedig a diphteritis járványszerü fellépte (megbetegedett 39 gyermek?? meghalt 7??) hatóságilag megállapíttatott; tekintve továbbá, hogy a legutóbbi megbetegedés csak tegnap?? történt, minek következtében, ha a Mosonyban lakó tanulók a részvételtől el is tiltatnának, még sem volna megakadályozható, hogy Mosony községből felnőttek ne vegyenek részt ezen előadáson, a mi esetleg a járványnak Magyar-Óvárra leendő behurcolását okozhatná; tekintettel végül, hogy ámbár az előadás belépti díjak szedése mellett nyilvános, azonban az az I. f. rend.-hatóságnak kellő időben bejelentve nem lett (?) s hogy a polgári leányiskola igazgatója a főszolgabirói hivatal figyelmeztetése dacára az előadást el nem halasztotta: az 1876. évi XIV. t.-cz. 81 §. alapján a 7. §-ra való hivatkozással a polg. leányiskola tantestülete

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

által mára tervezett nyilvános gyermekelőadást a Mosony községben fellépett nagymérvü diphteritis-járvány következtében betiltom s utasítom a magyar-óvári járás főszolgabiráját, hogy erről 1. a magyar-óvári kir. áll. polg. leányiskola igazgatóságát miheztartás, 2. a vármegye kir. tanfelügyelőjét és 3. a vármegye t. főorvosát tudomás, 4. Magyar-Óvár és Mosony község elöljáróságait pedig azonnali közhirrététel végett értesítse. Magyar-Óvár, 1899. évi deczember hó 2-án.«

Ha már az alispán basáskodása, illetéktelen ügykörü, semmi által nem indokolt intézkedése (nem is szólva a közegészségügyi eddigi intézkedések körüli szabálytalanságokról!) sértő volt reám s tanügy-főhatósági integritásomra nézve: mennyivel inkább volt sértő a távollevő főszolgabiró és a szintén távollevő szolgabiró helyett egyik közigazgatási gyakornok által kiadott s dec. 2-án 9288. szolg. sz. a. kelt azon végzése, mely az alispáni intézkedést *„a vármegye kir. tanfelügyelőjével miheztartás végett“* közli.

Nekem az ilyen túlkapások megfékezésére sem rendőr, sem csendőr nem áll rendelkezésemre. Engem a törvény s az ezen alapuló ministeri rendeletek irányítanak. Nyugodtan zsebre kellett vágnom a hivatali zabolázatlanság e fattyuhajtásait!!

15 *Az alispáni brutalitásoknak háttere.*

Mikor az iskolai ünnepélynek és előadásnak az iskola tornacsarnokában (tehát nem vendéglőben vagy más nyilvános mulatságokra szánt teremben, hanem »iskolai helyiségben«) megtartását joghatóságomból kifolyólag megengedtem: akkor semmiféle rendőri vagy közegészségügyi akadály nem forgott fenn, a mint az az előadás napján sem állott utban.

Tanhatósági hozzájárulásomnak az 1877. évi január hava 17-én 1238., továbbá az 1897. évi szeptember hava 10-én 72.126. s végre az 1897. évi október hava 28-án 66.542. sz. a. kelt rendeletek képezték alapját, meg lévén állapítva a könyvtári szabályzat IV. fejezete 7. pontjában, hogy ilynemü iskolai előadások alkalmával belépti-díj szedhető; e mellett ki van mondva, hogy »az iskolák melletti könyvtárak létesítése minden lehető módon előmozdítandó«. De hát ezt az alispán vak dühének utvesztőjében nem vette figyelembe!

Ebből folyólag tehát teljes mértékben alapos következtetés az, midőn a polgári iskolai igazgatóság az ő jelentésében az itteni zavaros és lehetetlen viszonyok ismeretéből fakadólag állítja, hogy

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

az általa körülirt iskolai gyermekelőadásnak mesterségesen előrántott és minden alapot nélkülöző rendészeti és közegészségi indokokra támasztott betiltása nem nevezhető egyébnek, mint »a polgári iskola elleni állásfoglalásnak«, mely a közönség körében tényleg leirhatatlan nagy felháborodást és elégületlenséget keltett, mit azonban a polgári iskolai igazgatóság az előadás elhalasztására vonatkozó körözvénye némikép csillapított. Jellemzi különben egyik helyilap »Eine schändliche Blutthat« címü cikke az itteni viszonyokat. A leirt vérengzésben tanuként az az ártatlan közigazgatási gyakornok is szerepel, a ki az alispán utasítására a *polgári iskola tervezett ünnepélye napján a rangban, fizetésben, állásban, társadalmi positióban magasan fölötte álló intézeti igazgatónőt, mintha valami facér-cseléd vagy utcai csavargónő volna, vármegyei hajdu által parancsolta a főszolgabirói hivatalba.*

Kötelességem már most az iskolai ünnepélyt betiltó rendelet kiadásában lappangó erőszakoskodások és törvénytelenségek indító okait fürkészni. És midőn ezt, egybevetve a történtekkel, teszem, ismét vissza kell térnem oly tények felsorolására, melyekről már több izben emlékeztem meg.

Eltekintve a büntetőbiróság elé történt idéztetés izgalmaitól; az alispán, mint már a bevezetésben említém, nem tudja, nem fogja elfeledni és megbocsátani, hogy az ő és a főispán megkérdeztetése nélkül e vármegyében tanfelügyelői személyváltozás történt; nem különösen azt, hogy »eddigi hasznos szolgálataim elismerése mellett« én állíttattam a tankerület élére; nem tudja elviselni, hogy a tornacsarnok felügyelő bizottságának én vagyok elnöke, s ő tag gyanánt sem szerepelhet; hogy különösen annak megnyitása ünnepélyén nem ő vagy a főispán, hanam a kir. tanfelügyelő viselte a a minister képét; nem akar belenyugodni abba sem, hogy a volt elemi iskolai igazgató fegyelmi ügye, egyes gondnoksági tagok, melyekhez ő is tartozott, tüntető lemondása folytán javaslatomra történt felmentése nem az ő és érdektársai szája ize szerint nyerte megoldását, miáltal az érdekszövetkezet lánczolatából egy szem kiesett; sértésnek veszi és hirdeti, hogy az állami iskolai gondnokság egybeállítására nézve a 22.359. számu fegyelmi rendelettel nem a fő- vagy alispán, hanem természetszerüleg a kir. tanfelügyelő nyert megbizatást oly módon, hogy tagokat kinevezésre ajánljon; zokon esett nekie, hogy az ő és társainak a gondnoksági tagságról történt lemondásától senki sem ijedt meg; de a mi a legfőbb, nem tud, nem fog megnyugodni soha abban, hogy a volt állami elemi iskolai igazgató-tanító nem lett — mint ő és szövetkezete akarták

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

— a polgári leányiskola igazgatója; nem annak leánya nyerte e a polg. iskolai segéd-tanítónői állást és nem alkalmaztatott egyik általa dédelgetett hölgy polgári iskolai rendes tanítónőnek; hanem a megyei »intéző-körök« tudta és megkérdeztetése nélkül állíttatott egybe a magyar-óvári polgári leányiskola tanító-testülete is, és lett ujabban kinevezve az elhelyezett volt igazgató-tanító helyébe egy általuk nem ismert, nem ajánlott igazgató-tanító.

Az alispán tehát, ki a főispáni titkár korából megszokta az intézést, kormányozást, rendelkezést — miután a főispán, még ha nincs is szabadságon, úgyszólván sohasem tartózkodik a vármegyében (legalább is ittlétem óta vele négyszemközt még nem tárgyalhattam) — a fölötti boszuságban, hogy a központi kormányzat elhatározásait a tanügy terén nem irányíthatta: sérteget, üldöz, kicsinyít mindenkit, a ki az ő erőszakoskodásainak vak eszköze lenni nem tud s nem akar, vagy a ki azokat kellő mederbe szorítani törekszik; fenyegetődzik, elhelyezésekkel, utczai insultusokkal, nyugalomba helyeztetésekkel; dicsekszik a kormány és közötte történt megállapodásokkal; költi a legkalandosabb hireket s azokat terjeszti, így törekedvén — bár sikertelenül — arra, hogy megrontsa a tanügyi kormányzat és közigazgatás tekintélyét és hatását. Még a közönség elkeseritésétől és megbotránkoztatásától nem riadt vissza, midőn a közegészségügyi törvény rendelkezéseibe kapaszkodva, erőszakoskodott ok nélkül és visszaélt hivatali hatalmával. Borzasztóan bántja az is, hogy a rémuralma dacára nem képes megfélemliteni az itteni tisztességes elemeket; hogy fenyegetődzései az önállóan gondolkozni képes intelligentiánál csak a szánakozás mosolyát idézik elő; hogy a számot tevő független művelt közönség u. m. a m. kir. gazdasági akadémia tanárai, a kir. járásbiróság tagjai, a főhercegi uradalom tisztviselői, a gymnasiumi tanári kar, az állami iskolák tanerői, a vármegye területén működő lelkészek stb. magukat tőle távol tartják, a vele való érintkezést kerülik, s nekie arra kell szorítkoznia, hogy az ő érdekszövetkezetének 3—4 tagjával, kik egyuttal hivatali alárendeltjei is, szőhessen intrikákat, csaphassan »muri«-kat: mig én a vármegye most felsorolt intelligentiájának tiszteletreméltó minden egyes tagjával a legjobb viszonyban álltam ittműködésem egész ideje alatt s állok most is; és a mi fő, a megye papságát, az alispánnak személyemre vonatkozó rémitgető hiresztelései dacára, megtudtam nyerni annak az elvnek, hogy az iskolaszéki elnökök beilleszkedjenek a tanügyi organismusba.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

VI.

Zárszó.

Három évig türelmesen hallgattam. De a türelemnek is van határa! Nem viselhettem már el az eddig kimutatott túlkapásokat, erőszakoskodásokat, zavargásokat, visszaéléseket, szabálytalanságokat, durvaságokat, fékezhetetlenségeket és törvénytelenségeket, melyeket szemlélnem, átélnem, tapasztalnom kellett! Hallgattam, mert »jobban szeretem« a békés együttműködést, »mint gyülölöm« azt az embert, kinek minden szava hazugság, minden tette mások felültetése. — És hallgattam azért is, mert az ügy szentsége mindig háttérbe szorította a személyes sérelmet.

De az ez évi szeptember 12-iki és 17-iki közig. bizottsági gyülésen magának az ügy szentségének elve lett megtámadva. És e támadás ellen védenem kellett azt az ügyet, melyet eddig szolgáltam; ezt védtem jelen soraimmal is.

Kimutattam akkor, bizonyítom most a nyilvánosság terén, hogy nálunk minden bajok kútforrása az alispán; hogy ő zavarja a hivataloskodásnak rendes mederben folyását; hogy ő rontotta és rontja nálunk a társadalmi életet; hogy aknamunkával hiusít meg minden a törvényes rend betartására irányított becsületes törekvést!

És annak ellenére, hogy ezt kimutattam, beigazoltam: az *alispánnak nem volt annyi férfias és erkölcsi bátorsága, hogy maga ellen vizsgálatot kért* volna! E helyett előrántott egy bizottsági tagot, a ki nem szégyenlette magát, kötött marschroutéval egy kezébe adott indítványt a kir. tanfelügyelőnek rövid uton leendő elcsapatása tárgyában felolvasni, amért ez a tanfelügyelő törvényeknek és rendeleteknek mindenekben megfelelő határozati javaslatot akart a bizottság által elfogadtatni.

Ki fogja már most elhinni, hogy az alispán a köz, a vármegye, a kultura s a magyarosodás érdekeinek előmozdításán fára-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

dozik? Ki hiszi el, hogy ő nem céltudatosan, cselszövényekkel, valótlanságok hirdetésével és terjesztésével hinti el a konkolyt? Ki hiszi el, hogy nálunk a vármegyei közigazgatást egy feladata magaslatán álló, művelt, fontos állása decorumát felfogni és szép hivatala méltóságát megőrizni képes férfiu intézi?

Én, ki működését »töviről hegyig« megismerni tanultam, nem hiszem el; különösen akkor nem, ha nem csupán a tanügyi, de az ezzel összeköttetésben sem álló egyéb intézkedéseit veszem szemügyre, melyeknek megismertetése és megbirálása ezuttal nem képezheti feladatomat.*)

Nem hihetem el pedig azért, mert még most sem tudom, hogy a közig. bizottság szept. 17-iki famozus határozata felterjesztetett-e illetékes helyre? hogy előterjesztésem s határozati javaslatom

---

*) Legjobban illustrálja az alispánnak a tanügyi térre betolakodó »működésén« kivüli eljárását a következő eset. Ma, szeptember 29-én, midőn e sorokat védelmem befejezése gyanánt irom, a vármegyeházán rendkivüli közgyülést tartottak a főjegyző elnöklete alatt, mivel sem a távollevő főispán, sem pedig a szabadságot élvező alispán nem volt jelen. — A magyaróvári vásártér visszahelyeztetésének kérdése volt napirenden. Törvénytelen határozatot kellett megsemmisíteni. De mivel a szavazást követelni jogosított 20 tag nem volt összehozható (alig 15—18 megyebizottsági tag vett részt a gyülésen,) nem lehetett a kérdést düllőre vinni. Az alispán tehát annyira vitte már, hogy sem a megyei közgyülések, sem a közig bizottsági gyülések tárgyalásaiban a tagok nem vesznek részt; de hogy saját bünét takarja, gondoskodik műfelháborodásokról, és az általa okozott bajokat az én nyakamba szeretné akasztani, ki a közgyülésnek tagja sem vagyok. Vagy én vagyok oka annak is, hogy a közig bizottsági gyüléseken is rendszerént csak 2—3 választott tag van jelen? — Még egy ennél is szebb eset adta magát elő. — Kihirdették, hogy »a belügyminister a tisztviselői nyugdíj-szabályzat egyik módosításra ajánlott pontját nem hagyta jóvá« — s felolvasták az »állandó választmány« erre vonatkozó határozatai javaslatát. — Mily ártatlan szinben van itt a legrútabb önzés feltüntetve! De hát egy bizottsági tag kiváncsi volt, megtudni, hogy »mit nem hagyott hát jóvá a minister«? És ekkor kisült, hogy mind az alispán, mind egy másik tisztviselő azt akarják, hogy az államnál eltöltött szolgálati éveik rögtön számíttassanak be nekik a megyei nyugdíjintézetnél - Előterjesztést tettek. Valamely előttem ismeretlen módon rávette az alispán a megyei közgyülést is, hogy érdekükben ez elv keresztülvitelét kérelmezze a ministertől. Az ismételt felterjesztések — mivel törvénytelenséget kivánnak - ismételten elutasító elintézést nyertek. Már most a nyugdíjszabályzat módosítása címén lett becsempészve az önérdek elve. Ámde a belügyminister nem lehetett becsapni! Mint törvénytelent, nem hagyta jóvá a szabályzat módosítását, mert a törvény legalább 10 évi szolgálatot igényel akkor, ha a nyugdíjazás kölcsönössége lép életbe. — Most tehát már a vármegye közönsége is megtudta, mit kérvényezett oly sokszor - az alispán kezdeményezésére. — E két példa tiszta világba helyez mindent a vármegye általános közigazgatása körül. *R.*

csatoltatott-e? Én legalább, mint szakelőadó, semmiféle iratot a határozat megszerkesztésére eddig nem kaptam s így fel kell tennem, hogy úgy, mint 1898. nyarán a felség és az udvar megsértéséről szóló rágalmat, 1899. tavaszán pedig azt a vádat, hogy ministeri rendeleteket felülbirálatra nem mutatok be a főispánnak: most is valami olyan jelentést terjesztettek főispáni ügykörből, a főispán aláírásával a minister megtévesztése céljából fel, melyet az alispán fogalmazott. És ha e feltevésemben nem csalatkozom: akkor biztos vagyok benne, hogy ez a 3-ik, vagy Isten tudja hányadik, feljelentés is csak úgy hemzseg az engem gyalázó hazudozásoktól, az intelligentia forradalmáról, a nép elégületlenségéről, a tanítók állásfoglalásáról és egyéb oly nemtelen gyanusításoktól, melyeket nekem nyilatkozat végett — sajnos — kiadni nem szokás.

És miért kell ezeket feltételeznem?

Azért, mert ismerem az alispán fondorkodó, boszut-lihegő természetét, gondolkozásmódját, eddigi nyilatkozatait; de meg azért is, mert a szept. 18 – 23-iki időközben megjelent fővárosi és vidéki hirlapokban a közönség megtévesztésére, (hogy úgy ne mondjam: rászedésére) szánt közleményeket olvastam a »boycottált tanfelügyelőről«, — »a megyének a tanfelügyelő elleni állásfoglalásáról,« — »az összeférhetetlen tanfelügyelőről« stb. E hirlelések is egészen az alispán soha igazat nem mondó megnyilatkozásaira vallanak. Azt irja, vagy iratja, hogy én a rajkai járás főszolgabirájának hivatalos hazudozása ügyében kiküldött háromtagu bizottság jegyzőkönyveit hamisaknak jelentettem ki; holott ez mostanig (szept. 29-éig) még nem is működött, tehát jegyzőkönyvet sem mutathatott be, annál kevésbbé emelhettem kifogást. Azt hazudja vagy hazudtatja tovább, hogy három bizottsági tag nyilatkozott a szept. 17-iki bizottsági gyülés rendjén az iránt, hogy velem többé ugyanazon tárgyalási asztal mellé nem ülnek; holott csak egyetlen egy »intézőt« foghattak erre a csunya szerepre, a ki különben sokkal okosabban cselekednék, ha a saját ajtaja előtt söpörne a helyett, hogy az alispán által fogalmazott »indítvány« felolvasására vetemednék. Végre hireszteli vagy hireszteltetí, hogy a bizottság az én jelentésemet »felháborodással« — »megütközéssel« utasította vissza; holott én éppen semmit sem jelentettem, hanem határozati javaslatot terjesztettem be; s állítja, hogy az alispán aktaszerüleg bizonyította be az én indokaim tarthatatlanságát; mikor éppen az én határozati javaslatom (s nem jelentésem) mellett érvelt ellenem felhozott bizonyítékaival.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

De ennek a Curia elitélő döntvényének hatása alatt sinylődő alispánnak sem a minister megtévesztése, sem a félrevezetett napisajtóban hirré adott sensatio nem volt elég! Neki több kellett!

Megcselekedte most már ismételten azt is, hogy engem, a vármegye kir. tanfelügyelőjét, a vármegye által fentartott vármegyei *„hivatalos közlöny"-ben* támadott vagy támadtatott meg qualifikálhatatlan módon. Azért mondom, hogy »ismételten« támadtatott meg a rendelkezésére álló megyei »hivatalos közlöny«-ben, mert a mult év végén történt büntetőbirósági elitéltetése után a vármegye lapjában rólam azt iratta, hogy »szüzi talajon elmérgesítem a viszonyokat«, a közszolgálatban »modortalannak« állít oda, »kryptogrammal« hasonlít össze és végre engem »javíthatatlan vén petroleurnek« neveztetett, »a kit államszolgálatban nem szabad megtürni«. Akkor a kir. ügyészhez fordultam a hivatalnok megsértésének megtorlása végett; de ez nem talált semmi sértőt abban, ha az Urunk Királyunk ő felsége iskolafelügyeleti legmagasabb jogának gyakorlatában levő vármegyei főhivatalnokot, tehát a vármegye egyik főhatóságát, a vármegye »hivatalos közlönyé«-ben, a melyben csak azt szabad közölni, a mit az alispán ir vagy irat, ellátják oly jelzővel, mely a közfelfogás szerént gyujtogatót, communardot, anarchistát jelent. Ezt a kir. ügyész csak »idomtalanságnak« nevezte.

Most is a vármegye »hivatalos közlönyé«-nek 1900. évi szeptember 23-án megjelent számában támadott vagy támadtatott meg engem az alispán, egy kilenc-hasábnyi hosszu förmedvényben, melyről szólni, melyre reflectálni ugyan nem érdemes; de mert találtam benne némi vonatkozásokat hivatalos titkokra, nevetséges harlequinádákat s az alispán irmodorában tartott kifakadásokat: foglalkoznom kell ezzel a nevemet cím gyanánt viselő »vezércikk«-kel.

Mindenek előtt constatálja, nem is egy, hanem több helyen, hogy én »meghaltam«, menthetetlenül »elvesztem«, »nincs feltámadás«, végleg »tönkre« vagyok téve, reám kell borítani, a »feledés fátyolát«; s ir — egy kilenchasábos necrologot a szept. 17-iki gyülés lefolyásával kapcsolatban, telve ferdítésekkel, hirdetve ellenkezőjét annak, a miről e könyv IV. fejezetének tizenkét pontja alatt, kihirdetett hivatalos aktákra támaszkodva, részletesen és igazsághüen tájékoztam az olvasót. — Következik ezután annak elismerése, hogy tőlem nem lehet megtagadni a tehetséget, mint kinek »a magyar tanügy terén érdemei vannak«. Mondja, hogy »munkás életem« volt, hogy ez az élet »érdemekben gazdag küzdelmekben folyt le«, hogy saját erőmből »a ranglétrán fokozatos emelkedéssel a szorgalom és munkásság is fokozódott«. — »Mint

A győri Hiegyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tanférfiuinak és tanügyi irónak van „*némi*“ multja s ezt egyedül »önmagának köszönheti« — igy dicsér. Következnek ezután a hasábos szidalmak. Azt irja vagy iratja rólam:

A »modor« száraz, nyers, darabos; hajthatatlan, merev, meghajolni nem tud, dacos, összeütközéseket keres, ellentétek, surlódások, conflictusok vannak, a forma kedveért feláldozza a lényeget, aprólékos dolgokért kiméletlenül áldozatul dobja a legfontosabbat, ellentéteket kiélesít, szakadatlan láncolata az egyéni brutalitásnak, nyers természetü, zabolázatlan, kitöréseivel személye gyülölt, a vele való érintkezés elviselhetetlen, nem tudja magát beleélni azon társadalom keretébe, melynek tagjává lőn, félszeg viselkedésü, alacsony társadalmi müveltségü, felelős a társadalmi élet kiélesedéséért, tanügyi érdemeit ellensúlyozzák hibái« stb.

Ha az alispán dicsérete nem is dicséret; ha szidalma nem is szidalom: mégis kérdeznem kell, mit akar az alispán mondani vagy mondatni a szegény adózó nép megyei pótadójából subventionált ill. fentartott »hivatalos közlöny«-ben azzal, hogy én »féltékeny kicsinyes gonddal« ügyelek »vélt és valódi« jogaim fölött, »a miből hatásköri összeütközések keletkeztek«?

Életem nyitott könyv! Küzdelmem sok volt! De mindig az elv szentsége lebegett szemeim előtt. S ha a szóharcban az üllő és kalapács között kellett választanom: mindig az utóbbihoz nyultam. Ezt teszem most is.

Kérdezze meg ez a főispán*) érthetetlen bizalma által felfuvalkodott-

---

*) Érdekesnek tartom, ideigtatni, a mit a kormányhoz közel álló egyik fővárosi napilap ir. A »Magyar Nemzet« 1900. évi 274. számában következő fontos szavak olvashatók: »A főispán a kormányzat végrehajtó faktora«. – »Főispánnak a dolga: hogy igazgasson«. — Főispáni székre olyan férfiu kell, ki első sorban kipróbált közigazgatási ember«. — »A főispán nem képviselheti az üldözést, bosszuállást« — »A becsület, az őszinteség, a multakat piszkáló recriminatio helyett a jövőbe néző erőgyüjtés egységes politikája ül a kormányszéken; más nem ülhet a közigazgatásban sem«. — »A megyei administratio rothatsága szünjék meg.« — »A kormányzati tények, melyek eddig történtek és az ezután következők is, az igaz szabadelvüség követelményeinek feleljenek meg«. Következtethető-e ezen axiomákból arra, hogy a főispán mitsem dolgozó, tehetetlen báb és dús fizetésének élvezete mellett vármegyében nem tartózkodó s a kormányzati ressortok munkálkodását zavaró s megakasztó árnyék legyen? Vagy csakugyan arravaló a főispán, hogy csak akkor jöjjön székhelyére, vármegyéjébe, ha valami »hecc« et készítenek elő? Vagy ha botrányok előkészítésében tekintélyével« kell takaródzni? Vagy ha a Curia itélete elleuében forradalmi rémképeket kell költeni s e költemény alá nevét aláiratni? *R.*

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

ságában elkapatott alispán Szolnok-Doboka és Hont alispánjait, kikkel együtt szolgáltam, kikhez engem a legjobb, legmeghittebb barátság köt még most is, volt-e köztünk hatósági összeütközés, jogsérelem? Nem volt! Nem lehetett; mert ott mindig a főispánok elnököltek a közig. bizottság ülésein és hivataloskodtak; ott alispán a fontos közigazgatási-testületben soha sem elnökölt; soha egyik alispánnak sem jutott eszébe a kir. tanfelügyelő ügykörében kotnyeleskedni, hanem végezte mindenki a maga dolgát s a főhatósági kölcsönös elismerés a dolog természetéből folyt. Ezektől megtanulhatja, miképen kell viselkednie annak, a ki — nem a tanügy, nem a pénzügy, nem a közgazdasági ügy, nem a közlekedésügy, ressortjának, hanem — a vármegyének első tisztviselője.*)

Azután hogyan meri az alispán az ő »hivatalos közlönye« által a közönség megtévesztése céljából azt hirdetni, hogy én »állandó ellentétben« vagyok a »hivatalos körökkel«? Hát nem ő tartja féken *fegyelmi hatalmával* »az ő tisztikarát«? Nem ő tartja annak tagjait tőlem távol fenyegetésekkel, gyanusításokkal, hamis hirlelésekkel? Nem ő tiltja el a vármegye ujonnan választott fiatal tisztviselőit attól, hogy nálam bemutató látogatásokat tegyenek? Nem ő áll hadilábon az egész itteni intelligentiával? a megyei papsággal? Nem ő miatta tartja magát távol az intelligentia nagy része a Casinótól? Nem ő teremtette meg azt és általa a »kákán is csomót kereső«-nek nevezett tisztes társadalmat, melyhez az egész vármegye papságával, a főhercegi uradalom tisztviselőivel, az akadémia és gymnasium tanári karával, járásbiróság és adóhivatal tagjaival, ügyvédekkel, orvosokkal, a polgárság túlnyomó nagy részével és ő tőle független elemeivel én is tartozom? Nem ő bujtogatja minden évben a reá hallgató lányokat, (tanítónőket is) azzal, hogy »ujesztendő után« — mert »a mostanit eltétetem vagy nyugdíjaztatom« — új »garçon-tanfelügyelőt kapunk«?

Gondoljon vissza az alispán azon bujtogatásra is, melyet elkövetett akkor, mikor az »ő tisztikarával« a köpcsényi tanítógyülés örve alatt tett kirándulásról visszatért! Gondoljon a féltoronyi óvodamegnyitás és kázimiri templom-szentelés alkalmával elköve-

*) Az alispán hatáskört az 1886. évi 21. t.-c elég szobatosan irja körül. Sok minden tartozik az alispáni ügykörbe, csak a pénzügy, gazdaságügy, út- és hidépitészet, jogszolgáltatás és nevelésügy nem — és a mienk éppen ebben az utolsó ügykörben akar kontárkodni, intézkedni, rendelkezni — főispánt játszva — csak azért, hogy a saját ügykörében okozott zavaroktól a figyelmet elterelje a nagy uraságát fitogtathassa. K.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

tett azon csínyjére, melylyel engem az ünnepélyen való részvételtől távol tartott, csak azért, hogy helyettem ő mondhassa el az approbált ünnepi beszédet! Gondoljon vissza arra, hogy mikor a mult évben ministeri kiküldött érkezett ide a zavaros ügyek megvizsgálására, nem ő volt-e az, a ki műfelháborodást keltve, az ő hivatalos köreit és 1—2 hiveit arra csábította, kényszerítette, hogy a szokott délutáni találkozások alkalmával ne üljenek azon asztalhoz, mely mellett a ministeri biztossal én is helyet foglaltam! És végre gondoljon arra, hogy mikor a magyar-óvári tornacsarnok ünnepélyes megnyitásakor a közoktatásügyi minister magas személyének képviseltetésére én nyertem a megtisztelő megbizatást és felhatalmazást: — nem jelentette-e ki, hogy sem ő, sem a főispán a megnyitó ünnepélyben nem vesznek részt? nem tiltotta-e el az »ő tisztikarát« is a részvételtől? nem azzal indokolta-e eljárását, hogy a ministeri kiküldött előtt demonstrálni kell ellenem?

Nagyon sok kérdést kellene még felvetnem. De hát minek? Tegye az alispán kezét szivére s vallja meg önmagának, hogy ha van a társadalomban visszavonulás, a mint van is: annak egyedül s kizárólag ő az oka dölyfösségével, elkapatottságával, kiállhatatlan »fum«-jával; mig ellenben én rokonszenv hiányáról ittlétem egész ideje alatt nem panaszkodhattam; sőt ellenkezőleg, a bizalomnak, szeretetnek jeleit élveztem s élvezem a nélkül, hogy ezeket dobra ütni, vagy deputatiók által documentálni kivántam volna.

De térjünk vissza a megye »hivatalos lapjá«-hoz!

Találtam benne oly kifejezéseket is, melyeket nehézményeimben én használtam. Pl. »Kiszakadt a szövetkezet egy láncszeme«. »Geniális ügyetlenség és rövidlátás«. »Megbénított működés«. Nem akarta az alispán ezen citátumokkal nekem értésemre adni, hogy a főispánhoz bizalmasan, véleményezésre adott iratok tartalmát ő is ismeri? Nem ugyanazon eset fordul itt elő, mint az volt, mikor először födözte fel három év előtt »az együttműködés lehetetlenségét« azon alkalomból, hogy az állami iskolai gondnokságban az alispán hirdette az ellenszegülést ministeri rendelettel szemben s én e viselkedését ismertettem, ő pedig az előterjesztést látta? A kérdés, igaz, burkolt; de én világosabban most nem kérdezhetek!

Csak hogy ezzel sincs még vége a megyei »hivatalos közlöny«-ben az alispán által üzött hajszának! Beszél ő a közoktatásügyi ministerről is, a ki »nagyon kellemetlen situációba« jutott. Miért? Azért, 1. mert annyi jót pazarolt a tanfelügyelőre, 2. mert »hálátlan talajra akadt tényekkel bizonyított jóakarata«, 3. mert »a tan-

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

felügyelőt — tollától félve — áthelyezni nem meri« és 4. mert már sokszor exponálta magát a tanfelügyelőért«.

A mit az alispán rólam ir vagy irat, az arra kényszerít, hogy tiltakozzam az ő reám pazarolt dicsérete és szidalma ellen; mert ő sem az egyikre, sem a másikra nézve a megitélés, megértés képességével nem bir, ezért engem nem indít meg sem emez, sem amaz; de eltölti egész valómat a megdöbbenés, megbotránkozás, elszörnyűködés egyszóval: a consternatio érzete, midőn azt vagyok kénytelen szemlélni, hogy ez az alispán a megátalkodottság vakmerőségével az ő szennyes üzelmeibe, — mintha kuszipajtások lennének — bele merészelte vonni a közoktatásügyi minister személyét és nevét is oly módon, mint tette nem régen a megyebeli jegyzők ünnepélyes közgyülésén, a mikor is úgy akart feltünni, mint ki a kuszipajtásság révén, bizalmas lábon állva az egyik belügyi államtitkárral, már megállapodásra jutott vele, a magyar administrácio reformjának alapvonalaira nézve.

A minister az én védelmemre sem nem szorult sem azt, hitem szerént, mivel sem személyesen, sem az itt szokásos deputatiok által őt soha sem molesztáltam, bizonyára nem is kivánja: mégis a hirlapi támadások visszatorlásában reflektálnom kell a nevével kapcsolatosan a vak düh-parancsolta meggondolalatlanság brutalitásával világgá bocsátott olyan állításokra, melyek ecclatans bizonyítékát adják annak, hogy a megtévesztés, rászedés, félrevezetés esetei tényleg fenforognak.

Azt hirdeti az alispán, hogy a minister már »többször exponálta magát« értem! Az alispán nem is bir fogalmával annak, a mit e három szóban elárult! »Többször?« Ez azt jelenti, hogy az árulkodás, vádaskodás, rágalmazás, befeketítés, gyanusítás gyakran ismétlődött; hogy tehát a leglelketlenebb, hivatalos formába öltött denunciácio tervszerüen folyik ellenem a mióta itt működöm. Igaz tehát az, a mit a III. fej. 9 pontja alá foglaltam, s ez nem maradt egymagában! De mert »becstelenséget« sem rám nem foghattak, sem azt el nem követtem: a minister, a mint mást róla feltételezni sértés lenne — eddig ajtót mutatott a nemtelen tolakodásnak. „*Exponálta magát?*“ Valjon melyik a minister fölött álló forum előtt? Az al- vagy főispán előtt? Azon tényezők előtt, a kik a köztudat szerént az általános administrációt e vármegyében rongyokra tépték?

De még ez a kirúgás-szerű okoskodás sem elég az alispánnak,

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

mert azt is állítja vakságában, hogy engem a haza hatalmas ministere innét »nem mer elhelyezni azért, mert fél« — a tollamtól!

Ilyen arcátlan módon nagyobb gorombaságot ministernek magyar ember még nem mondott! Sőt nevetségessé tette, dehonestálta a kormány hatalmát; mert a ministernek joga van, ha szükségét látja, minden tanfelügyelőt bármikor, bárhova elhelyezni. Ily dispositiót nekem is »szó- és toll« nélkül fogadni hivatalnoki, hazafiui, szakférfiui kötelességem lenne.

De hát nem ezen fordul meg a kérdés! Az a közoktatásügyi minister, mikor engem három évvel ez előtt a magukat »intéző köröknek« képzelő nulla-emberek megkérdeztetése és tudta nélkül disponált az itteni tankerület élére, a hol a dúló viharok dühöngése közt is kitartani, a haladás zászlaját diadalra vinni s a hazafias embernevelés dicső eszméjét érvényre emelni mindenkor törekedtem, — nagyon jól tudta, *miért* küldött ide! De tudja azt is, hogy azért mert nem vagyok olyan tanfelügyelő, a kiről az alispán azt mondhatná, hogy »majd elbánunk vele« — a három évig tartó zavargás nem egyéb aljas hajszánál a kormány intézkedéseinek tekintélye ellen.

Nem is volna rosz, ha a haza kormányzata nem volna képes féken tartani az administrácionak folytonos izgatásokkal táplált kinövéseit akkor, mikor tisztán áll, hogy voltaképen a kormány auctoritásait akarják bénítani a kormány rendeleteinek kijátszásával, foganatosíttatásuk megakadályozásával, a mire én közreműködni senki szép szeméért soha hajlandó nem voltam!

De mi is lenne a parlamentáris központi felelős kormány intéző és rendelkező feladatából, különösen a tanügy terén, ha az ország valamennyi fő- és alispánja minden közigazgatási bizottságban előkerítene egy-egy »jó pajtást«, — a kik viszont szolgálat fejében nyilt gyülésen hóbortszerü badarsággal kijelentenék, hogy nekik nem tetszik a pénzügyigazgató, a főmérnök, a közgazdasági előadó, a kir. ügyész vagy a tanfelügyelő orra, s ha a minister ezt vagy amazt nem távolítja el — akkor bizony az illető ignorans nem jár gyülésre!!? Ilyen elemek kormányozzanak? Ilyen emberek szabjanak irányt a ministernek?

Ha igen: akkor nincs az országban tanfelügyelő és más állami hivatalnok, a ki egy szép napon arra ne ébredhetne, hogy a közig. bizottság nevében felterjesztett hazug jelentés által meg ne ingattatnék állásában; és be állana az egész vonalon a »ma nekem, holnap neked«, közmondás alkalmazása. Ez arculcsapása volna.

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

minden kormányzati elvnek és a kormány hatalmat bábjátékká sülyesztené. Azért politikai és hivatali lehetetlenség, ilyen viszonyok között, a hű és buzgó hivatalnok elcsapatása, nyugdíjaztatása vagy elhelyezése.

Melyik kormány ijed meg az ilyen gyerekjátéktól? A mi ministerünket sem tévutra vezetni, sem megfélemlíteni nem lehet. Keresi az utat a kibontakozásra s meg is fogja találni!

Nem lehet ő támogatója a műfelháborodás azon roszlelkületből eredő »strike«-olásának, melyet itt három független bíróság egyhangú itélete eredményezett, tudva azt, hogy mióta a mostani alispán a vármegye közönségének úgyszólván egyhangú tiltakozása ellenére székét elfoglalta; jobban mondva, mióta a lábát a vármegyébe beletette, saját hivatali elődjét, három érdemdús főszolgabirót, két építészeti hivatalfőnököt és két kir. tanfelügyelőt választott már gonosz üzelmeinek céltáblájául praktikáival, furfangjával, melyekben épen oly nagy mértékben »mester«, mint minő gyámoltalan és kapkodó a törvény alkalmazása és az administráció terén és erőszakoskodásainak elkövetésében.

Nekem pedig e könyvet éppen azért kellett megirnom, mert nem nézhettem nyugodtan, hogy a minister szemébe, oly emberek, kik »rosz fát tettek a tüzre«, port hintsenek! Meg kellett akadályoznom azt, hogy a minister tekintélyét, reputatióját a közönség tisztességes elemeinek szemében aláássák oly elemek, kiknek nevei okmánysikkasztással, csalásra való bujtogatás bünrészességével s több ilyenekkel állanak összeköttetésben.

Fentartom tehát a szept. 17-iki gyülésben kényszerüségből elmondottakat s a megyeházi okmánysikkasztást — ha a kir. ügyész a puhatolódzást megindítja — tanukkal fogom igazolni.

A békének, a csendes munkálkodásnak s az őszinte szó nyilt s leplezetlen kimondásának voltam embere mindenha. Ezt kerestem gyakoroltam működésem körében is mindig. És ha az alispán maga mellett a főispán politikai vezetése alatt a kir. tanfelügyelőt, mint tanügyi főhatóságot elviselni képes lenne: akkor a békés együttműködés nem volna megzavarva. Ámde ő nem csak közigazgatási, hanem tanügyi alispán is akar lenni; s ez okozza rakoncátlankodását. Nem retten vissza durva személyes sértésektől sem, melyeket a független bíróságnak kellett megtorolni! Azért átvitte bujtogatásait a hivatalos térre!!

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

Lábaimhoz dobta a keztyüt! Jól van! Felveszem! Nem rettegek vissza a nyilt harctól sem!

De mivel nekem sem puska, sem kard, sem pisztoly a kezemben sohasem volt, és mindig a szó s toll volt fegyverem: kiállok párbajra az én fegyveremmel: az igazság szavával! És az igazságnak győzni kell.

Nyugodtan, hivatali és társadalmi kötelezettségeim buzgó teljesítésének közepette, igazam teljes tudatában, nézek a feltehetőleg már elhatározott vizsgálatra kiküldött vagy kiküldendő ministeri biztosok jövetelének elébe! Alkotmányos országban élünk! Vizsgálat nélkül sem elitéltetés nem következhetik be, sem elégtétel nem adható a *„törvény, jog és igazság“* korszakában!

„Itt állok! Máskép nem tehetek! Isten engem úgy segéljen!“

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

TARTALOM.

Oldal

I. *Tájékoztató előzmények:*

1. Utazás párbajvétség és becsületsértés megtorlása ügyében . . . 3
2. Tünődések és elmélkedések utközben 5
3. A bírósági tárgyalás és büntetőitélet után itthon 9
4. Az időszaki sajtó megnyilatkozása . . . . . —
5. Fordulat az időszaki sajtó megnyilatkozásában 10
6. Megjegyzések a hirlapi nyilatkozatokra 11

II. *Az izgatás és megtévesztés hivatalos alakban:*

1. A párbajsegéd- és »Strohmann«-főszolgabiró belevonása az actióba. 13
2. Négy közig. bizottsági gyülés és a mi ezzel összefügg 14
3. A »Strohmann« hivatalos valótlanságairól és a tanügyi főhatóság illetéktelen birálatáról . . . . . —
4. A kir. tanfelügyelő határozati javaslata a hivatalos hazudozásnak és a főtanhatóságnak illetéktelen birálása miatti megtorlás ügyében 17
5. Vita a kir. tanfelügyelő juliusi határozati javaslata fölött . . . —
6. A kir. tanfelügyelő fellebbezése vizsgálóbizottság kiküldetése ellen. 18
7. Ministeri döntés a kir. tanfelügyelő fellebbezésére 20
8. A tanfelügyelői fellebbezés felterjesztése alkalmával előfordult sérelem s törvénytelenség . . . . . —
9. A bánfalusi tanító 2400 koronás fizetési hátralékának ügye . . 21
10. Miért kellett a kir. tanfelügyelőnek az eddigi defensiv álláspontot elhagyni? 22
11. Egy bizottsági tag az iskolák államosítása ellen . . . . . —
12 Az iskolai helyi-hatóságok jogi természete 24
13. Fontos mozzanat az erélyesnek, igazságosnak s körültekintőnek látszani akaró alispán viselt dolgainak illustrálására . . . . . —
14. A szeptember 12-iki gyülésen az alispán a tanfelügyelői előadmányok megkezdése előtt törvénytelenséget követ el 25

III. *A kir. tanfelügyelő által szeptember 12-én okozott consternatio:*

1. A kir. tanfelügyelő előterjesztésének bevezetése. 27
2. Az áprilisi határozat tényének constatálása 28
3. A párbajsegéd-főszolgabiró felfedezése a kir. tanfelügyelő tétlenségéről és a magyar nyelv terjedésének gátjáról 31
4. Hamisításnak is beillő határozat fogalmazása illetéktelen hatáskörben s hasonló jegyzőkönyvi felvétel . . . . . —

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

5. Lovagias gondolkozásmód 33
6. Az alispán vádja a magyar nyelv ügyében önmaga ellen irányul —
7 A kir. tanfelügyelő eredményes működése a közigazgatási közegek támogatása nélkül 34
8. A főszolgabirák kötelesek a kir. tanfelügyelőt működésében hathatósan támogatni 35
9 A felségsértési vád a kir tanfelügyelő ellen 36
10. A régi alispáni ügykör fel van osztva a ministeri ügykörök képviselői közt . . . . . —
11. A kir. tanfelügyelő a vármegyében épen olyan főhatóság, mint az alispán 37
12. A törvénytelenségek sora és bizottsági határozatok foganatosításának elmulasztása . . . . . —
13. A belügyminister a bizottsági igtató és levéltár elkülönítését a megyeitől elrendelte s ez nincsen foganatosítva 39
14. A tanfelügyelői előterjesztés befejezése . . . . . —
15. A kir. tanfelügyelő előterjesztése alapján felolvasott határozati javaslat 40
16. Az előterjesztés és határozati javaslat hatása. Az alispán bünrészessége a községi számadások meghamisítására való felhivásánál 41
17. És ismét egy hamis határozat közlése 42
18. Helytelen szövegü meghivás és annak helyreigazítása. 43
IV. *A titkos conventiculum és a közig. bizottságot compromittáló szeptember 17-iki folytatólagos gyülés*:
1. Az »összeesküvők« előkészületei 44
2. A szept. 17-iki gyülés megkezdése 45
3. A kir. tanfelügyelő a napirenddel kapcsolatban utal ujabb törvénytelenségre és elferdítésre . . . . . —
4. Az alispán hozzászólása és védekezése (Commentar a verseci hamis jegyzőkönyvről) 47
5. »Ki az a Rill József?« — megvilágítja az alispán; de önmaga ellen vizsgálatot nem kér 51
6 A kir. tanfelügyelő ujból ajánlja határozati javaslata elfogadását . 52
7. Taglalása a tanfelügyelői előterjesztésnek és határozati javaslatnak, valamint az alispán védekezésének és támadásának 53
8. Meglepő fordulat »clown«-szellemben és hivatalos alakban (balekfogás) . 54
9. A kir. tanfelügyelő figyelmezteti a kir. ügyészt okmánysikkasztás büntettére 55
10. Ujabb hozzászólások 56
11. A kinek az együttműködés nem tetszik: köszönjön le . . . . —
12. A szept. 17-iki gyülés berekesztése után ujabb törvénytelenség . 57
V. *A napirendről lemaradt tanfelügyelői előterjesztések*:
1. A tanítók javadalmi jegyzőkönyveinek ügye 58
2. Az ujfalusi tanítójavadalmi jegyzőkönyv felvétele és a párbajsegédfőszolgabiró helytelen viselkedése és eljárása 61
3. A vérszemet kapott s renittenssé vált »helyi-hatóság« 65
4. A rajkai járás főszolgabirájának restsége, felületessége, lelkismeretlensége a nemesvölgyi tanító-javadalmi jegyzőkönyv felvételénél 66
5. Az alispánnak se törvény, se minister, se főispán, se jegyzőkönyv
A gyöngyösi levéltár digitalizált dokumentuma

se igéret nem imponál. Nála a »sic volo, sic jubeo« járja. Eltiltotta a megyei kiadót tanügyi referáda felszerelésétől . . 67
6. A rajkai főszolgabiró »hivatali buzgóságának« más illustratioja a közig. bizottsági határozatok foganatosítása körül 70
7. Még egy jelentés a rajkai főszolgabirótól az alispánhoz ennek fogságra ítéltetése utáni hétben 71
8. A bizottság compromittáltatása alispáni ügykörben történt törvénytelen tanügyi intézkedés által iskolamulasztások megtorlása tárgyában 72
9. Hogyan üz az alispán komoly dologból tréfát? Községi előljáróságok ellen tanügyi okokból vizsgálat. Tanügyi helyszini tárgyalások eredménytelenségének okai 74
10. Bizonyítékok arra, hogy az alispán tényleg is, elvileg is, nem csak a bizottságban, hanem főispáni ügykörben is magát a főispán helyettesének képzeli 76
11. A tornacsarnok ügyével kapcsolatos alispáni beugratások, gyermekes, roszakaratu bakafantoskodások, indokolatlan hatalmaskodások 77
12. A kriminális bíróság elé idézés folytán az alispán izgalma és boszúja 79
13. Tanhatóságilag engedélyezett iskolai ünnepély rendőri karhatalommal történt betiltása a közönség nagy megbotránkoztatására 80
14 Főszolgabirói gyakornok a tanügyi főhatóságnak »miheztartás végett végzést« küld 83
15. Az alispáni brutalitásnak háttere 84
VI. *Zárszó*. 87
VII. *Tartalomjegyzék* 93

SAJTÓHIBÁK

Bár nem értelmet zavaró, de mégis kellemetlen néhány sajtóhiba kiigazítása mutatkozik szükségesnek. Eltekintve apróbb irásjelzési helytelenségektől következő hibák igazítandók ki:

7.	oldal	alulról	1.	sor:	köpcsény	helyett olvasd:	köpcsényi
25.	»	felülről	20.	»	Domakles	» »	Damokles
28.	»	alulról	1.	»	?	» »	!
35.	»	felülről	14.	»	mogbizásomból	» »	megbizásomból
47.	»	»	20.	»	*15.* pont *40.* old.	» »	*16.* pont *41.* old
49.	»	»	19.	»	jogot	» »	jogát
55.	»	»	4.	»	tanyácskozás	» »	tanácskozás
63.	»	»	12.	»	másolatásnak	» »	másolatának
74.	»	alulról	7.	»	tanügy is	» »	tanügyi s
83.	»	»	10.	»	? ?	» »	(? ?)
96.	»	felülről	2.	»	lehetetlenség	» »	tehetetlenség

1992 MÁJ 25
1970 AUG 3
Megyei Könyvtár
64445
1978 JUL 17
A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma

A győri megyei könyvtár digitalizált dokumentuma